1. Problema

Perioada de timp cuprinsă între răscoala lui Jack

Cade din 1450 şi bătălia de la Bosworth din 1485 a fost numită, prin tradiţie, Războiul Rozelor. În linii mari, am putea spune că acest conflict a opus familiile de Lancaster şi de York, respectiv descendenţii celor doi fii ai lui Eduard

III: John of Gaunt, duce de Lancaster, şi Edmund, duce de

York. Urmaşii ducelui de Lancaster, adică Henric IV, fiul său, Henric V, nepotul, şi Henric VI, stârnepotul, au condus Anglia din 1399 până în 1461. Descendenţii mai îndepărtaţi ai ducelui de York – Eduard IV şi Richard III – au domnit din 1461 până în 1485, când Richard a fost înfrânt la Bosworth. Casa de York a pierdut tronul Angliei pentru o scurtă perioadă de timp – 1470 – 1471 –, când a fost reinstaurat Henric VI. Nu există nicio dovadă care să ateste că acest conflict a fost numit la moroentul respectiv

Războiul Rozelor, deşi Casa de Lancaster avea ca emblemă un trandafir roşu, iar Casa de York un trandafir alb; mai târziu, Henric VII va arbora ca emblemă a Casei regale

Tudor un trandafir în cele două culori, ca simbol al reinstaurării păcii între familii. Totuşi, oricât ne-am strădui să ocolim această denumire consacrată, conceptul de Război al Rozelor

RĂZBOIUL ROZELOR

continuă să fie asociat în mintea noastră cu Anglia secolului al XV-lea. Ceea ce nu este deloc surprinzător, având în vedere că intervalul cuprins între 1450 şi 1485 a fost marcat de o serioasă instabilitate politică, neegalată încă de la

Cucerirea Normandă. În aceşti 35 de ani, regii Angliei au fost îndepărtaţi de la tron de nu mai puţin de cinci ori, iar unul dintre ei, Henric VI, a izbutit chiar să fie detronat de două ori. Nu era pentru prima dată când Anglia era confruntată cu astfel de lupte interne, materializate în câteva ocazii prin apariţia unor focare de război civil; chiar şi în secolul anterior, Eduard II şi Richard II fuseseră detronaţi.

Dar rapiditatea care a caracterizat răsturnarea dinastiilor în secolul al XV-lea pare a fi unică în istorie.

În cele peste cinci secole care s-au scurs de la Războiul

Rozelor, atitudinea istoricilor faţă de această perioadă a suferit o remarcabilă schimbare. Explicaţia istoricilor din epoca tudoriană era foarte simplistă, şi ea a influenţat toate abordările ulterioare. Această

teorie a fost expusă în istoriile tudoriene, mai ales în lucrarea lui Edward Hall The

Union oţ the Iwo nobte and illustre famelies of Lancaster and Yorke (1550), lucrare pe baza căreia Raphael Holinshed şi-a scris Cronicile, publicate pentru prima oară în 1577. La rândul lor, Cronicile lui Holinshed au constituit sursa nemijlocită a pieselor istorice scrise de Shakespeare, care ne oferă o istorie neîntreruptă a Angliei din 1399 până în

1485. Chiar şi în prezent, ne vine foarte greu să înţelegem acea perioadă altfel decât a înţeles-o Shakespeare.

„" Shakespeare, ca şi istoricii tudorieni în general, considera că rădăcina conflictelor din secolul al XV-lea trebuie căutat în 1399J! n opinia lor, răsturnarea lui Richard II a deschis drumul instaurării dinastiei Lancaster, care nu avea niciun drept la tron. Războaiele nu au fost altceva decât inevitabila pedepsire divină a uzurpatorilor; dar adevărata pace a putut fi restabilita abia când cele două dinastii rivale s-au unit într-o singură familie şi „rana" anuiri 1399 s-a vindecat prin căsătoria lui Henric VII cu Elizabeth de York

Această interpretare a fost prezentată destul de detaliat de către Edward Hall în prefaţa Istoriei sale, dedicate regelui

Eduard VI, tânărul monarh aflat pe tron atunci când această istorie a văzut lumina tiparului.

„Am numit tratatul meu Concordia celor două nobile Case

Lancaster şi York, reunite prin sfânta căsătoric a nobilului vostru bunic şi a virtuoasei voastre bunici, Henric VII şi

Elizabeth de York. căci după cum regele Henric IV a fost începutul şi rădâcina marii discordii şi rupturi, tot aşa acea sfântă căsătorie a pus capăt tuturor disensiunilor, luptelor şi disputelor". (Hall 1550: Prefaţa)

Shakespeare îşi începe ciclul de piese istorice cu tulburările de la sfârşitul domniei lui Richard II, moment cu care şi Edward Hall îşi deschide lucrarea; interpretarea descrisă anterior apare atât la începutul, cât şi la sfârşitul piesei.

Richard II prezice deja ca răsturnarea sa va arunca nenorociri asupra ţarii. [Richard i se adresează lui Northumberland, care a venit ca mesager din partea lui Bolinghroke, fiul lui

John of Gaunt, duce de Lancaster.]

„De-a pururi, nicio mână de muritor

Nu va putea ţine sceptrul nostru
Doar de-i păgân, hoţ sau uzurpator.
Şi chiar de crezi că toţi, aşa cum tu însuţi ai făcut.
Şi-au întors faţa de la noi şi sufletele şi le-au rupt.
Şi chiar dacă prietenii ne-au părăsit
Ştiu că domnul meu, Dumnezeul atotştiutor.
Veghează din ceruri şi trimite asupra voastră
Pedeapsă cruntă, care vă va lovi urmaşii, încă nenăscuţi.
Pentru că voi, supuşii mei, aţi cutezat a vă ridica
Ameninţându-mi astfel gloria şi coroana".
(Richard II, Actul 3, Se. 3, 78 – 79.)

Sfârşitul piesei Richard 111 descrie modul în care a fost rezolvat conflictul, în discursul de încheiere al lui Henric de

Richmond, devenit regele Henric VII în urma victoriei pe care a repurtat-o la Bosworth şi a morţii regelui Richard.

„Apoi, cum ne-am legat, noi vom uni
Acele două roze. iară cerul
Unirea lor s-o binecuvânteze".
[Aceste versuri se referă la promisiunea anterioară de a se căsători cu Elizabeth de York.]
„El, care-atâta vreme a fost umbrit
De duşmănia lor! Ce trădător
Amin n-ar spune auzind acestea?
Căci Anglia nebună-a fost mult timp:
S-a sfâşiat ea însăşi, şi-ntre ei
S-au sfâşiat orbeşte fraţi cu fraţi:
Cu ură tatăl îşi lovea copilul.
Copilul tatălui îi era gâde.
Şi toate doar din aspra învrăjbire
A casei York cu Lancaster. Dar iată că
Astăzi Richmond şi Elizabeta
Moştenitorii celor două ramuri.
Prin voia cerului vor stinge ura.
Urmaşii lor să poată-mbogăţi
Prin binefacerile păcii viitorul.
Prin zile fericite şi prospere".
(Richard III, Actul 5, Se.8, 18 – 34.)

După cum vom vedea, există o legătură mult prea vagă între

această descriere şi ceea ce s-a întâmplat de fapt, atât în ceea ce priveşte evenimentele din secolul al XV-lea, cât şi cele din secolul următor. După cum secolul al XV-lea".

nu a fost atât de violent şi de tulbure pe cât sugerează

Shakespeare, nici secolul al XVI-lea nu a fost prea liniştit.

Dar această imagine stereotipă a răspuns cât se poate de bine nevoilor dinastiei Tudor şi aspiraţiilor nutrite de susţinătorii ei.

Adevărul este că dinastia Tudor nu a fost nici pe departe a-a de solidă, de sus ţinută şi de admirată pe cât pretindgă; ba mai mult, puterea ei a fost menţinută prin violenţă, care adeseori se învecina cu teroarea, aşa cum s-a întâmplat în timpul domniei lui Henric VII. Această dinastie a fost ameninţată de mai multe ori de comploturi, mai ales în timpul reginei Elizabeta; Maria, regina sco (ienilor, a strâns în jurul ei disidenţi şi, mult mai grav, a reprezentat o permanentă invitaţie pentru invaziile străine. În această atmosferă, din când în când tensionata, secolul al XV-lea şi în special Războiul Rozelor reprezintă un exemplu înfricoşător pentru pericolul dezordinii sociale şi al puterii supuşilor, pericol al cărui singur antidot a fost loialitatea faţă de o monarhie puternică şi respectată.

Această lecţie a istoriei a fost subliniată, de exemplu, în ediţiile succesive ale lucrării Mirror for magistrates din

1559 până în 1587 (Campbell 1938). Această lucrare reprezenta o colecţie de exempla pilduitoare scrise în versuri, începând cu prezentarea carierei lui „Robert Tresilian, şeful justiţiei din Anglia", executat de „Parlamentul Nemilos".

din 1388, sub învinuirea de a fi făcut parte dintre aşa-zişii sfetnici primejdioşi ai lui Richard şi, continuând cu o serie de rebeli şi perturbatori ai păcii şi ai bunei rânduieli, până în vremea domniei lui Richard III şi după. Scopul acestei lucrări era să evidenţieze trăsăturile politicienilor răuintenţionaţi, care ameninţau ordinea şi stabilitatea regatului, şi să avertizeze magistraţii aflaţi! a putere şi în poziţii de mare influenţă în legătură cu pericolele unei astfel de conduite. Toate aceste exempla erau în aşa fel prezentate încât să scoată în evidenţă consecinţele groaznice ale trădării şi ale ambiţiilor personale. Morala, importanţa supunerii la autoritatea regală, ca unica autoritate ce impune ordinea în societate, au fost principii repetate în multe dintre proclamaţiile din acea epocă (a se vedea, de exemplu, Campbell

1964, 214 – 18). Acelaşi raţionament poate explica fascinaţia

pentru cariera lui Richard III, o figură centrală a lucrării

Mirror for Magistrates, şi subiectul a cel puţin alte două piese scrise în timpul reginei Elizabeta, pe lângă cea a lui

Shakespeare. Richard reprezenta dovada cea mai grăitoare că ambiţia lacomă, mânată numai de dorinţa de mărire şi absolut nepăsătoare faţă de binele poporului şi faţă de orice principiu moral, nu poate avea decât urmări dintre cele mai cumplite. Războiul Rozelor a scos la lumină unele dintre cele mai profunde temeri manifestate de guvernările Tudorilor şi de supuşii lor. De aici derivă importanţa care se acordă

acestui conflict în toate scrierile istorice şi literare din timpul dinastiei Tudor.

Shakespeare a surprins cu mare acuitate această nelinişte în versurile care încheie discursul lui Richmond, la sfârşitul piesei Richard III, pe măsură ce scena se schunbă aproape imperceptibil de la anul 1485 la anii 1590, perioadă în care scria Shakespeare:

„Şi spada trădătorilor, ce ar vrea
Să-ntoarcă iarăşi vremurile aspre
Şi Anglia în sânge s-o înece.
Din mâini le cadă. Cei ce prin trădare
Vor încerca să tulbure iar pacea
Acestei mândre (ari să n-aibă parte
De viaţa şi de belşugul (arii lor.
I-ar rănile războiului civil închise sunt. Azi pacea să-nflorească
Şi fie cât mai mult să dăinuiască".
(Richard III, Actul 5, Se. 8, 35 – 41)

În acelaşi timp, ameninţarea invaziilor străine, mai ales în numele reginei catolice Maria a scoţienilor, a accentuat importanţa pe care o avea loialitatea faţă de coroană.

Regina Elizabeta a reprezentat nu numai siguranţa în faţa tulburărilor interne, ci şi nucleul unei defensive naţionale împotriva dominaţiei străine şi a catolicismului.

După 1603, secolul al XV-lea şi-a pierdut caracterul de actualitate. Dinastia Stuart a dat impresia de soliditate, cel puţin pentru o vreme, iar ameninţările similare venite din partea nobililor ambiţioşi şi preaputernici, precum şi pericolul invaziilor străine şi-au mai pierdut din intensitate.

În anii 1630, când dinastia a cunoscut o perioadă tensionată,

problemele erau de o cu totul altă factură. Opozanţii şi-au întors privirile către istorie, dar în conflictele din 1630 şi 1640

ei au invocat Magna Carla, istoria străveche a Parlamentului, precum şi Constituţiile Anglo-Saxonă şi Normandă. Războiul

Rozelor a trecut în uitare, neavând nicio relevanţă pentru încleştările acelui moment.

Ceea ce nu înseamnă neapărat că Războiul Rozelor a fost uitat definitiv. Răfuielile dinastiei Tudor au fost foarte personale, o istorie cu nobili agresivi, care a culminat cu figura plină de cruzime a lui Richard III. Aceeaşi problemă a trezit în permanenţa interesul şi, timp de trei secole, disputa s-a centrat pe apărarea lui Richard III în faţa a ceea ce unii au numit defăimarea iniţiată de dinastia Tudor. Atât George

Buck în secolul al XVII-lea (Buck 1646), cât şi Horace

Walpole în secolul al XVIII-lea (Walpole 1768) au fost de.

acord că Richard a fost un rege capabil, ponegrit însâlle propaganda Tudonlor. Buck a susţinut ca poaâe aduce dovezi".

documenta Te în sprijinul afirmaţiilor sale, incluzând chiar şi o scrisoare a Elizabetei de York, care sugera că aşteaptă cu nerăbdare căsătoria cu Richard, un aranjament pe care ştim că acesta l-a agreat, dar pe care a fost forţat de către susţinătorii săi să-l abandoneze. Din nefericire, chiar dacă această scrisoare a existat cu adevărat, ea s-a pierdut. Cele mai multe dintre argumentele în favoarcă lui Richard se bazează nu pe dovezi, ci pe afirmaţia că este pur şi simplu imposibil să acceptăm imaginea monstruoasă a lui Richard aşa cum este el zugrăvit în relatările din epoca Tudorilor.

În secolul al XIX-lea, istoricii devin mai preocupaţi de documente, multe dintre acestea putând fi găsite la colecţionarii de antichità (i din secolele al XII-lea şi al XIII-lea.

Documentele Parlamentului, baza oricărei cercetări în ceea ce priveşte activitatea acestuia, fuseseră tipărite la sfârşitul secolului al XVIII-lea. Până la sfârşitul secolului al XIX-lea, mult mai multe documente urmau să fie publicate, cel puţin în rezumat, în seria cataloagelor de documente oficiale care apăreau la acel moment. Dar în Anglia victoriană, când Parlamentul domina scena politică, istoricii erau cu precădere interesaţi de istoria lui şi nu de alte subiecte.

Lucrarea, devenită clasică, a episcopului Stubbs, The

Constituţional History of Engtand (Stubbs 1874 – 1878) era, în

esenţa sa, o naraţiune despre evoluţia Parlamentului şi a dezbaterilor sale; în această lucrare, secolul al XV-lea era privit ca o anexă dureroasă a istoriei, o perioadă în care evenimentele pline de speranţă ale secolelor al XIII-lea şi al XIV-lea au fost puse în umbră de ceea ce părea o cădere în barbarie. În mod similar, şi cercetarea fundamental nouă a lui T.F. Tout despre evoluţia guvernării regale, Chaplers in the administrative history of meilieval England (Tout

1920 – 1933), se opreşte la anul 1399. Acest fapt a lăsat impresia că Anglia nu a mai evoluat deloc în secolul al XV-lea, până când progresul nu s-a reluat prin măsurile aparent noi adoptate de Tudori. Având în vedere cantitatea enonnă de documente care existau la acel moment, Tout îşi extinsese analiza mult prea mult faţă de cât ar fi stat în puterea unui singur om, fie el şi ajutat de câţiva cercetători devotaţi. În consecinţă, nu a fost studiată şi i. storia administraţiei din secolul al XV-lea, pentru care exista o documentaţie foarte bogată.

Între timp, disputa în legătura cu Richard III continua şi, pe măsură ce secolul se scurgea, aceasta controversă se baza din ce în ce mai mult pe documentele care începeau să apară. Totuşi, puţini istorici erau interesaţi să-l apere pe

Richard. Cel mai erudit dintre cercetătorii care s-au ocupat de această problemă, James Gairdner, un excelent şi experimentat editor de documente, a realizat o biografie a lui

Richard III, care a rămas cea mai bună până în 1981.

Această biografie se baza pe studierea profundă a surselor

(Gairdner 1898); dar şi el, ca mulţi alţi istorici, a rămas convins că tradi (ia oferă cel mai bun ghid de înţelegere a adevărului istoric şi, astfel, şi-a manifestat adeziunea fermă la linia impusă de dinastia Tudor. Exemplul său a fost urmat de foarte multe autorităţi în materie. Caroline

Halstead a făcut, totuşi, notă discordantă, publicând în 1844

O biografie a lui Richard III în care mergea aşa de departe în direcţia adulaţiei încât a fost greu de acceptat; la sfârşitul secolului al XIX-lea, Sir Clements Markham, un distins funcţionar de stat şi geograf, a susţinut, vehement şi eu mult simţ critic, că o studiere corectă a domniei lui Richard III

nu se poate baza pe sursele existente, marcate de prejudecăţi şi denaturate în mod deliberat (Markham 1891).

Argumentele sale au fost preluate de către apărătorii lui

Richard, reuniţi în diferite societăţi pro Richard III, societăţi care au cunoscut un mare avânt în secolul al XX-lea.

Totuşi, în eforturile sale de a-l disculpa pe Richard de ceea ce a fost considerat cea mai importantă crimă a sa, Markham a încercat să-l facă vinovat pe Henric VII de uciderea

„Prinţilor din Turn", adică fiii lui Eduard IV. Această abordare este posibilă, întrucât nu avem nicio dovadă în legătură cu ceea ce li s-a întâmplat de fapt; dar este foarte greu de crezut că ei ar fi putut supravieţui în Turnul

Londrei sau altundeva, din 14, 83 până în 1485, după bătâlia de la Bosworth, fără ca acest fapt să fi fost consemnat în vreun document.

Aceste dispute nu ne-au ajutat prea mult să înţelegem în toată complexitatea sa secolul al XV-lea. Două evenimente importante au marcat cercetările în această direcţie:

mai întâi, publicarea în 1925 a prelegerilor lui C.L. Kingsford cu titlul Prejudice andpromise infifteenth century England, prelegeri bazate pe cercetarea imparţială a surselor narative din secolul al XV-lea de către cineva care le cunoştea foarte bine; şi apoi, prelegerile şi scrierile lui K.B. McFariane prin care a detumat atenţia de la această cause celebre către o înţelegere mai largă a nobilimii din Evul Mediu Târziu, anterior percepută ca ypersonajul nemernic ţ i violent al acestei istorii". Scrierile şi cursurile ţinufe de McFarlane timp de peste 35 de ani au creat o nouă atitudine faţă de secolul al XV-lea. El a căutat să plaseze nobilii în contextul lor istoric, cu toate circumstanţele existenţei lor, în special dependenţa de averea funciară şi de menţinerea unei continuităţi a curţii iji a ţăranilor legaţi de moşie. Aceste".

elemente au fost descrise pe larg în documente funciare şi în alte mânurii ale timpului. Studenţii lui McFarlane, precum şi toţi cei care au fost influenţaţi de teoriile lui, au continuat prin a cerceta mica nobilime funciară a secolului al XV-lea. Aceasta s-a dovedit de multe ori mai independentă şi ne-a ajutat să înţelegem mai bine decât am fi crezut politica acelor vremuri. De la unii dintre membrii ei, şi se cuvine să amintim aici familia Paston din Norfolk, se păstrează colecţii de scrisori care ne oferă imagini autentice despre atitudinile şi preocupările acestora (pentru mai multe detalii în legătură cu scrisorile familiei Paston, vezi anexa Bibliografie suplimentară); dar foarte multe dintre aceste familii au reprezentat subiectul unor studii

locale, esen (iale acum pentru a înţelege ce se petrecea de fapt.

Prin urmare, Războiul Rozelor a ajuns să fie perceput ca o faţetă a unei societăţi formate din moşieri, care trebuie studiată în toate aspectele ei. Numai atunci putem spera că am înţeles problemele acestei societăţi, precum şi cauzele acelor tulburări sociale care au apărut intermitent între 1450

şi instaurarea dinastiei Tudor, după 1485.

S-au ivit, totuşi, şi câteva probleme inerente în legătură cu documentele păstrate din acea perioadă atât de complexă. Scrierile cele mai răspândite şi cele mai influente

— Anglica Historia de Polydore Vergil (Vergil 1534) şi The

History of King Richard III de Thomas More (Sylvester

1963) – au fost amândouă scrise în a doua decadă a secolului al XVI-lea, la mult timp după bătălia de la Bosworth din

1485 şi de la instaurarea dinastiei Tudor. Vergil, cleric şi umanist italian, a venit în Anglia în 1502 şi a rămas aici până la sfârşitul carierei sale. În 1513 el a oferit manuscrisul istoriei sale lui Henric VIII. Era o istorie a Angliei din cele mai vechi timpuri, scrisă în stilul renascentist, ca un prinos adus monarhiei Tudor, în speranţa obţinerii protecţiei.

Chiar dacă recompensele primite au fost modeste, Vergil pare să fi fost mulţumit, din moment ce a rămas aici chiar şi în timpul revoltelor care au marcat Reforma engleză, reîntorcându-se în oraşul natal Urbino abia în 1550. Istoria sa era o lucrare serioasă de cercetare, bazată pe sursele existente, şi dovedea un remarcabil simţ critic; dar relatările sale în legătură cu secolul al XV-lea şi cu Războiul Rozelor în special au fost, inevitabil, scrise din punctul de vedere al monarhiei Tudor. Prin urmare, arătau destul de multă indiferenţă faţă de membrii dinastiei York şi, în special, faţă de Richard III. Istoria lui Thomas More este o lucrare mai complexă. Elaborată cam în aceeaşi perioadă în care scria şi Vergil, lucrarea a fost tipărită la mult timp după moartea lui More şi există acum sub forină de manuscris şi versiuni tipărite, diferite însă unele de altele (vezi Sylvester.

1963). Istoria lui More îl atacă vehement pe Richard III şi, în acelaşi timp, reprezintă sursa acuzărilor curente în timpul dinastiei Tudor, precum şi a acuzaţiilor ulterioare la adresa lui Richard. Cu toate acestea, lucrarea conţine multe detalii care dau impresia unor relatări exacte, a unor comentarii făcute la momentul respectiv (tatăl lui More

era un cetăţean londonez de vază în timpul uzurpârii şi domniei lui Richard); totuşi, prea puţine dintre aceste detalii pot fi coroborate. Relatarea lui More reprezintă sursa cea mai importantă pentru imaginea lui Richard folosită de

Shakespeare, precum şi sursa celor mai multe relatări ostile la adresa lui Richard scrise ulterior. Ea constituie, de asemeni, ţinta principală a criticilor celor care preferă să-l apere pe Richard.

Surse mult mai credibile pentru întreaga perioadă sunt diferitele continuări ale Cronicii Croyiand (Riley 1854;

Pronay şi Cox 1986; vezi, de asemeni, Gransden 1982: 265

274). Aceste lucrări i-au pus în încurcătură pe cercetători.

Croyland Chronicle nu este altceva decât o plăsmuire a secolului al XV-lea, fiind inventată, după câte se pare, pentru a susţine anumite dispute juridice în care era implicată şi abaţia; dar textului născocit iniţial i-a fost adăugată ulterior o lucrare epică, scrisă de stareţul de la Croyland, care a continuat povestirea începând cu anul 1469 – lucrare cunoscută sub numele de The Continuation of the Croyland

Chronicle şi care are o valoare considerabilă pentru cunoaşterea anilor 1460. Un anonim a scris apoi cea de a doua continuare, Second Continuation, lucrare care corectează

„Concepţiile eronate ale autorului precedent", aşa cum le numeşte el, şi continuă povestirea până în anul 1486. Deşi lucrarea include pasaje despre istoria abaţiei care ar putea să fi fost redactate de altcineva, cea mai mare parte a textului pare a fi scris de o persoană care deţinea o funcţie oficială la curtea de York, după cum reiese din dovezile intrinsece textului. Această persoană făcea probabil parte din personalul Curţii de justiţie a Lordului Cancelar sau al Lordului

Păstrător al Micului Sigiliu şi aproape sigur a fost implicată în diplomaţie. S-au sugerat câteva identităţi posibile, dar niciuna nu a fost pe deplin acceptată. Oricine ar fi fost acest individ, era un tip foarte bine informat şi, atât cât se poate verifica, şi foarte exact în relatările sale. De asemeni, îşi exprima opiniile cu tărie, chiar dacă uneori era mai rezervatân aprecieri. Această lucrare este de departe ghidul cel mai credibil pentru înţelegerea intervalului cuprins între

1465 şi 1485. O notă de la sfârşitul textului spune că a fost terminat în zece zile la Croyland în aprilie 1486, deşi nu este clar dacă această informaţie se referă la întregul text sau doar la o parte din el. De altfel, nu există niciun indiciu despre modul în care un funcţionar

laic a ajuns să scrie o continuare la Cronica Croyland.

Există, de asemeni, un număr considerabil de lucrări epice, dintre care multe au fost scrise mai mult sau mai puţin simultan cu producerea evenimentelor, şi care adesea conţin informaţii foarte utile. Valoarea acestor lucrări trebuie însă judecată în funcţie de cunoştinţele autorilor lor. Aceştia deţineau, de obieei, informaţii locale foarte amănunţite, dar în evaluarea lor trebuie să ţinem cont şi de subiectivismul celor care scriau, precum şi de faptul că sursele lor erau limitate.

Aceste lucrări epice sunt, în general, de două tipuri, ambele scrise în engleză, deşi există şi excepţii. Prima categorie este reprezentată de continuări ale istoriilor engleze, care pornesc încă de la originile Britaniei. Ace. stea sunt, în general, numite Bruts, deoarece prezintă originile britanice inergând până la troianul Brutus, despre care se presupune că s-a stabilit în Britania şi că este strămoşul britonilor.

Aceste povestiri derivă din Historia Brilonum, scrisă de

Geoffrey of Monmouth în jurul anului 1130 (Thorpe 1966).

Foarte multe versiuni au fost continuate, însă, şi completate cu evenimentele petrecute ulterior, oferindu-ne astfel informaţii foarte utile în legătură cu situaţia contemporană autorilor lor. O astfel de lucrare este şi The english Chronicle of the Reigns of Richard II, Henry IV, Henry V and Henry

VI (Davies 1856), care conţine informaţii folositoare în legătură cu evenimentele dintre anii 1455 şi 1460.

A doua categorie de „cronici contemporane" sunt cronicile de cetate, cele mai utile fiind cronicile Londrei, care ne oferă cu regularitate informaţii de primă mână.

Cele mai folositoare demersului nostru sunt diferitele cronici scurte ale Londrei. La sfârşitul secolului, acestea au fost transformate în cronici mai ample ale Londrei, probabil de către Robert Fabyan, care a murit în 1513. Totuşi, versiunile lui prezintă dezavantajul lipsei de profunzime în abordarea evenimentelor, fiind scrise în timpul dinastiei

Tudorilor. Pentru informaţiile din acea epocă, trebuie consultate cronicile anterioare, mult mai împrăştiate şi adesea fragmentare. (Pentru o prezentare a acestora, vezi Gransden

1982: Capitolul 8.)

Pe lângă acestea, există foarte multe lucrări epice care nu se

încadrează în niciuna dintre aceste categorii.

Una dintre ele este cronica atribuită lui John Warkworth, profesor la Peterhouse Collège din Cambridge, cronică existentă acum sub forma unei adăugiri la Cronicile Angliei, scrise de Caxton şi care constituie o versiune a unui Brut.

Această lucrare conţine comentarii foarte precise şi incisive la adresa atitudinilor manifestate în anii 1460, deşi cronologic vorbind este pe alocuri confuză. Există, de asemeni, două povestiri oficiale, dar foarte detaliate – The Chronicle of the rebellion în Lincolnshire, 1470 şi The History of the arrival în England of Edward IV and the final recovery of his kingdoms from Henry VI, 1471. Acestea din urmă au fost scrise de către funcţionari oficiali ai lui Eduard IV, ale căror nume nu se cunosc, şi reprezentau lucrări de propagandă în care se relatau victoriile sale, deşi cea de a doua lucrare, în mod special, aruncă o privire iscoditoare spre partea mai puţin cunoscută a evenimentelor. (Toate trei au fost retipărite în Dockray 1988. Pentru mai multe detalii, vezi Gransden 1982: 257 – 65.)

Se cuvine să amintim în final (deoarece a fost tipărită pentru prima oară abia în 1936) şi lucrarea foarte interesantă intitulată Uşurpaiion oţ Richard 111, scrisă de un alt umanist italian, Dominic Mancini, care a vizitat Londra între 1482 şi iulie 1483. Această lucrare a fost scrisă pentru

Angelo Cato, arhiepiscop de Vienne, în sudul Franţei, ca un eseu care căuta să descrie cum a pus Richard stăpânire pe tron (Armstrong 1969; discutat în Gransden 1982: 300 – 7).

În concluziile lucrării ni se spune că aceasta a fost terminată în decembrie 1483 şi, în consecinţă, o putem socoti strict contemporană pentru epoca respectivă; de asemeni, ea constituie o admirabilă relatare a opiniilor şi a atitudinilor existente în epocă. Cititorii acestei cărţi trebuie, însă, să fie conştienţi că Mancini s-a bazat numai pe ceea ce i se spunea şi pe ceea ce putea observa el însuşi. S-ar putea ca unele dintre informaţiile sale de context să-i fi fost furnizate chiar prin mecanismele de propagandă ale lui Richard, care au fost puse în funcţiune în mai şi iunie în timpul uneltirilor care s-au finalizat cu actul uzurparii. Această lucrare nu trebuie neapărat privită ca o relatare exactă a evenimentelor trecute. Deşi o parte din acest material pare scris cu înţelegere faţa de acţiunile lui Richard III, este de remarcat că relatarea lui Mancini despre uzurpare este scrisă categorii

împotriva lui Richard. Mancini vede uzurparea ca O

Invitură del>tat data-Jmi-teroare.

S-au păstrat, de asemeni, foarte multe scrisori perso

nale ale familiilor din clasele de mijloc, cele mai importante dintre ele fiind cele ale familiei Paston (Gairdner 1904.

Davis 1971 – 6); dar merită menţionate şi cele ale familiilor

Stonor, Cely şi Plumpton. Din perioada anterioară avem doar scrisori elaborate urmând deliberat modele clasice, ca un fel de exerciţiu literar; în schimb, aceste scrisori sunt originale, fiind fie scrisori personale, fie de afaceri sau politice. Ele ne oferă informaţii despre afacerile locale, în special cele ale familiei Paston în East Anglia şi, în acelaşi timp, ne ajută să înţelegem clasa de mijloc aşa cum nu am fi reu'jit consultând alte surse.

Există, de asemeni, în arhivele de curte din secolul al

XV-lea o cantitate foarte mare de documente juridice, referitoare la afacerile imobiliare şi, uneori, la disputele personale ale proprietarilor de pământ. Acestea nu sunt foarte accesibile, dar recent au fost utilizate în studii detaliate despre anumite ţinuturi, cum ar fi studiul lui Wright din 1983 despre Derbyshire şi cel al lui Carpenter din 1992

despre Warwickshire. După cum vom vedea, mica nobilime rurala a jucat un rol foarte importantân politica vremii, deşi această contribuţie este trecută cu vederea destul de uşorân cele mai multe naraţiuni. Aceste studii detaliate, precum şi dovezile complexe pe care se bazează, ne permit să înţelegem mai bine care erau preocupările micii nobilimi rurale – în primul rând pământurile şi căsătoriile, precum şi litigiile asupra proprietăţilor. Însă aceste studii conţin prea puţine referiri la problemele importante ale perioadei respective, cum ar fi conflictele dinastice, căci această clasă era mult mai interesata să aibă relaţii cu cei care aveau autoritatea de a le influenţa bunăstarea personală, oricine ar fi fost aceştia.

Niciuna dintre aceste surse nu ne oferă un răspuns clar la principala chestiune ce îi preocupă acum pe istoricii care cercetează perioada respectivă. De ce a fost mijlocul secolului al XV-lea aşa de frământat şi de violent? Din epoca tudoriană până în prezent, mulţi autori au căutat răspunsul. Oare consecinţele Războiului de 100 de Ani, care s-a sfârşit dezastruos pentru Anglia la începutul anilor

1450, reprezintă o explicaţie destul de solidă? Este evident că

înfrângerea a trezit resentimente împotriva acelora care păreau responsabili de ea. Mai mult, după lungile războaie din Franţa era probabil mai uşor să se transfere în Anglia violenţa necontrolată care era tolerată în campaniile din străinătate. Explică oare acest fenomen rapiditatea cu care cei mâhniţi de insucces au pus mâna pe arme?

Unii istorici au atras atenţia asupra problemelor economice specifice, în mod special asupra căderii comerţului în anii 1450 şi a prăbuşirii exporturilor de lână, fenomene care au cauzat mari dificultă (i economice crescătorilor de oi şi negustorilor, anterior foarte prosperi, a căror bunăstare depindea exclusiv de comerţul cu lână. În alte perioade, problemele economice coincideau adeseori cu momentele de instabilitate politică, deşi în acest caz este greu de identificat o legătură imediată.

În plus, schimbările sociale care au avut loc pe scară largă ar fi putut influenţa destabilizarea clasei politice de la mijlocul secolului al XV-lea. Relaţiile dintre proprietarii de pământ şi arendaşi se schimbaseră după ce (ara fusese bântuită de Ciuma Neagră şi, în consecin (a, scăzuse şi populaţia. Lipsa de mână de lucru i-a împiedicat pe proprietari să perceapă dările în zile de muncă şi astfel să-şi cultive pământurile. Încercările din anii 1350 de a reimpunrfi practica dârilor în muncă au fost curând abandonate, iar în anii care au urmat Marii Revolte din 1381 iobâgia şi şerbia au dispărut discret, fiind înlocuite cu rentele în bani. Acest fapt nu numai că i-a privat pe feudali de exercitarea unei autorităţi directe asupra ţâranilor de pe moşiile lor, ci, în acelaşi timp, a deschis o piaţă pentru pământurile arendate care erau, în consecinţă, eliberate de dările tradiţionale.

Prin urmare, a apărut posibilitatea ca unii dintre aceşti foşti ţărani să ajungă la statutul de proprietari de pământuri, cu alte cuvinte să devin yeomen, adică ţărani liberi, aşa cum erau ei numiţi la sfârşitul secolului al XIV-lea, ajungând cal.

În secolul al XV-lea să se alăture micii nobilimi rurale, denumită de istorici gentry. Aceste schimbări au condus la confirmarea poziţiei pe care o ocupa mica nobilime, de clasă formată din proprietari de pământ independenţi şi de forţă politică ce nu susţinea pe nimeni şi nu răspundea la

apelul nimănui. Nobilimea îşi pierduse astfel o parte din puterea care îi era atribuită automat. Acum depindea mai mult de „suita sa”, constituita din oameni cu o anumită greutate şi care aleseseră, în

interesul lor, să facă parte din personalul unei mari curţi nobiliare. Aceasta era o convenţie la care se putea renunţa imediat ce înceta să fie în interesul celui angajat. Prin urmare, a luat amploare acel fenomen social denumit „feudalism bastard", un sistem perceput ca instabil prin însăşi structura lui, din moment ce loialităţile se puteau uşor schimba. Probabil că nobilimea secolului al

XV-lea simţea că i se clatină autoritatea şi, în consecinţă, a devenit mai agresivă.

O cauză mai directă şi mai concretă a tulburărilor din anii 1450 a fost colapsul în care au intrat finanţele Casei regale şi care, la sfârşitul anilor 1440, se aflau, după câte se pare, în cea mai dezastruoasă stare din toate timpurile, după cum ne indică dovezile existente. Aceasta a fost una dintre acuzele formulate de Jack Cade şi ceilalţi răsculaţi împotriva administraţiei deficitare şi a incompeten (ei de care au dat dovadă curtenii lui Henric VI. Ei au descris situaţia respectivă astfel: „el însuşi [Henric VI] este atât de sărac încât nu-şi poate plăti nici mâncarea şi nici băutura;

este atât de îndatorat, cum n-a fost vreodată un rege în Anglia" (Harvey 1991: 189).

Toate aceste schimbări alcătuiesc contextul în care au apărut tulburările din perioada 1450 – 1485. Ele ne indică factorii care ar fi putut contribui la apariţia acestei situaţii complexe şi pe care îi vom analiza îndeaproape în capitolele următoare. Însă explică oare aceşti factori tulburările periodice care l-au copleşit nu numai pe Henric VI, dar şi pe regii care i-au urmat, Eduard IV şi Richard III? Desigur, vom încerca să găsim acele cauze care ne conving din punct de vedere raţional şi care sunt mai profunde decât împrejurările imediate. Dar, mai mult decât orice, Războiul

Rozelor a fost un eveniment politic; şi până la urmă, politica ne oferă explicaţia cea mai lesne de înţeles în legătură cu ceea ce s-a întâmplat, spre deosebire de ceilalţi factori de conjunctură.

Politica medievală a fost dintotdeauna marcata se episoade sporadice de revoltă şi violenta. Nu exista niciun alt mecanism în structurile politice medievale prin care protestele să aibă vreo eficienţă; de asemeni, nu se găsise nicio modalitate prin care motivele de profundă nemulţumire ale supuşilor să fie exprimate altfel decât prin revoltă.

Regii medievali care s-au bucurat de cel mai mare succes.

William Cuceritorul, Henric II, Eduard I, Eduard III şi

Henric V, şi-au dat silinţa de a-şi păstra alături nobilii fideli şi de a evita trezirea unor sentimente de ostilitate în rândul supuşilor prin acte de injustiţie şi favoritism excesiv. AstfeL

Eduard 1 şi Eduard III puteau fi mai atenţi la proteste, aplanând situaţiile tensionate. Dar dacă regii nu făceau aceasta, revolta era singura modalitate prin care puteau fi determinaţi să ia măsuri. După cum vom vedea mai departe, revolta tipică pentru nobili a fost o mişcare de protest, o încercare de a exercita presiuni asupra regelui pentru a-şi schimba conduita; de obicei, nu se dorea o răsturnare a regelui, decât în cazul în care acesta se dovedea „incorigibil, fără speranţă de îndreptare", aşa cum s-a întâmplat cu

Eduard II (Chrimes şi Brown 1961: 37 – 38). Revolta era o acţiune relativ obişnuită în rezolvarea disputelor politice medievale. Prin urmare, nu este deloc surprinzător faptul că nemulţumirile faţă de incompetenţa şi favoritismul manifestate de Henric VI au provocat revolte în rândurile diferitelor pături sociale, de la membrii stării a treia din

Kent până la unii dintre cei mai importanţi nobili ai (arii.

Ceea ce este neobişnuit pentru mijlocul secolului ar

XV-lea este faptul că revoltele erau atât de frecvente şi că prea des se sfârşeau cu îndepărtarea regelui de la tron şi înlocuirea sa cu un rival. Asupra acestei chestiuni trebuie să ne concentrăm atenţia atunci când încercăm să explicăm

Războiul Rozelor.

Trebuie, de asemeni, să avem în vedere ca în Războiul

Rozelor conjunctura şi hazardul au jucat un rol foarte important în determinarea consecinţelor, mai ales dacă ne gândim la numărul redus de participanţi la conflict. Bătălii decisive precum cele de la Towton (1461) şi Bosworth

(1485) ne îndreptăţesc să presupunem că au fost rezultatele unor factori de o mare complexitate care au stat la baza victoriilor lui Eduard IV şi Henric VII. Totuşi, Casa de

Lancaster, care pierdea lupta de la Towton, câştigase cu numai trei luni în urmă bătălia la fel de decisivă de la

Wakefield (1460), iar Henric VII fusese pe punctul de aţi.

Învins chiar în noaptea de dinainte de Bosworth. În acea zi, şansa a jucat un rol foarte important: dacă Henric ar fi fost cel ucis la

Bosworth, n-am mai fi auzit poate de o dinastie a

Tudorilor. După cum vom vedea în Capitolul 2, există multe alte momente când situaţii importante au fost răsturnate dintr-o simplă întâmplare. Totuşi, nu trebuie să credem că tot ceea ce s-a petrecut a fost inevitabil.

Înainte de a ne apuca să răspundem chestiunilor de analiză, care constituie principala noastră preocupare, trebuie mai întâi să stabilim, cel puţin în linii generale, cursul evenimentelor care au marcat această perioadă atât de complexă.

2. Evenimentele:

Ce s-a întâmplat de fapt?

Piesele lui Shakfispeaifi-nu numai că ne-au derutat atunci când am încercat să înţelegem secolul al XV-lea, prin faptul că au canonizat interpretările date evenimentelor, aşa ei. ini-ciieulai. Lele în epoca tudoriana-dar ne-au şi indus

serios în eroare înl & gâtură eueeea ce – s-a întâmplat de fapt.

O piesă de teatru condensează în câteva ore eveninimie care s-au petrecut pe parcursul a mai mulţi ani, iar un dramaturg sjr" pl f că şi prazintă lapidar-veniinentele, pentru ca acestea să corespundă scopuril Qrteatrale… Evenimentele din lumea reală nu se întâmplă aşa cum sunt prezentate pe scenă. Secolul al XV-lea a fost o perioadă foarte complexă, iar crizele sociale au fost uneori năucitoare prinvijeza cu care s-au derulat şi prin răsturnările de situaţii pe care-e-au antrenat. A încerca să înţelegi ce se petrecea de fapt este o adevărată provocare. Vom începe prin a prezenta contextul istoric care a marcat izbucnirea războiului în 1450.

Războiul din Franţa

Conflictul cunoscut ca Războiul de 100 de Ani a început în 1337, când Eduard III şi-a anunţat intenţia de a revendica tronul Franţei, pretenţie ce invoca descendenţa directă pe linie maternă, mama sa Isabela fiind fiica regelui

Filip IV al Franţei. În acest război, Anglia a repurtat victorii răsunătoare sub Eduard 111 (rege din 1327 până în

1377) – victoria de la Crécy (1346) şi de la Poitiers (1356), şi sub Henric V (1413 – 1422) – victoria de la Azincourt – 1415. Cu toate acestea, au fost şi lungi perioade de epuizare frustrantă, când campaniile militare nu erau încununate de prea mult succes, iar francezii îşi recuperau treptat teritoriul. Dacă situaţia ar fi fost privită

cu mai multă înţelepciune, ar fi fost evident că Anglia nu putea să cucerească

Franţa; totuşi, în 1420 Henric V încheiase tratatul de la

Troyes, prin care era acceptat ca moştenitor al lui Carol VI

al Franţei, regele bătrân şi senil cu a că-mi fiică Catherine s-a căsătorit.

Acest triumf aparent se datora mai mult dezbinărilor care măcinau regatul Franţei decât poziţiei lui Henric.

După batălia de la Azincourt, din 1415, Henric a cucerit cu greu Normandia şi Maine, dar cea mai mare parte a ţării îl recuno jtea ca rege pe delfinul Carol, fiul lui Carol VI (vezi harta Războaiele din Franţa); succesul lui Henric din 1420 a depins într-o mare măsură de sprijinul acordat de ducele

Burgundiei, Filip cel Bun, care se înstrăinase de Franţa după ce tatăl său, Ioan Fără Frică, fusese ucis de trădători în 1419. Pentru ca Franţa să poată fi cucerita, mai erau oricum multe de făcut; dar Henric a murit în 1422, lăsând regatul fiului său de numai nouă luni, Henric VI. în timpul minoratului lui Henric, Anglia a fost guvernată de un nou consiliu condus de către unchii săi, ducele de Bedford

(mort în 1435) şi ducele de Gloucester (mort în 1447), şi de către episcopul de Winchester, cardinalul Beaufort (care a murit în 1447). Sarcina acestui consiliu era, în orice caz, una foarte dificilă; şi a devenit din ce în ce mai dificilă din cauza neînţelegerilor frecvente dintre cei trei conducători ai săi.

Sfârşitul anilor 1420 a marcat recucerirea de către francezi a unei mari părţi din teritoriul pierdut, acţiuni care au fost inspirate de Ioana d'Arc şi care s-au desfăşurat sub conducerea delfinului Carol, din ce în ce mai mult acceptat ca regele Carol VII al Franţei, cu drepturi depline. În 1435, după Conferinţa de Pace de la Arras, sfârşită printr-un eşec, Filip cel Bun a redevenit supus al Franţei, iar speran

(ele englezilor de a termina victorioşi războiul au devenit foarte slabe.

Domnia individualistă a lui Henric VI, 1437 – 1450

În 1437, Henric VI a preluat personal conducerea (arii, chiar înainte de a împlini 16 ani. El era nepotul regelui

Henric VI, care îl detronase pe Richard II în 1399 şi care pusese bazele dinastiei de Lancaster, numită astfel după tatăl lui Henric IV, John of Gaunt, duce de Lancaster (vezi

Arhorele Genealogic). Nu ne surprinde, deci, că era aşa de nerăbdător să instituie o domnie autoritară, şi în plus există multe dovezi ale iniţiativelor sale care priveau atât conducerea guvernului, cât şi problemele de politică externă. Totuşi, el a trebuit să se descurce cu o moştenire foarte grea. În câuda întreruperii stabilite la Conferinţa de la Arras, războiul a continuat. Englezii încă mai depuneau foarte mult efort pentru a apăra Calais-ul; deşi Henric preluase controlul trupelor, oraşul era ameninţat de un atac pregătit de burgunzi asupra localităţii Guânes aflată în apropiere. Normandia era în continuare apărată foarte bine, dar Gasconia, provincie din sud-vestul Franţei, era din ce în ce mai mult lăsată în voia sorţii. Henric însuşi avea un temperament înclinat spre pace. El era foarte religios şi, evident, războiul îi displăcea profund. Se poate să fi fost marcat şi de faptul că mama sa era franţuzoaică, deşi Catherine nu avusese aproape deloc legături cu fiul său şi a murit, după o lungă suferinţa, în 1437. Totuşi, Henric s-a purtat remarcabil cu cel de al doilea soţ al acesteia, Owen Tudor, şi cu copiii lor.

Edmund şi Jasper, care au primit în 1452 titlul de conte de

Richmond şi respectiv de Pembroke. Mai mult, politica dusă de el a fost susţinută, cel puţin la început, de către cei care luptaseră în război şi care îşi dădeau seama că nu aveau sorţi de izbânda. Din nefericire, oricare ar fi fost meritele politicii sale, punerea ei în practică s-a dovedit dezastruoasă.

Pentru a se obţine pacea, el a căutat să încheie o căsătorie cu o franţuzoaică şi, în acelaşi timp, a fost gata să renunţe la regiunea Maine, care fusese câştigată de Henric V

În anii ce au urmat bătăliei de la Azincourt. În cursul evenimentelor, Henric a fost manevrat de către vicleanul rege Carol VII al Franţei şi a obţinut foarte puţin în schimbul concesiilor făcute după mariajul cu Margaret de Anjou, fiica cumnatului lui Carol VII, Renc – conte de Anjou şi regele titular al Neapolelui. Căsătoria a avut loc în 1445, iar zestrea reginei a fost foarte modestă. Cedarea regiunu

Maine a fost forţată de Carol VII într-o campanie din 1448.

Din nefericire, ideea pacn a fost un-blestem pentru mulţi, în frunte-u ducele de Gjoucester, care a continuat să creadă cu tarje că victorja este. p. Qşibjlauna dintr-cele mal p & riculoase idei niOţtenit & de la Hentig-V". Evident.

Gloucester a fost susţinut de către cei care doreau cu dispe.

rare să-şi menţină pământurile şi poziţiile privilegiate pe care le câştigaseră în Franţa în anii de succes. Această situaţie a dus la dezbinarea nobilimii aflate la conducerea Angliei, reclamând un rege foarte abil care să obţină fie victoria, fie o pace utilă într-o con} unetură atât de complexă.

În ţară, Henric era mult prea generos cu servitorii săi şi strânsese în jurul lui o curte numeroasă, condusă de

William de la Pole, devenit apoi duce de Suffolk, curte pe care nu încercase deloc să o controleze. Curtenii săi erau îndeajuns de abili să-şi folosească influenţa pentru a obţine poziţii privilegiate pentru ei înşişi şi pentru prietenii lor.

Această situaţie a trezit vii resentimente la toate nivelurile societăţii. Existau, de asemeni, resentimente în anumite cercuri de nobili, din care făcea parte şi ducele de York, nobili care simţeau că au fost excluşi de la puterea, de care însă abuzau din plin Suffolk şi tovarăşii săi. În anii 1440, exista un număr surprinzător de mare de cazuri în care erau implicaţi oameni simpli, persecutaţi pentru că l-au vorbit de rău pe rege, foarte adesea în termeni destul de realişti.

Atacul asupra lui Henric VI (1450 – 1456)

Iniţiativa de pace a lui Henric VI a eşuat cu totul la sfârşitul anilor 1440, iar nemulţumirile s-au transformat în revoltă. Francezii atacau din nou Normandia; în disperare, dar cu speranţa că se vor obţine provizii vitale pentru armată, în noiembrie 1449 a fost convocat Parlamentul, fiindi prorogat până în ianuarie 1450. Când, în sfârşit.

Parlamentiil s-a reunit, cererile tot nu au fost aprobate; chiar şi la cea de a treia sesiune, desfăşurată în luna mai, s-au oferit doar contribuţii limitate, în condiţii foarte restrictive.

Între timp, în ianuarie, Suffolk a fost inculpat, fiind acuzat atât pentru nereuşita campaniilor din Franţa, cât şi pentru corupţia din ţară. Henric a încercat să-l salveze, trimiţându-l în exil, dar Suffolk a fost prins şi omorât pe drum; apoi, în vara anului 1450 au izbucnit o serie de revolte. Cea mai importanla dintre ele, desfăşurată în Kent, a fost condusă de un anume Jack Cade. El şi tovarăşii săi au reuşit să

ocupe Londra pentru câteva zile, executându-i pe apei curteni foarte rău văzuji în Keni.

Această revoltă i-a oferit ocazia ducelui de York, pe atunci locotenent în Irlanda, să se întoarcă în Anglia. El pretindea că are dreptul la tron prin căsătoria tatălui sau cu

Anne, fiica lui Roger, conte de March (mort în 1398) (vezi

Arborele Genealogic). Părăsindu-şi postul din Irlanda fără a primi permisiune, el a debarcat în nordul Ţării Galilof, declarând că era dreptul său, în această situaţie de criză, să reinstaureze ordinea şi guvernarea de drept. În timpul

adunării parlamentare din toamna anului 1450, el s-a erijat în liderul celor care se opuneau grupului de la curte, care era evident discreditat. Unul dintre membrii suitei sale, Sirj

William Oldhall, a fost ales Speaker al Camerei Comunelor.

Totuşi, pe termen lung, York a obţinut foarte putiir O

Încercare de a fi declarat moştenitor prezumtiv a fost imediat respinsă de către Henric, deşi acesta încă nu avea un moştenitor direct după cinci ani de căsnicie. Era pentru prima dată când York, prin intermediul unuia dintre susţinătorii săi care l-a propus, a făcut referiri în mod deschis la o posibilă revendicare a tronului, iar propunerea a fost refuzată. Până la sfârşitul sesiunii parlamentare, laîncepu tul verii anului 1451, Henric îşi redobândise autoritatea după umilirea suferită în prima jumătate a anului 1450, şi mulţi dintre prietenii lui Suffolk şi-au men (mut influenţa sub ducele de Somerset, care îl înlocuise pe Suffolk în funcţia de consilier principal al lui Henric.

Evident, York se simţea foarte frustrat, şi la începutul anului 1452 a strâns o armată cu care să-l îndepărteze pe

Somerset. Această încercare a fost un eşec zadarnic. Henric, cu o energie proaspăt regăsită, a strâns la Blackheath o armată mult mai numeroasă pentru a-l înfrunta pe York la

Dartrord, iar York a trebuit să se supună. Somerset a rămas în libertate şi şi-a păstrat în continuare încrederea regelui…

După această umilinţă, York s-a retras din politică şi a revenit abia când Gasconia a fost iremediabil pierdută, după ce John Talbot, conte de Shrewsbury, a fost înfrânt şi a murit la Castilloiiâaniliel453 După câte. se pare, Henric a înnebunit auzind vesteadezaatnilui. Natura exactă a bolii sale a fost foarte disputată; este posibil să fi fost vorba despre schizpfrenie atatonică. Orice ar fi fost, Henric nu vorbea şi nu răspundea la niciun stinnA Această situatie a.

paralizat rapid conducerea ţării: în Primele luni ale anului

1454, York a fost deserrinat caProtector. Scena politică era acum dominată de rivalitatea dintre York şi Somerset, în jurul căreia au apărut şi alte dispute, mai ales între membrii foarte ramificatei

familii Neville şi cei ai familiei Percy, conţi de Northumberland, o familie la fel de complexă.

Pentru moment, York deţineaputerea; dar poziţia sa

depindea de Debunia lui Henric, care s-a dovedit a fi doar o

cădere nervoasă temporară la începutul anului 1455,.

regele părea că s-a însănătoşit, deşi niciodată nu va redobândi energia pe care o arătase în 1452 – 1453; astfel a luat sfârşit protectoratul lui York. După aceea, Henric a fost din ce în ce mai influenţat de tânăra sa soţie, Margaret de

Anjou, a cărei agresivitate a fost sporită de naşterea fiului lor, prinţul Edward, în octombrie 1453. Prin urmare, ea era foarte hotărâtă să-i susţină prin orice mijloace interesele, şi în acest scop a încercat în 1454 să fie numită regent, încercare soldată însă cu un eşec.

Rezultatul a fost ca York şi noii săi suporteri, îndeosebi Neville, conte de Salisbury, şi fiul său, conte de

Warwick, au recurs la revoltă deschisă. Ei şi-au reafirrnat loialitatea faţa de regele Henric, dar au cerut ca Somerset să fie revocat din funcţie, deşi era încă unul dintre oamenii de încredere ai regelui. Ceea ce s-a şi întâmplat în prima bătălie de la St Albans, din 22 mai 1455, în care însuşi

Henric a fost rănit accidental (el nu luase parte la bătălie), iar Somerset a fost ucis.

Situaţia nou creată le-a permis lui York şi aliaţilor săi să deţină controlul asupra regelui. Prin urmare, atunci când

Henric a suferit q-nouă criză wrvoasăia noiemhrig 1455.

York a fost încă o dată desemnat Protector pentru o scurtă perioadă.

Casa de Lancaster îşi revine? 1456 – 1459

În primăvara anului 1456, Henric era capabil, cel puţin cu numele, să reia conducerea târâi. Din moment ce el se afirmase foarte rar în ultimul timp ca suveran, regina preluase controlul, deşi York era însărcinat pentru moment cu apărarea părţii de nord a ţării împotriva unei invazii scoţiene, o ameninţare care s-a soldat doar cu un scurt raid scoţian în Northumberland.

În vara anului 1456, Margaret a mutat curtea la

Coventry, oraş înconjurat de ţinuturi stăpânite de Casa de

Lancaster şi de susţinătorii ei. În acelaşi timp, ea şi-a instalat curtenii în toate posturile cheie din conducerea ţării. Până în toamnă,

când Henric s-a alăturat reginei la

Coventry, York şi principalii săi susţinători, conţii Neville de Salisbury şi Warwick, au fost excluşi de la conducere şi au încetat aproape cu totul să ia parte la Marile Consilii, aşa cum erau ele numite în epocă.

York însuşi era încă locotenent în Irlanda. Lui

Warwick i se acordase căpitănia portului Calais după bătălia de la St Albans, deşi nu a putut să ocupe această funcţie decât în momentul în care York devenea Protector. Însă odată instalat acolo, el s-a menţinut pe poziţie, în ciuda câtorva încerrcări ale suporterilor reginei de a-l înlătura.

Aceste poziţii în afara ţării, în special contactele din străinătate pe care Warwick le întreţinea la Calais, urmau să fie foarte importante. Mai mult. comportamentul reginei

Margaret atinsese un grad de ostilitate care servea intereselor lui York şi ale prietenilor săi. Cu toate acestea, York.

Salisbury şi Warwick erau izolaţi, bazându-se doar pe câţiva suporteri declaraţi, temându-se din ce în ce mai mult că regina plănuia să-i distrugă. Se pare că însuy rpgpip a încercat Q reconciliere, aranjând în ianuarie 1458 o inutilă

„Zi a iubim" la Catedrala-St Paul, prilej cu care grupurile rivale aujucat comedia împăcării, care însă nu a avut nicio importanţă. Până la sfârşitul anului, York şi tovarăşii să-i şi-au strâns oamenii, pentru a preveni un ataie din partea reginei.

Soarta conflictului care a urmat a fost în mod ciudat indecisă. În septembrie 1459, Salisbury, aflat în drum spre castelul său din Middleham din ţinutul Yorkshire, pentru a li se alătura lui Warwick şi lui York, care mărşăluiau spre

Ţara Galilor, a înfrânt la Blore Heath în Staffordshire mult mai numeroasa armată lancasteriana. În octombrie, în bătălia de la Ludford, în Shropshire, o parte din garnizoana lui Warwick de la Calais, care îl însoţise în Anglia, a dezertat şi a trecut în tabăra susţinătorilor regelui; conducătorii trupelor yorkiste au abandonat câmpul de bătaie şi s-au retras la bazele lor de peste mare: York în Irlanda, iar

Warwick, Salisbury şi fiul lui York, contele de March, viitorul Eduard IV, s-au refugiat la Calais. Apoi, Margaret a reuşit ca într-o şedinţă a Parlamentului ţinută la Coventry în noiembrie 1459, să-i

condamne pentru înaltă trădare şi să le confişte averile; ei au rămas însă în continuare în libertate şi aparentul triumf al reginei Margaret s-a dovedit a fi la fel de amăgitor ca şi „ziua inhirii" din annt prggedţnt

York nu putea fi prins; iar încercările de a prelua din nou controlul asupra portului Calais nu au dat niciun rezultat.

Victoria lui York

De fapt, conţii condamnaţi şi exilaţi pentru trădare s-au bucurat de foarte multe avantaje. Ei au fost ajutaţi într-o mare măsură şi de lipsa de popularitate a reginei Margaret.

Retragerea curţii regale în Midlands i-a îndepărtat pe cei din Londra şi din regiunile sud-estice ale ţării, care profitaseră mult de pe unna afacerilor cu regele, cu membrii suitei regale şi cu oficialii săi pe vremea când aceştia se aflau în

Londra. Existau numeroase zvonuri despre intenţiile ostile ale curtenilor, care vizau acele regiuni suspectate că îl susţin pe Warwick. Mai mult, Warwick, un experimentat comandant naval, îşi crease în Calais o mică flotă personală cu care controla mai mult sau mai puţin Marea Manecii şi, prin urmare, putea menţine legătura cu York în Irlanda.

Din Calais, Warwick a făcut câteva incursiuni în

Sandwich în ianuarie 1460, când comandan (îi portului, loiali familiei regale, au fost capturaţi într-un mod umilitor, şi în iunie, când un cap de pod a fost stabilit ca bază pentru o invazie totală condusă de Warwick, Salisbury şi March.

Foarte mulţi locuitori ai Kentului s-au alăturat trupelor lor, care au fost imediat lăsate să intre în Londra, unde doar

Turnul mai opunea rezistenţă. Warwick şi March, în fruntea celei mai importante părţi a armatei, s-au grăbit să se confrunte cu oastea regelui, pe care au înfrânt-o la

Northampton la Idiulie.

Regina Margaret, împreună cu fiul său, micul prinţ

Edward, şi mulţi alţi susţinători marcanţi ai Casei regale au scăpat, dar Henric a fost capturat şi adus la Londra de către

Wanvick şi March, cu tot respectul datorat unui rege. Ei au lăsat impresia că nu vor altceva decât să preia controlul asupra regelui, după ce l-au îndepărtat de „primejdioşii săi consilieri", şi să impună în numele lui propria lor guvernare. În acest scop, pe 7 octombrie 1460 Parlamentul a fost convocat la Westminster. Până atunci, York

râmăsese în

Irlanda, de unde s-a întors abia la începutul lunii septembrie; toate acţiunile sale, începând cu acel moment, ne sugerează că era deja hotărât să-şi revendice coroana.

— A

adoptat blazonul Angliei în locul celui pe care îl folosise până atunci ca descendent al lui Eduard III, iar pe 10

octombrie, când a apărut în Parlament, a încercat să se aşeze pe tronul regelui.

În mod sigur, această situaţie era cu totul neaşteptată şi neagreată de majoritate, chiar şi de către nobilimea antilancasteriană prezentă în Parlament. Astfel s-a ivit un impas care a fost rezolvat, într-un mod total nesatisfăcător, abia la sfârşitul lunii, când Henric a fost de acord ca York să devină moştenitorul tronului în locul fiului său, prinţul

Edward. Această situaţie a condus din nou la declanşarea luptelor. deoarece regina Margaret şi susţinătorii săi, aflaţi în libertate, nu o puteau accepta nici în ruptul capului.

drept pentru care au început să se pregătească de război. Ei erau puternic sprijiniţi în nordul şi în vestul ţării, şi astfel

trupele lor s-au refăcut rapid.

York şi susţinătorii săi au fost nevoiţi să înceapă lupta, deşi era de stul de imprudent din partea lor să se bată în nordul ţării, unde lancasterienii beneficiau de un sprijin solid, şi în plus armata lor era mult inferioară din punct de vedere numeric. York şi Salisbury. luaţi prin surprindere, au fost înfrânţi la Wakefield pe 30 decembrie 1460. York a niurit în timpul luptelor, iar Salisbury a fost linşat de mul –, ţime după bătâlie. Warwick, care până atunci râmăsese la

Londra cu Henric VI, şi-a strâns câţi oameni a putut pentru a se confrunta cu armata reginei care se îndrepta acum spre capitală. Warwick îl luase cu el şi pe regele prizonier. Pe 17

februarie 1461 s-a dat o a doua luptă la St Albans, în care tentativa lui Warwick a eşuat. El şi ceilalţi supravieţuitori yorkişti au fost nevoiţi să fugă de pe câmpul de bătaie, lăsându-l pe Henric să se întoarcă la soţia sa.

În acest moment, era de aşteptat ca regina Margaret să continue înaintarea spre Londra, fiind deja foarte aproape. Locuitorii Londrei aşteptau sosirea ei iminentă, temându-se că vor fi prădaţi, în special de

soldaţii din trupele sale nordice. Nimeni nu a găsit până acum o explicaţie plauzibilă pentru decizia reginei de a nu intra în capitală.

Dintr-un motiv oarecare, Margaret şi armata ei s-au retras către nord. Chiar şi comentatorii din epoca au considerat acest fapt ca fiind crucial în desfăşurarea ulterioară a evenimentelor.

Între timp, fiul lui York, Edward conte de March, s-a îndreptat către vestul ţării, pentru a se lupta cu trupele lancasteriene, regrupate în timpul marşurilor din Ţara

Galilor de către Jaşper Tudor, fratele vitreg al lui Henne şi conte.de Pembroke din 1452 (sau 1453). În jurul datei de 2

februarie, Edward a câştigat o bătălie decisivă la Mortimer's

Cross în Herefordshire. În jur de 19 februarie, la două zile după înfrângerea lui Wanvick la St Albans, Edward a pornit către Londra. Pe drum, i s-au alăturat Warwick şi ceea ce mai rămăsese din armata sa, ajungând pe 26 februarie în capitală, unde a fost întâmpinat ca un erou salvator, după teroarea iscată în oraşul ameninţat de venirea armatei reginei.

Scopul lui Edward era clar: el a pus stăpânire pe tron în cadrui unei ceremonii atent regizate, desfăşurată pe 3 şi

4 oiartie, şi imediat după aceea a strâns o armată care să se

Înfrunte cu oastea reginei. -în mai puţin de două săptămâni, el a pornit către nord, iar pe 29 martie a întâlnit trupele lancasteriene la Towton, lângă Ferrybridge. A fost cea mai mare şi mai sângeroasă dintre toate batâliile dateln ţimgitl

Războiului. Rozelor, o victori & decisivă 51. abşolută pentru

Edward. Contele de Northumberland şi mulţi alţi nobili din nord aiffost ucişi. După bătălie, casa de Lancasterregina

Margaret, Henric VI şi fiul lor, prinţul Edward –, împreună cu toţi susţinătorii lor, s-au refugiat în Scoţia. „Edward, conte de March, a fost recunoscut ca rege şi încoronat ca

duaâd IV pe 28 iunie 1461L

Prima domnie a lui Eduard IV, 1461 – 1469

Strategia lui Eduard IV trebuia să se desfăşoare pe două planuri: pe de-o parte, el trebuia să-şi consolideze poziţia pe care o câştigase la Towton, iar pe de altă parte se impunea restabilirea autorităţii coroanei, slăbită de anii de dezordine şi de erodarea guvernării, cauzată de retragerile pe perioade lungi ale reginei Margaret, retrageri care paralizau multe dintre practicile curente de la Westminster.

Deşi aceste chestiuni vor fi discutate separat, ele nu constituie probleme diferite, fiind în strânsă corelaţie.

Consolidarea vidoriei de la Towlon

Mulţi dintre susţinătorii de marcă ai Casei de

Lancaster au fost omorâţi la Towton; alţii, cum ar fi ducii de

Exeter şi Somerset, s-au refugiat în Scoţia, împreună cu regina Margaret, Henric VI şi prinţul Edward, în timp ce

Jasper Tudor, care avea un număr considerabil de adepţi în

Ţara Galilor, era de asemeni în libertate. Eduard controla partea de sud-est a (arii şi, pentru moment, locuitorii ţinutului Yorkshire erau încă sub impresia pierderilor de la

Towton. În alte regiuni Eduard trebuia să lupte în continuare pentru a-şi menţine puterea.

Susţinătorii Casei de Lancaster exilaţi în Scoţia îşi concentrau atenţia îndeosebi spre zona de nord a (arii, o regiune care nu intra în aria de interes a lui Eduard. Cele mai multe dintre luptele purtate acolo au fost conduse de

Warwick şi de fratele său, John Neville, Lord Montague.

Până în 1464, datorită flerului militar al lui Montague, fuseseră câştigate castelele din Northumberland – Warkworth, Alnwick şi Dunstanburgh; dar a fost o luptă foarte dificila, şi castelele au trecut pe rând în mâinile celor două tabere până la victoria finala obţinută de Montague la

Hexham pe 15 mai 1464. Montague a fost răsplătit, primind comitatul Percy din Northumberland. În anul următor.

1465, Henric VI. care se întorsese în Anglia în timpul invaziilor lancasteriene din nordul ţării şi stătuse ascuns după înfrângerea suferită, a fost capturat în vestul ţinutului

Yorkshire de către susţinătorii lui Eduard IV şi întemni (at în Turn, unde a rămas până în anul 1470. În Ţara Galilor.

Casa de York şi-a impus mai greu autoritatea. Abia în 1468.

William Herbert, unul dintre oamenii de încredere ai lui

Eduard, IŢ putut scoate pe Jasper Tydor din-Harleett, ultima forţareaţă lancasteriană. Herbert a fost recompensat, primind titlul de conte de Pembroke, care îi aparţinuse până atunci lui Jasper. Acesta a scăpat fugind în Franţa.

Instituirea guvernării yorkiste în acest timp, Eduard s-a concentrat pe instituirea autorităţii sale la toate nivelurile. El dorea să

se impună mai ales acolo unde fărădelegea şi dezordinea înfloriseră, cum ar fi East Anglia, unde a intervenit personal în 1461 pentru a reinstaura ordinea. Acolo, curtenii Casei de Lancaster îşi permiseseră să se comporte mai mult sau mai puţin după voia lor, până când Eduard a reinstaurat autoritatea regală.

De asemeni, el a făcut numeroase încercări de a se împăca cu foştii susţinători ai Casei de Lancaster. Unii dintre aceştia au profitat de situaţie pentru a se răscula. Dar multe dintre încercările lui Eduard au fost încununate de succes.

Eduard a trebuit, de asemeni, să strângă în jurul său un nucleu de oameni loiali, atât pe plan naţional, promovând ŞMmpn. oprietărind oameni ca William Hastings, care a şi-devenit şambelanul său în 1461, William Herbert, Lord

Audley, Sir Walter Devereux şi Sir John Howard, cât şi pe plan local, unde protecţia regală putea asigura multe avantaje. Prin urmare, la începutul anilor 1460, Eduard îşi

constryia Q relea de sustmatori cu a Tutorul cărora caadii

cerea sa devenea eficient5. Acesta era un pas important, darta fel de important era şi faptul că supuşii săi i-au fost loiali şi nu s-au folosit de bunăvoinţa lui aşa de evident cum au făcut-o unii dintre curtenii lui Henric VI.

Mariajill lui Eduard

Căsătoria sa cu Elizabeth Woodville, oficiată în mai

1464, este exemplul cel mai elocvent pentru politica sa de reconciliere. Elizabeth rămăsese văduvă şi avea în grijă o familie numeroasă, în urma căsătoriei sale anterioare cu Sir

John Grey of Groby, un susţinător mai puţin important al

Casei de Lancaster, dar care fusese ucisân a doua bătălie de la St Albans, din 1461. După câte se pare, ea fusese doamnă de onoare în suita reginei Margaret de Anjou, soţia lui

Henric VI. Totuşi, alegerea unei văduve care avea în gnja mai mulţi copii dintr-o căsătorie anterioară era un act cu totul deplasat faţă de convenţiile regale tradiţionale. Totul s-a făcut în cel mai mare secret (căsătoria nu a fost făcută publică până în septembrie) şi fără ştiinţa vreunuia dintre consilierii şi curtenii mai importanţi ai regelui. În plus, numeroasa ei familie a devenit curând foarte nepopulară, din cauza căsătoriilor încheiate cu nobili marcanţi şi moţtenitoare bogate, spre invidia şi nemulţumirea rivalilor, reduşi astfel cu totul la tăcere. Pentru

cei ostili lui Eduard IV, această situaţie semăna uluitor de mult cu zilele nefericite de odinioară, când clica de la-curtea regelui – HmtK VIera în floare.

Rttptura dintre Eduard şi Warwick

Cea mai importantă dintre problemele lui Eduard a fost conflictul din ce în ce mai intens cu contele de Warwick, care jucase un rollmportant atât în obţinerea victoriei yorkiste de la 1: 461, cât şi în conducerea campaniilor militare din nordul (arii desfăşurate în primii ani ai domniei lui Eduard. Conflictul a culminat cu revolta lui Warwick din 1469, explicată de o parte din analiştii de atunci şi de acum ca un răspuns de nemulţumire faţă de mariajul lui

Eduard, din cauza căruia influenţa lui Warwick asupra regelui s-a diminuat considerabil. Totuşi, este mult mai plauzibil ca ruptura definitivă să fi fost rezultatul perspectivelor diferite pe care le aveau cei doi asupra politicii externe, de care Warwick era deosebit de interesat (vezi Capitolul 5).

La mijlocul anilor 1460, relaţiile Angliei cu străinătatea ajunseseră într-un punct de cotitură. Începând cu anul

1453, adică de la sfârşitul Războiului de 100 de Ani, politica lancasteriană tinsese spre dezvoltarea unor relaţii de prietenie cu Fran (a; iar înainte ca Eduard să se hotărască asupra mariajului său, fuseseră purtate negocieri pentru ca acesta să se căsătorească cu o franţuzoaică. Totuşi, Burgundia, odinioară unul dintre cele mai importante fiefuri engleze din Franţa, a ajuns în timpul domniei lui Filip cel Bun un stat separat de sine stătător, iar în anii 1460 relaţiile dintre

Coroana Franţei şi ducele de Burgundia s-au deteriorat foarte mult, şi era posibil să se deteriorareze şi mai mult sub moştenitorul lui Filip, Carol Temerarul. Această situaţie a oferit yorkiştilor posibilitatea unei opţiuni: fie se orientau spre Franţa, fie susţineau Burgundia. Ambele părţi implicate în conflict urmăreau încheierea unei alianţe cu ei, iar

Eduard era nerăbdător să exploateze toate posibilităţile inerente în această situaţie.

Treptat, a fost din ce în ce mai evident pentru toţi că

Warwick, care a condus multe ambasade în acea perioadă, favoriza o alianţă cu Franţa. Însuşi Eduard a ezitat mult în această problemă, dar, probabil încurajat de familia soţiei sale, s-a orientat

treptat spre Burgundia, o mişcare care va fi consolidată în 1468 prin căsătoria surorii sale, Margaret, cu Carol Temerarul, pe atunci duce.

Warwick a fost în mod sigur ofensat de această mişcare din domeniul politicii externe şi s-a retras temporar la proprietăţile sale din nordul ţării. Aceasta a fost probabil cauza principală a rupturii, deşi abia în 1469 ea a devenit definitivă.

Anii de criză, 1469 – 1471

Totuşi, disputa cu Warwick nu explică pe deplin problemele care s-au abătut asupra lui Eduard IV în 1469.

Guvernarea lui era din ce în ce mai nepopulară. După cum decurgea, domnia lui nu părea mult mai bună faţă de cea a lui Henric, iar după unii autori nu a fost altceva decât o perioadă plină de bătălii, în care au fost impuse biruri grele şi în care comerţul a fost în declin (Warkworth's Chronicle, în Dockray 1988: 34). În realitate, Eduard a tratat problema dărilor cu multă prudenţă şi chibzuinţă. Abia în 1463 a impus primele taxe. Atunci el a o. brinut o zecime şi o cincisprezecime, adică taxa care era percepută în mod obişnuit asupra bunurilor mobiliare; în 1465 el a primit dreptul pe viaţă de a percepe taxe la vapoare, vama la livră şi subvenţiile pe lână (un drept al vămii); în 1468, a obţinut două cincisprezecimi şi două zecimi, având ca justificare finanţarea unui război cu Franţa. Ceea ce era, oricum, mult mai mult decât obţinuse vreodată Henric VI. Există, de asemeni, dovezi în legătură cu apariţia unei conspiraţii puse la cale de lancasterieni în 1468 şi 1469. Warwick nu ar fi avut prea mult succes dacă nu ar fi existat acest context de profundă nemulţuniire.

Problemele majore au debutat odată cu declanşarea unor răscoale (probabil în număr de trei) în nordul (arii, la începutul anului 1469. E posibil ca în spatele unora dintre ele să se fi aflat chiar Warwick, dar se pare că cel puţin una dintre acestea, condusă de un necunoscut care îşi spunea

„Robin of Holderness", a avut ca punct de plecare o simplă disputi localaasupra unei dări curente pentru spitalul

St Leonard din York, în valoare de 24 de snopi de la fiecare teren cultivat de pe o largă zonă dimprejur. Warwick a profitat de această situaţie şi, mai mult, a câştigat sprijinul fratelui lui Eduard. George, duce de Clarence. Nu există însă surse precise care să explice motivele înstrăinării şi nemulţumirii lui Clarence (vezi Capitolul 5).

În iunie 1469, Warwick şi Clarence şi-au unit forţele şi au

traversat Marea Manecii spre fortăreaţa lui Warwick de la Calais, unde Clarence şi Isabel, fata cea mare a lui

Warwick, s-au căsătorit. Pe 12 iulie, cei doi au scos un manifest în care declarau că acţionează „împotriva anumitor persoane sediţioase", pe care le-au identificat ca fiind cercul de consilieri apropiaţi ai lui Eduard, adică Anthony

Woodville Lord Scales şi contele Rivers, ca şi William

Herbert, conte de Pembroke, Lord Stafford şi alţii. Ei şi-au anunţat intenţia de a pune mâna pe arme pentru a-l scăpa pe rege de aceşti sfetnici primejdioşi (Dockray 1988: 68 – 71).

Între timp, un grup de răzvrătiţi (i din nordul ţării, sub conducerea lui „Robin of Redesdale" (probabil unul dintre arendaşii lui Warwick, Sir John Convers), se îndreptau spre sud, fiind pentru a doua oară în acel an când se răsculau.

Eduard le-a cerut ajutorul Lordului Stafford, şi lui William

Herbert în Ţara Galilor. La acel moment, Warwick şi

Clarence au ajuns în Kent şi, cu sprijinul considerabil al locuitorilor din zonă, au pornit în marş către rege. Toate aceste forţe s-au îndreptat către nordul ţinutului Oxfordshire, în timp ce Eduard aştepta pasiv la Nottingham sosirea lui

Herbert şi Stafford. Trupele lui Redesdale au trecut chiar pe lângă el pentru a se alătura lui Warwick şi Clarence. Pe

26 iulie, armatele s-au întâlnit, în absenţa regelui, la

Edgecote, lângă Banbury, unde Herbert şi Stafford, susţinătorii lui Eduard. au fost învinşi. Herbert a fost capturat şi executat a doua zi. Mai târziu au fost prinşi Rivers şi Sir

John Woodville, care au fost şi ei executaţi pe 12 august. Pe

17 august, Stafford a fost linşat la Bridgewater în Somerset.

Neştiind ce se întâmplase, Eduard însuşi a fost capturat de fratele lui Warwick, arhiepiscopul George Neville, şi dus la castelul lui Warwick.

Warwick deţinea acum controlul asupra regelui şi, în plus, îi anihilase principalii consilieri. După câte se pare, intenţiona să preia conducerea ţării în numele lui Eduard.

Totuşi, victoria lui Warwick a fost de scurtă durată, pentru că foarte repede a fost clar pentru toată lumea că nu era susţinut de niciunul dintre grupurile importante în politica ţării, marea nobilime şi pătura superioară a micii nobilimi rurale. În nord, susţinătorii Casei de

Lancaster s-au răsculat şi, după cum ne spune autorul Cronicii Croyland, Warwick şi-a dat seama că nu poate trimite trupe împotriva lor atâta timp cât Eduard era încă prizonier. Nimeni nu s-ar fi supus unui rege care era marioneta lui Warwick; prin urmare.

Warwick a fost nevoit să-l elibereze pe Eduard (Pronay & Cox 1986: 116 – 17).

În unnâtoarele şase luni, Eduard a încercat încă o dată să construiască punţi de legătură cu Warwick şi Clarence, tratându-i prieteneşte în public, deşi era mai circumspect ca altă dată. Dar în primăvara anului 1470, problemele au reapărut, odată cu o nouă răscoală în ţinutul Lincolnshire, care probabil că a pornit, ca şi precedenta răscoală din 1469

din York, de la o nemulţumire locală, în acest caz o dispută între câţiva proprietari de pământ din Lincolnshire şi un cavaler din suita regal, Sir Thomas a Burgh (Dockray 1988:

30). Nu ştim dacă Warwick şi Clarence au stârnit această mişcare, sau doar au profitat de ea o dată ce a apărut. Dar când Eduard a trimis rapid trupe împotriva răsculaţilor, a aflat că în spatele acestei revolte se aflau Warwick şi Clarence, cu oameni strânşi în numele regelui. Totuşi, Eduard s-a mişcat mai repede decât ei; înainte ca Warwick şi Clarence să se poată alătura rebelilor, aceştia fuseseră deja înfrânţi.

Încercarea lui Warwick a eşuat şi, împreună cu Clarence, a fost nevoit să fugă în străinătate. Nu există dovezi clare în legătură cu scopul pe care îl urmărea Warwick implicându-se în această răscoală. După eşecul suferit în 1464, probabil că şi-a dat seama că nu va putea niciodată să conducă în numele lui Eduard; este posibil ca el să fi sperat că îl va detrona pe Eduard şi îl va pune pe Clarence în locul lui.

Prima mişcare a lui Wanvick a fost să încerce să se întoarcă la vechea sa bază din Calais, dar aceasta rămăsese loială regelui Eduard. Prin urmare, Warwick era acum nevoit să se retragă în Franţa; aici, vechea sa legătură, regele Ludovic XI, i-a propus să încheie o înţeţegere apr Oape incredibilă, un acord cu Margaret de Anjou pentru a-l reînscăuna pe Henric VI! O dată ce acest acord a fost încheiat, Warwick, ajutat de Clarence, au pornit o invazie împotriva Angliei. Margaret iinna să rămână în Franţa până ce Henric era instaurat. Warwick şi Clarence au debarcat în vest la mijlocul lunii septembrie 1470 şi s-au îndreptat direct către Londra. Eduard se afla din nou în

nordul ţării, unde se dusese să opună rezistenţă unei alte revolte lancasteriene, care fusese înăbuşită chiar înainte de venirea lui. El era în continuare încrezător că, în faţa unei noi încercări, putea conta pe sprijinul lui Percy, căruia tocmai îi reacordase comitatul Northumberland, şi al lui

Montague, fratele lui Warwick, care îi rămăsese loial şi în confruntările anterioare cu Wanvick. Totuşi, de această dată, Montague l-a susţinut pe fratele său, probabil din cauza faptului că fusese forţat să renunţe la comitatul

Northumberland, pe care îl primise ca răsplată pentru felul cum luptase în 1464 în nordul ţării. Deşi în compensaţie i se acordase titlul de marchiz, el era în mod clar nemulţumit şi nu mai voia să-l susţină pe Eduard. Dându-şi seama că în această situaţie era cu totul lipsit de apărare, Eduard a fugit la King's Lynn, însoţit de câţiva dintre susţinătorii săi cei mai apropiaţi, şi a reuşit să găsească un vas care să-i ducă în

TSrile de Jos.

Astfel, Warwick l-a putut elibera pe Henric din Turn, unde fusese întemniţat, şi l-a înscâunat ca rege, act cunoscut sub numele de „restaurarea" (un echivalent perfect pentru

„Reinstaurarea") – lui Henric VI. Însă poziţia lui Warwick s-a dovedit din nou a TTuna foarte precară. Regina Margaret, fiul ei, prinţul Edward, şi alţi exilaţi lancasterieni se aflau încă în Franţa. Warwick nu se bucura de încrederea lancasterienilor din Anglia şi se pare că nici nu mai era la fel de acceptat de nobilime ca în anul precedent. Henric conducea doar cu numele, însă era acceptat, deşi toată lumea ştia că nu el dirijează afacerile.

Clarence era, de asemeni, marginalizat şi în afara evenimentelor. El se alesese cu foarte puţine în urma restaurării lancasteriene. şi foarte curând agenţii lui Eduard au încercat să-l ademenească în tabăra lor. Pentru un timp, chiar şi Eduard a fost dat uitării, întrucât toate speranţele lui depindeau de Carol Temerarul al Burgundiei, care nu era foarte grăbit să se implice în acest conflict; dar în decembrie 1470, atitudinea lui Carol s-a schimbat, deoarece

Ludovic XI a decis să atace Burgundia. Prin urmare, Carol avea toate motivele să-l susţină pe Eduard, pentru a rupe

Anglia de Franţa; în martie, Eduard apornit spre Anglia cu câteva trupe burgunde.

El a încercat să debarce în East Anglia, dar această zonă era puternic controlată de lancasterieni. A doua încercare de a aeosta la Ravenspur a fost mai reuşită, dar, pentru a fi lăsat în viaţă, Eduard a fost nevoil să declare că a renunţat la orice pretenţie asupra tionului şi că nu doreşte altceva decât să redevină duce de York. Chiar şi a-a, a fost primit cu ostilitate. Dar contele de Northumberland nu i-a lăsat pe oamenii lui să-i opun rezistenţă lui Eduard, şi, din nu se ştie ce motiv, Montague a procedat la fel. În

Midlands, Eduard a avut mai mult noroc, întrucât susţinătorii săi începeau să i se alăture, iar în momentul în care s-a confruntat cu Warwick la Coventry era suficient de puternic, încât Warwick a ezitat să-şi părâsească poziţia defensivă din oraş.

În acest moment, Clarence a revenit în rândul trupelor lui Eduard, care avea acum alături o forţă importantă şi care era decis să-l ignore pe Wanvick, îndreptându-se direct către Londra. Apărarea capitalei nu era însă foarte bine pusă la punct. Liderii lancasterieni de acolo aflaseră că regina Margaret şi prinţul Edward urmau să debarce în vestul ţării şi părăsiseră Londra pentru a li se alătura. În capitală rămâsese doar fratele lui Warwick, arhiepiscopul

Neville. Acesta a încercat să apeleze la susţinerea londonezilor, dar încercarea sa a eşuat. Toată această dezorganizare a taberei lancasteriene nu a fost decât în folosul lui

Eduard.

El a cucerit capitala, unde oricum era binevenit, şi l-a închis din nou pe Henricân Turn. Fără a ezita vreun moment, s-a îndreptat către nord pentru a se confronta cu Warwick, care fusese pe urmele sale de la Coventry. Confruntarea a avut loc pe 14 aprilie la Barnet, iai Warwickşl Montague au fost ucişi în această bătălie, purtată pe o ceaţă foarte densă.

La scurt timp, Eduard a pornit spre vest pentru a o prinde şi pe Margaret, care debarcase la Weymouth. Aceasta strângea oameni şi se îndrepta către Ţara Galilor, unde aştepta întăriri suplimentare, datorită influenţei lui Jasper Tudor.

Printr-o serie de marşuri susţinute şi intuind perfect planurile lui Margaret, Eduard a prins din urmă forţele lancasteriene în afara oraşului Tewkesbury, unde a repurtat victoria decisivă pe 4 mai. Prinţul Edward şi alţi câţiva lideri lancasterieni au fost ucişi în luptă; ducele de Somerset şi al (i prizonieri de marcă au fost executaţi două

zile mai târziu. Regina Margaret a fost şi ea capturată.

În urma bătăliei de la Tewkesbury, pentru tabăra lancasteriană nu mai exista o cauza de luptă, deşi se mai găseau încă grupuri de rebeli din Kent, devotaţi lui

Warwick, care atacau Londra. Aceştia erau conduşi de

Thomas Neville, fiul nelegitim al lui William Neville Lord

Fauconberg. Din acest motiv, Eduard a revenit în grabă în capitală, deşi revolta se stingea pe măsură ce el se apropia de oraş. O scurtă oprire a coincis cu momentul în care

Henric VI a muăit în Turnul Londrei, din motive „de simplă supărare şi melancolie", după cum ne spune o sursă oficială a Casei de York (Dockray 1988: 184). Eduard a trecut apoi la reprimarea ultimilor rebeli din Kent.

La sfârşitul lui mai 1471, Eduard nu mai avea deja de cine să se teamă. Ultimii lancasterieni de marcă şi, în acelaşi timp, activi, adică Jasper Tudor, Henric conte de Richmond

(viitorul Henric VII) şi contele de Oxford, fie se ascundeau în continuare, fie fugiseră în străinătate, capacitatea lor de a ameninţa tronul yorkist fiind foarte limitată, cel puţin până la moartea lui Eduard în 1483.

A doua domnie a lui Eduard IV, 1471 – 1483

În cei. 12 ani cât a mai durat domnia lui Eduard.

dinastia de York a părut foarte solidă. Eduard a făcut tot ce i-ii siat în putinţă pentru a-i câştiga de partea sa pe cei care îl susţinuseră pe Henric VI. şi cei mai mulţi dintre ei l-au acceptat. Oricum, ei nu aveau la ce altceva să mai spere. În aceşti ani, el şi-a îndreptat atenţia spre politica externă şi spre dezvoltarea guvernării yorkiste, incluzând aici instaurarea ordinii şi a autorităţii regale în Ţara Galilor şi în nord, regiuni în care, în timpul domniei sale anterioare, existaseră focare de dezordine şi tulburări (vezi Capitolul 5).

Aranjamentele pe care le-a făcut pentru aceste regiuni au creat precedente pentru Tudori. Într-o istorie completă a

Angliei, acestea sunt teme importante, dar ele nu sunt direct relevante pentru Războiul Rozelor.

Totuşi, merită amintite două evenimente care s-au dovedit de mare importanţă după moartea lui Eduard:

ascensiunea fratelui său mai mic Richard, duce de

Gloueester, care a devenit principalul reprezentant al autorităţii

regale, şi ultima ciocnire dintre Eduard şi fratele său George, duce de Clarence.

Încă din timpul adolescenţei, Richard îi câştigase încrederea lui Eduard, dovedindu-se un susţinător de nădejde în anii de restrişte. După moartea lui Warwick, pentru scurtă vreme, Richard l-a înlocuit în funcţia de agent regal în Ţara Galilor; în consecinţă, i-au fost date pământurile lui Warwick din nord şi astfel a început un proces de mai bine de 10 ani prin care Richard şi-a consolidat poziţia în această regiune. În cea mai mare parte cooperând cu contele de Northumberland, cu care împărţea şi funcţia de şef al campaniilor militare. În cele din urmă, el a trebuit să se ocupe şi de relaţiile din ce în ce mai dificile cu Scoţia, culminând în 1482 cu o invazie mai puţin reuşită în această ţară.

Totuşi, a reuşit să reuistaureze controlul englez asupra oraşului

Berwick, care fusese în mâinile scoţienilorâncă din anul 1461.

În această perioadă, Richard a format în jurul său un grup alcătuit în special din foştii nobili din suita lui

Wanvick, ca „ei s-au alăturat cu tot cu pământuri şi a căror loialitate se pare că a fost capabil să o câştige şi să o men

(mă (Horrox 1989). În acelaşi timp, el a continuat să joace un rol important în conducerea Angliei.

Celălalt eveniment care a avut urmări după 1483 a fost ruperea relaţiilor cu Clarence. Neînţelegerile au avut ca punct de pornire disputele aprinse cu Richardân legătură cu moştenirea rămasa de la Warwick. Clarence, care era căsătorit cu fata cea mare a lui Warwick, a dorit, în mod evident, să preia poziţia lui Warwick. La rândul său, Richard, în ciuda unei puternice ostilităţi din partea lui Clarence, s-a căsătorit cu cea de a doua fiică a lui Warwick, Anne, văduva prinţului Edward, fiul lui Henric VI. Disputa a fost atât de violentă, încât i-a luat lui Eduard câţiva ani buni până să o stingă cu totul, iar Richard a fost nevoit să facă multe compromisuri.

Această situaţie evident că nu l-a satisfăcut pe

Clarence, care a continuat să se poarte într-un mod foarte arogant, fiind suspectat că a încheiat anumite înţelegeri cu contele de Oxford, unul dintre nobilii lancasterieni exilaţi, şi că a împrăştiat zvonuri care îl discreditau pe Eduard. În

1476, moare Isabel, soţia lui Clarence. În această situaţie.

Clarence încearcă în secret să se căsătorească cu fiica şi

moştenitoarea lui Carol Temeraru) al Burgundiei, un aranjament pe care Eduard îl respinge. El nu avea deloc încredere în Clarence, astfel încât nu putea fi de acord ca acesta să dobândească o poziţie atât de influentă. Apoi

Clarence a reţinut-o, în mod ilegal, pe doica răposatei sale se (II Ankarette Twynho, pe care a luat-o cu forţa chiar din casa ei din Somerset şi a dus-o la Warwick. Aici el a silit un juriu să o condamne pentru uciderea lui Isabel, Ankarette fiind imediat executată. Documentele existente nu oferă nicio dovadă care să susţină această învinuire şi, de asemeni, nu a putut fi avansată nicio explicaţie credibilă

care să justifice acest comportament. Se pare, însă, că pentru

Eduard aceasta a fost picătura care a umplut paharul. La puţin timp după execuţia lui Ankarette, doi „astrologi".

(necromanţi sau vrăjitori?) şi un servitor al lui Clarence.

Thomas Burdett, au fost acuzaţi că au complotat să-l omoare pe Eduard prin „vrăjitorie", iar doi dintre ei – Burdett şi un anume doctor John Stacey – au fost executaţi.

S-a sugerat că, prin această acţiune, Eduard a încercat să-i dea un avertisment lui Clarence (Ross 1974: 240 – 241). Dacă aşa stau într-adevăr lucrurile, Clarence a ignorat avertismentul şi a înaintat un protest oficial Consiliului de Coroana.

Urmarea a fost că, în vara anului 1477, Eduard a ordonat arestarea lui Clarence, învinuit prin mai multe capete de acuzare că a trădat în numeroase situaţii. Într-o sesiune a Pariamentului din 1478, el a fost condamnat la moarte şi executat în secret câteva săptămâni mai târziu.

Relatările lui Dominic Mancini din 1483 privind contextul general al evenimentelor petrecute după moartea lui

Eduard IV sugerează că execuţia lui Clarence a creat o ruptură între Richard de Gloucester, pe de o parte, şi regina Elizabeth Woodville şi familia ei, de cealaltă parte.

În viziunea lui Mancini, Richard a considerat vinovată familia Woodville pentru moartea lui Clarence şi s-a retras de la curte, total dezgustat pentru tot restul domniei. Totuşi, aceasta ar putea fi doar o versiune lansată în 1483 de către susţinătorii lui Richard pentru a justifica acţiunile acestuia împotriva membrilor familiei Woodville. Nu există nicio dovadă clară care să ateste că aceştia au fost responsabili

de moartea lui Clarence. Cronica Croyland atribuie această vină în exclusivitate lui Eduard (Pronay şi Cox 1986: 144

147). De asemeni, nu poate fi adevărată nici versiunea lui

Mancini conform căreia Richard s-a îndepărtat de curte după moartea fratelui său. El a petrecut, într-adevăr, mult timp în nordul Angliei în perioada cât a domnit fratele său, dar se poate să fi făcut acest lucru în calitatea sa de reprezentant al regelui pentru acea regiune. Prezenţa lui Richard acolo nu însemna o retragere, d reprezenta un element important al planurilor lui Eduard de menţinere a autorităţii regale (vezi Capitolul 5; şi Horrox 1989, Capitolul 1).

Celelalte dispute minore de la curte erau aproape inevitabile pentru secolul al XV-lea. Cele mai semnificative pentru evoluţia ulterioară a evenimentelor au fost cele dintre consilierii cei mai apropiaţi ai lui Eduard, şi în special dintre şambelanul său, William Hastings, şi membrii familiei Woodville. Era evident că existau tensiuni la curtea yorkistă. Probabil că ele nu ar fi contat prea mult, dacă

Eduard nu s-ar fi îmbolnăvit pe neaşteptate în primele luni ale anului 1483, murind curând, pe 9 aprilie.

Uzurparca; i domnia lui Richard III, 1483 – 1485

În acest moment, mulţi dintre cei care aşteptaseră să deţină puterea în perioada de minorat a fiului lui Eduard, tânărul rege Eduard V, se aflau risipiţi prin toată ţara.

Însuşi noul rege, sub protecţia contelui Rivers, fratele reginei, se găsea la Ludlow, la graniţa galeză. Unchiul său.

Richard de Gloucester, se afla în ţinuturile sale din

Yorkshire, în timp ce ducele de Buckingham, cel mai marcant nobil, după Richard, al regatului, era probabil pe domeniile sale de la graniţa galeză.

Nu ştim exact ce aranjamente făcuse Eduard pentru custodia fiului său. Familia Woodville dorea să-şi menţină controlul asupra tânărului rege, dar ceilalţi consilieri, în frunte cu William Hastings, se pare că voiau să limiteze influenţa familiei Woodville. Cei care nu se aflau în Londra depindeau de scrisori pentru a afla ce se întâmplă în capitală.

Toţi pionii principali se apropiau de Londra. Richard şi Buckingham s-au întâlnit la Northampton. probabil în urma unui aranjament. Pe 29 mai fi s-a alăturat contele

Rivers, care venise să-i întâmpine de la Stony Stratford, unde poposiseră tânărul rege şi însoţitorii săi. Probabil că şi aceasta întâlnire fusese aranjată.

Cu toate acestea, în dimineaţa următoare, Richard şi

Buckingham i-au arestat pe Rivers şi pe doi dintre însoţitorii săi, întemniţându-i în Yorkshire fără a li se spune motivul arestării. Probabil ca aceasta a fost prima mişcare a lui Richard de a-şi elibera drumul către tron, sau a fost o mişcare defensivă în faţa ameninţării pe care o reprezenta pentru el un Woodville. Apoi Richard şi Buckingham şi-au continuat drumul către Londra, împreună cu tânărul rege.

Vestea acestei arestări a creat confuzie în Londra.

Regina şi familia ei au căutat azil la Westminster Abbey.

Membrii Consiliului au dezbătut modul în care ar trebui să reacţioneze, dar se pare că au fost calmaţi de Hastings, care i-a asigurat că nu vor urma şi alte acţiuni violente din partea lui Richard. În momentul în care acesta a ajuns la Londra, au început pregătirile pentru încoronare, deşi regina şi fratele regelui erau încă refugiaţi în biserică.

Până în jurul datei de 10 iunie, Richard nu a mai avut nicio iniţiativă similară, menită să răstoarne dramatic situaţia; ceea ce ar fi putut însemna că abia atunci a descoperit că are „dreptul" la tron, pretenţie care se baza pe o presupusă nelegitimitate a prinţilor. Ar mai putea însemna, după cum el însuşi susţinea, că abia atunci a descoperit dovezi care atestau existenţa unui complot împotriva sa pus la cale de Hastings şi de regină, sau pur şi simplu atunci s-a finalizat pregătirea în ascuns a loviturii de stat care a urmat.

Pe 10 iunie, Richard i-a convocat în grabă pe susţinătorii săi din York şi din toate celelalte oraşe din nord unde se bucura de sprijin, ajutor care a ajuns abia când lovitura de stat era deja în derulare. Pe 13 iunie, la o şedinţă de consiliu, l-a arestat pe Hastings, urmând apoi o execuţie sumară. Pe 16 iunie, un detaşament de soldaţi a descins la

Westminster şi a forţat-o pe regină să-l predea pe ducele de

York, care a fost întemniţat în Turn. alături de fratele său, tânărul rege. Un predicator a fost convins să publice la St

Paul's Cro. ss petiţia prin care Richard pretindea tronul; lui

Buckingham i s-a încredinţat sarcina de a organiza în

Londra întruniri neoficiale, unde oamenii au fost convinşi cu dificultate să accepte pretenţiile lui Richard. Pe 26 iunie.

Richard a fost înscăunat oficial, iar la 6 iulie a fostâncoronat ca Richard III. Dominic Mancini comenta ca duparmoartea lui Hastings, toţi erau aşa de speriaţi încât nu au mai opus rezistenţă (Armstrong 1969: 96 – 97). Tânărul rege şi fratele său au rămas în Turn, înfruntându-şi soarta care va rămâne în continuare incertă în toate detaliile ei.

Evoluţia ulterioară a evenimentelor a dovedit însă că acest puci nu putea avea sorţi de izbândă. A avut, însă, consecinţe pentru domnia lui Richard. Printre consilierii apropiaţi ai lui Eduard s-au numărat şi câţiva care i-au jurat loialitate lui Richard, remarcându-se printre ei John Lord

Howard, care a devenit pe 28 iunie primul duce de Norfolk, un titlu care pretindea că îi aparţine. Dar cei mai mulţi dintre curtenii lui Eduard erau de-a dreptul îngroziţi de zvonurile care circulau în legătură cu moartea fiilor lui

Eduard. În toamnă, mulţi dintre ei au pornit chiar o revoltă împotriva lui Richard, susţinând la început că luptă în numele lui Eduard V. Ulterior li s-a alăturat şi ducele de

Buckingham, cel care fusese cel mai aprig susţinător al lui

Richard. Când a fost clar pentru toată lumea că prinţii sunt morţi, rebelii au apelat la singurul pretendent la tron care nu se afla în mâinile lui Richard, Henric, conte de

Richmond, exilat în Bretagne încă din 1471. În noiembrie, el a pornit la drum pentru a li se alătura: dar între timp.

Richard şi Norfolk au înăbuşit răscoala şi cei mai mulţi rebeli au fugit peste mare pentru a i se alătura lui Richmond.

Acesta fusese avertizat în timp util şi se întorsese în

Normandia, iar de acolo în Bretagne. Buckingham a fost capturat şi executat.

Richard îşi demonstrase astfel puterea: dar autoritatea sa era pusă în faţa altor încercări. Foarte mulţi dintre membrii marcanţi ai micii nobilimi rurale din partea de sud a ţării, care aveau legături de rudenie cu familia Woodvâlle şi care erau loiali încă memoriei lui Eduard IV, se aflau în exil. Richard era nevoit să depindă mai mult de supuşii săi din nord, care nu se bucurau de popularitate în sud. În pofida acestei situaţii, autoritatea sa era evidentă. În 1484 a convocat Pariamentul, unde au fost dezbătute pe de o parte reforme minore dar utile în ceea ce priveşte legea uzufructului şi a transmiterii

proprietăţii, iar pe de altă parte s-a discutat despre condamnarea rebelilor şi confiscarea averilor acestora. Chiar şi cei care au ezitat, cum ar fi membrii familiei Stanley şi probabil contele de Northumberland.

s-au arătat loiali, vrând-nevrând. Pe termen mai lung, posibilitatea ca Richmond să preia tronul era foarte redusă.

La sfârşitul anului 1484, chiar şi văduva lui Eduard IV, regina Elizabeth Woodville. era dispusă să facă un compromis, şi prin urmare fiicele sale au luat parte, alături de suita lui Richard, la sărbătorirea Crăciunului. Aceasta a fost o lovitură neaşteptată pentru Richmond, care plănuia sa o ia în căsătorie pe cea mai mare dintre fete, pe care o chema tot Elizabeth, pentru a avea astfel un motiv în plus să pretindă tronul, câştigând în acelaşi timp loialitatea foştilor yorkişti.

Însă în 1484 unicul fiu al lui Richard moare; un an mai târziu îi moare şi soţia. În acel moment, Richard s-a gândit că ar putea să se însoare chiar el cu nepoata sa

Elizabeth, fiica lui Eduard IV, şi să dea cu totul peste cap planurile pe care Richmond şi le făcuse în această privinţă.

Dar nici chiar susţinătorii lui Richard nu au putut accepta aceasta. Situaţia creată l-a lăsat pe Richard fără moştenitori direcţi. Chiar şi aşa, Richmond avea foarte puţini oameni şi îi lipseau cunoştinţele militare, în timp ce Richard fusese încercat în multe lupte, demonstrându-şi puterea în reprimarea revoltei din 1483.

Invazia lui Henric, în primele zile ale toamnei din

1485, nu a debutat bine. Deşi Richard a fost nevoit să apere întreaga linie de coastă, fără a putea ajunge acolo unde era mai multă nevoie de el, susţinătorii lui Richmond s-au aduna. t foarte încet, când acesta a debarcat prima oară în vestul Ţării Galilor. Mai mult, membrii familiei Stanley, pe al căror sprijin conta, s-au dovedit foarte precauţi. Richard îl ţinea ostatic pe fiul Lordului Stanley, şi prin urmare aceştia nu puteau să se declare în favoarea lui Richmond.

Rezultatul bătâliei de la Bosworth a fost foarte disputat. S-a luptat până la ultimul om, iar relatările din epocă spun că atât Richard, cât şi Norfolk au dovedit curaj şi bărbăţie în luptă. În ziua în care Henric a triumfat, mişcarea membrilor familiei Stanley a înclinat definitiv balanţa în favoarea sa. Richard şi Norfolk au fost ucişi; şi, după cum spune legenda, Richmond a rămas pe câmpuldfe „J>ălai &

pentru a fi încoronat de Stanley, cu coroana pe care

Richard o purta de obicei în luptă.

Epilog, 1485 – 1499

Există tendinţa de a considera Războiul Rozelor încheiat odată cu bătălia de la Bosworth. Moartea lui

Richard III fără un moştenitor direct a pus capăt descendenţei pe linie masculină a Casei de York. După cum a promis, Henric s-a căsătorit cu Elizabeth, fiica lui Eduard IV, pentru a câştiga încrederea celor care îl abandonaseră pe

Richard. Cu toate acestea, a trebuit să treacă destul timp până când Henric VII să se poată simţi în sfârşit în siguranţă. Nu erau prea mulţi care să-şi dorească o restauraţie yorkistă în Anglia, dar sprijinul pe care ducele Richard de

York îl acordase nobilimii irlandeze pe vremea când era locotenent în anii 1450 trezise o simpatie de durată pentru familia sa. Duşmanii din afară ai lui Henric VII, cei din

Franţa, Burgundia şi Scoţia, încă mai puteau stârni tulburări în ţară.

Henric s-a confruntat eu trei revolte yorkiste. Prima dintre ele a avut locân 1486 şi-a fost iniţiată de Lord Lovell şi de membrii familiei Stafford, susţinătorii lui Richard III;

această revoltă a fost repede înăbuşită. Cea de a doua a fost mult mai serioasă. A început în Irlanda, iniţiată de impostorul Lambert Simnel, care pretindea că este fiul lui

Clarence, conte de Warwick (adevăratul Warwick era întemniţat în Turn). În numele său s-au râsculat mai mulţi lorzi irlandezi, susţinuţi de simpatizanţii yorkişti din

Anglia, care erau conduşi de contele de Lincoln. Acesta era fiul lui Elizabeth, sora regelui Eduard IV, şi moştenitor prezumtiv al lui Richard III din 1484, când a murit fiul acestuia. Pentru Henric, aceasta a fost o serioasă încercare, care a culminat cu batâlia de la Stoke din iunie 1487, o

bătălie de altfel foarte disputata. Rezultatul ei a însemnat o victorie decisivă pentru Henric şi, totodată, sfârşitul revoltei. Lincoln şi alţi câţiva conducători au fost omorâţi în luptă.

Răscoalele conduse de un alt impostor, Perkin

Warbeck, care pretindea că este cel mai mic dintre „prinţii din Turn", s-au dovedit a fi mai puţin primejdioase. Întrucât nu au găsit prea mult sprijin în Anglia. Warbeck era susţinut de sora lui Eduard IV,

Margaret de Burgundia, şi de regii Scoţiei şi al Franţei, atunci când acest sprijin convenea intereselor lor. În 1495, o invazie pornită din Scoţia, sprijinită într-o oarecare măsură şi de regele scoţian Iacob

IV, a luat sfârşit la câteva mile de locul unde începuse. În

1497, Warbeck a încercat să reînvie o revoltă din Cornwall, fără legătură cu cele anterioare, revoltă care tocmai fusese reprimată; dar din nou nu a găsit prea mult sprijin şi a fost forţat să se predea. A fost întemniţat în Turn, de unde, împreună cu cel care pretindea că este fiul lui Clarence şi tânăr conte de Warwick, a încercat să uneltească alte comploturi. În 1499 cei doi au fost executaţi.

După bătălia de la Stoke din 1487, Războiul Rozelor părea definitiv încheiat, deşi pe alocuri mai existau scântei de revoltă care l-au făcut pe Henric VII să fie timp de mai multe decenii foarte atent la pericole. Însă nu s-au mai ivit tulburări comparabile cu cele din perioada 1450 – 1487.

3. Situaţia socială şi politică în secolul al XV-lea

Evenimentele petrecute în intervalul 1450 – 1485 şi chiar şi după aceşti ani au fost cu siguranţă dramatice. De la Cucerirea Normandă, în nicio altă epocă tulburările nu au fost atât de violente şi nu s-au întins pe o perioadă de timp atât de lungă; am fi deci tentaţi să căutăm nişte cauze specifice epocii. A existat oare în acest interval un anumit element care a favorizat răsturnările politice? După cum am văzut deja. pentru autorii din epoca tudoriană cauzele erau foarte simple. Războiul Rozelor a fost o consecinţă a actului uzurpator de la 1399 şi a luat sfârşit atunci când primul rege al dinastiei Tudor, Henric VII, a unit cele două familii rivale. Înlăturând astfel cauza principală a discordiei.

În prezent, însă, este dificil să acceptăm o explicaţie atât de simplă şi lipsită de nuanţe. Este foarte posibil ca uzurparea lui Henric IV să fi depins de un titlu viciat, dar la momentul respectiv el a fost acceptat ca rege. Ca şi Eduard IV şi

Richard 111, uzurpatori la rândul lor, Henric IV a fost nevoit să-şi distrugă opozanţii prin forţă; astfel, el a murit în siguranţă în timp ce se afla încă pe tronul ţării. Timp de aproape 40 de ani, cât au domnit fiul şi nepotul său, nicio altă încercare nu a mai ameninţat titlul lancasterian.

Membrii Casei de York erau, într-adevăr, mai îndreptăţiţi să pretindă tronul, fiind descendenţi direcţi ai lui Lionel, duce de Clarence

şi al doilea fiu supravieţuitor al lui

Eduard III, pe când cei din Casa de Lancaster erau urmaşi direcţi ai lui John of Gaunt, cel de-al treilea născut (vezi

Arborele geneatogic); dar practic acest aspect nu a avut nicio importanţă până după 1450.

Au fost sugerate şi alte explicaţii mai generale pentru răsturnările politice ale epocii respective: mai întâi, Anglia a pierdut la sfârşitul Războiului de 100 de Ani teritoriile cucerite în anii 1440 şi 1450; în al doilea rând, transformările suferite de societatea medievală, care au avut drept cauze foametea şi molimele din secolul al XIV-lea şi care au destabilizat ceea ce pare a fi fost cea mai stabilă societate a secolului al XIII-lea; şi în al treilea rând, situaţia politică de la mijlocul secolului al XV-lea. Luate separat, niciuna dintre aceste cauze nu poate explica pe de-a-ntregul ceea ce s-a petrecut în anii 1450 şi în deceniile următoare;

darjudecate în ansamblu, toate aceste aspecte au contribuit la o conjunctură mult mai sensibilă la schimbări şi, în consecinţă, mult mai periculoasă.

Eşecurile suferite în Franţa se numără cu siguranţă printre aceste aspecte nefavorabile. Noi privim Războiul de

100 de Ani ca pe o acţiune zadarnică, sortită inevitabil dezastrului, dar pentru cei care l-au trăit, evident acest război nu însemna acelaşi lucru. Suntem tentaţi să aprobârn dorinţa de pace a lui Henric VI, chiar dacă recunoaştem că s-a dovedit cu totul incompetent în punerea ei în aplicare.

Dar supuşii lui îşi aminteau victoriile tatălui său, Henric V, care a murit, lovit de ghinion, chiar în momentul în care urma să moştenească tronul Franţei. Abia acum putem înţelege cât de mult a depins aparentul său triumf de războiul civil din Franţa şi de sprijinul ducelui Filip cel Bun al Burgundiei. Putem, de asemeni, înţelege cât de multe mai avea Henric V de făcut pentru a conduce efectiv Franţa.

Totuşi. niciunul dintre aspectele enumerate nu a cântărit în ochii celor care au considerat primii 30 de ani ai domniei lui

Henric VI un trist eşec. În anii 1450 mândria naţională a englezilor fusese ştirbită deja în câteva rânduri: în 1448 au pierdut regiunea Maine; în 1450 Normandia, iar în 1453

pierdeau şi Bordeaux-ul. Orice versiune a plângerilor formulate de răsculaţii din 1450 insistă asupra pierderilor din Franţa; citǎm în

acest sens un pasaj tipic:

„Regatul Franţei, ducatul Normandiei, Gasconia şi Guycnne.

Anjou şi Maine au fost pierdute de aceiaşi trădători [cei care l-au sfătuit greşit pe Henric VI], iar adevăraţii noştri lorzi şi cavaleri, proprictari de pământuri şi ţărani au pierdut şi au vândut înainte de a merge peste mare, ceea ce este un mare păcat şi o mare pierdere pentru domnul nostru suveran şi o distrugere pentru regatul său". (Harvey 1991: 191)

Reuşitele lui Henric VI s-au dovedit înşelătoare, pentru că au dat impresia că o victorie totală va fi posibilă în timpul domniei fiului său.

În plus, era în joc mai mult decât orgoliul naţional.

După cum a demonstrat cu argumente solide şi K.B.

McFarlane, nobilimea şi pătura de mijloc speraseră că războiul din Franţa le va aduce profit, obţinut din răscumpărâri, din prăzi de război (însă într-o mai mică măsură) şi de pe urma dregătoriilor şi pământurilor dobândite în regiunile cucerite. (Vezi eseurile War, the economy and social change, A business partnership în war and administration, 1421 – 1425 şi The Investment of Sir John Fastolfs profils ofwarm K.B. McFarlare 1981: 139 – 197.) Nu există prea multe dovezi care să ateste dimensiunea acestor câştiguri, dar se crede că în secolul următor profiturile au fost destul de ridicate. Ne putem face, însă, o idee analizând cazul lui Sir John Fastolf, deoarese există documente în care sunt înscrise sumele pe care acesta le câştigase în afara

(arii şi le transfera în Anglia. Ştim că Fastolf provenea dintr-o familie relativ modestă, ajungând apoi să înalţe

Castelul Caister din Norfolk şi devenind un moşier de vază în East Anglia. McFarlane a putut identifica o parte din câştigurile expediate de Fastolf în ţară, ajungând chiar cu cercetările până în anii 1440. Deşi veniturile erau mari şi a putut vinde înainte de declanşarea crizei o parte din pământurile pe care le deţinea în Franţa, „capitularea regiunii Maine şi căderea Normandiei l-au împiedicat să recupereze ceea ce mai rămâsese. Evenimentele din anii

1449 – 1450 au însemnat pentru Fastolf şi pentru alţii ca el pierderi financiare însemnate şi total neaşteptate. Deci, nu e de mirare că cei care suferiseră astfel de pierderi voiau capul lui Suffolk cu orice preţ!" (McFarlane 1981: 188).

Câştigurile lui Fastolf erau probabil mai mari decât ale multora;

însă C.T. Allmand a demonstrat cât de important a fost faptul că cei care au luat parte la război sperau să dobândească pământuri în Franţa. Multe dintre aceste pământuri, abandonate de către proprietarii lor francezi în urma cuceririlor engleze, au fost acordate de către Henric V

ca răsplată pentru cei care au luptat; dar alte proprietăţi au fost cumpărate de la cei care iniţial le obţinuseră ca răsplată şi, prin urmare, reprezentau o investiţie (Allmand 1968:

462 – 469). În anii 1440, câştigurile de pe urma acestor pământuri erau foarte reduse sau, în unele cazuri, lipseau cu desăvârşire. Evident că până la urmă pământurile deveniseră greu vandabile. Un anume William Bronfield ajunge în 1445 până într-acolo încât era dispus să-şi vând o parte din pământurile pe care le deţinea în Franţa, acceptând să le primească înapoi şi să returneze integral banii cumpărătorului dacă acesta nu obţinea profituri de pe unna lor

(ibid: 475). După cum observă Allmand, „aceşti oameni se simţeau înşelaţi şi trădaţi în aşteptările lor" (ibid: 479), fiind cu totul dezamăgiţi de eşecul suferit de englezi în Franţa.

Înfrângerile suferite în războiul cu francezii au creat un context propice pentru acuzarea în 1450 a ministrului lui

Henric VI, William de la Pole, duce de Suffolk, şi apoi linşarea sa în timp ce se îndrepta spre locul unde fusese exilat. Eşecurile suferite în acest război au contribuit într-o mare măsură şi la nemulţumirea supuşilor de rând, exprimată în revolta lui Jack Cade din mai şi iunie acelaşi an.

Criza declanşată de încercarea nereuşită de a cuceri Franţa, o idee care dominase vreme îndelungată politica engleză, a fost considerată o dezonoare şi a trezit furie împotriva celor care puteau fi făcuţi răspunzători. Cu siguranţă, acest fapt a jucat un rol important în destabilizarea lumii politice a anilor 1450.

Mijlocul secolului al XV-lea a reprezentat o perioadă dificilă şi în viaţa economică a Angliei. A fost o epocă de mari schimbări economice, care au afectat atât structurile sociale rurale, cât şi economiile oraşelor. Aceste schimbări au dus inevitabil la apariţia unei stări generale de tensiune şi nemulţumire, care a stat la baza problemelor politice din acele vremuri.

Economia rurală fusese profund transformată de foaroetea de la începutul secolului al XIV-lea şi de cataclismul creat de molimele

periodice, care au început cu Ciuma

Neagră în 1348/49 şi care au continuat, cu intermitenţe, pe tot restul secolului. O economie constituită pe baza unei populaţii aflate într-o creştere constantă timp de trei secole, înainte de 1300, intrase într-un declin cauzat de descreşterea numerică a populaţiei, ca o consecinţă a acestor dezastre naturale. Pe termen lung, se pare că această schimbare a îmbunătăţit condiţiile de viaţă ale ţărănimii.

Pentru că erau mai puţini oameni care să depindă de acelaşi pământ, viaţa a devenit mai bună pentru fiecare individ în parte, iar unii au putut chiar să-şi extindă domeniile, achiziţionând proprietăţile libere; astfel a fost posibilă o ascensiune pe scara socială în gentry, adică mica nobilime rurală. Unele dintre aceste familii, aparţinând păturii de mijloc a secolului al XV-lea, se trăgeau chiar din rândurile ţărănimii.

Duşmanii familiei Paston susţineau că aceasta se trăgea dintr-un şerb care a trăit la sfârşitul secolului al XIV-lea.

Această afirmaţie poate sau nu să fie adevărată; oricum, ea a fost făcută cu scopul evident de a denigra familia în timpul unei dispute juridice foarte aprinse (Gairdner 1904, i: 28 – 30), dar cel puţin din punct de vedere social era plauzibil. Familia Catesby din Coventry era o altă familie cu origini modeste, apărută cu puţin timp înainte de familia

Paston. Cu siguranţă, Ciuma Neagră a schimbat profund structurile sociale ale Angliei.

Este posibil ca molima să fi afectat şi dominaţia economică pe care o exercitau marii moşieri. O consecinţă imediată a Ciumei Negre a fost scăderea drastică a numărului ţăranilor care lucrau pe marile moşii ecleziastice şi laice. Staţiitiil lucrătorilor de pe marile moşii, din 1351, a fost o încercare de a reimpune controlul proprietarilor de pământuri asupra angajaţilor lor, prin reglementări aplicate simbriilor şi preţurilor, împiedicându-i astfel să plece din slujba moşierului său, în cazul meseriaşilor, să-şi părăsească patronul. Există dovezi care atestă faptul că ţăranii de pe marile moşii încercau să scape de dările care li se impuneau. La mijlocul anilor 1370, astfel de grupuri din sudul

Angliei au extras „pilde" din anumite pasaje din Domesday

Book [Cartea Judecăjii de Apoi, un registru cadastral întocmit din ordinul lui William Cueeritorul-N.T.], probabil încercând să

probeze cu argumente legale faptul că nu sunt obligaţi să se supună nici unui tel de constrângeri. În timpul adunării parlamentare din 1377 s-au făcut numeroase plângeri împotriva acestor acţiuni. Marea Răscoală de la

1381 a fost, într-o anumită măsură, o încercare de a pune capăt şerbiei, a cărei abolire a fost una dintre principalele revendicăn pe care tânărul rege Richard III a fost nevoit să le îndeplinească în încercarea sa de a-i linişti pe râsculaţi.

Însă aceasta tentativă a eşuat în scurt timp. Întrucât concesiile făcute au fost anulate imediat ce a trecut pericolul;

dar se pare că şerbia a dispărut curând după aceea, deoarece proprietarii de pământuri şi-au dat seama că era mai uşor pentru ei să devină rentieri, renunţând astfel la exploatarea directă a moşiilor. Acestea au trecut în mâinile

„Ferinierilor", adică a ţâranilor care plăteau arende fixe.

Noua structură nu a afectat poziţia economică a moşierilor:

există foarte puţine documente care vorbesc despre sărăcie în rândul aristocraţiei din secolul al XV-lea (McFarlane

1981: 240). Mai degrabă ne frapează resursele de care dispuneau şi care le permiteau să cheltuiască sume foarte mari pentru a-şi menţine statutul. Dar sentimentul de stăpân absolut asupra unor arendaşi dependenţi era mult atenuat.

La mijlocul secolului al XV-lea au apărut probleme economice deosebit de grave. În acea perioadă, oraşele erau afectate de schimbările petrecute în structurile conierciale de pe continent. Porturile de pe coasta estică prosperaseră din comerţul cu lână, exportând lână englezească în marile oraşe din Randra, unde se fabricau stofe. În secolul al XIV-lea, aceste centre manufacturiere au intratân declin, pe de-o parte din cauza tulburărilor sociale, iar pe de altă parte din cauza Războiului 100 de Ani. Acest fapt a oferit ţesătorilor din Anglia oportunitatea de a intra pe piaţa internaţională de stofe, de unde anterior fuseseră excluşi.

Treptat, comerţul cu lână a intrat în declin pe măsură ce fabricanţii de stofă prosperau, până când, în secolul al XV-lea, comer (ul cu stofă a ajuns doniinant. Dar profitul obţinut din acest tip de afaceri mergea către zonele unde se fabrica stofa, adică în Cotswolds, zona rurală din East Anglia şi, pe măsură ce înaintăm în secolul al XV-lea, observam că din ce în ce mai multe oraşe din regiunile

muntoase din Yorkshire au cunoscut o dezvoltare spectaculoasă. Aceste regiuni prezentau avantajul că lâna şi puterea apei, necesară pentru a pune în mişcare piua cu cipcane, existau în acelaşi loc. Prin urmare, putem vorbi de prosperitate şi nu de declin, deşi în porturile de pe coasta estică, cum ar fi King's Lynn şi

Boston şi, în secolul al XV-lea, în York pierderile erau foarte serioase. Locuitorii acestor oraşe nu puteau fi consolaţi doar de gândul că declinul lor era contrabalansat de spectaculoasele câştiguri obţinute în Chipping Camden.

Castle Combe, Lavenham, Wakefield, Leeds şi Bradford.

Însă până unde putem împinge raţionamentul nostru pentru a pune în legătură aceste transformâri economice cu tensiunile politice care au provocat crizele din anii 1450?

Acest deceniu a fost o perioadă de declin economic, adâncit în anumite privinţe de pierderea provinciilor deţinute de englezi în Franţa. Normandia (pierdută în final în 1450) şi

Pas-de-Calais (pe atunci redus doar la portul Calais şi regiunea limitrofă) oferiseră acces la pieţele din nordul

Franţei şi din Olanda Burgundă, în timp ce comerţul cu vin depindea în special de zonele viticole ale Gasconiei

(provincie pierdută în cele din urmă în 1453). Toate aceste pierderi au redus anvergura pe care o căpătase comerţul englez, şi prin urmare s-au diminuat şi profiturile. Cu toate acestea, nu este deloc uşor să realizăm o conexiune directă între situaţia economică şi războiul civil. Unii nobili, cum ar fi contele de Warwick, şi chiar regele Eduard IV, se implicaseră în comerţ; dar comerţul cu articole de lux era în special domeniul negustorilor bogaţi, şi mai ales al negustorilor londonezi. În general, oraşele au avut un rol minor în declanşarea tulburărilor şi a războiului civil. Locuitorii acestora erau preocupaţi de comerţ, pe plan local şi naţional, şi evident doreau pacea şi oportunităţi de profit.

Războaiele nu le conveneau deloc. fie ele în Anglia sau în

Franţa. După cum se ştie, londonezii aveau tendinţa evidentă de a-i susţine pe yorkişti, în special cu mijloace financiare, dar acest fapt se datora, cel puţin parţial, tendinţei pe care Casa de Lancaster o manifesta în anii 1450

de a muta curtea şi centrul guvernării în Midlands. Această mutare i-a afectat foarte mult pe locuitorii Londrei, întrucât ei

profitaseră în mare măsură de pe urma prezenţei curţii şi a guvernului în oraşul lor. Dintotdeauna, tactica negustorilor a fost de a sta în expectativă în vremuri de restrişte, cum de altfel este şi firesc, şi de a accepta să conlucreze cu grupul care deţinea puterea, Ei nu voiau război, şi nu făceau nimic pentru a-l provoca.

Dincolo de aceste probleme economice au existat oare şi alte elemente esenţiale de instabilitate în societatea de la mijlocul secolului al XV-lea?

Atunci când privim în detaliu comportamentul şi atitudinile manifestate de mica nobilime rurală, ai cărei membri au stat la baza sistemului politic din secolul al

XV-lea, nu putem folosi cuvinte precum stabilitate şi ordine pentru a o caracteriza. Sursa noastră cea mai completă şi cea mai plină de culoare, Paston Letlers, prezintă, printre altele, agitaţii politice, proteste, violenţă, crime bizare şi chiar povestea completă a asedierii unui conac de al lor

(vezi Gairdner 1904 şi Davis 1971 – 76). Poate că acest exemplu nu este unul tipic; familia Paston era pusă pe căpătuială (la sfârşitul secolului al XVII-lea ei au intrat în rândul nobilimii, deşi gloria acestei familii a apus curând după aceea), şi unele dintre tentativele lor de a avansa în ierarhia socială par destul de îndoielnice. Pretenţia lor de a controla în interes propriu moştenirea lui Sir John Fastolf a trezit ostilitate în epocă, iar în prezent pare de-a dreptul o dovadă de rea-credinţă. Prin urmare, nu este deloc surprinzător faptul că au atras ostilitatea şi duşmănia contemporanilor. Cu toate acestea, studiind cu minuţiozitate şi în profunzime clasa de mijloc din Derbyshire şi Warwickshire

(Wright 1983, Carpenter 1982), descoperim o mulţime de exemple de litigii asemănătoare, dispute care tindeau să fie violente, precum şi o dorinţă frenetică de a primi protecţia şi sprijinul unor persoane influente, cu care cititorii

Scrisorilor familiei Paston sunt deja familiarizaţi. Poate ca această familie este un caz extrem, dar şi alte familii precum Catesby şi Mountford din Warwickshire, Blount şi

Vernon din Derbyshire, trăiau în aceeaşi lume instabilă şi dezordonată.

Disputele şi conflictele micii nobilimi rurale nu au fost nici ele simple probleme locale, fără niciun efect asupra lumii politice. Erau

oameni al căror cuvânt atârna greu în politică; adunaţi la un loc, ei deţineau mai mult pământ decât marii nobili şi nici nu erau o clasă sociala uşor de condus. Interesele lor de bază vizau familia şi pământurile, prosperitatea şi o poziţie mai bună în ierarhia socială. În acest scop, adesea ei căutau sprijinul şi influenţa lorzilor.

Într-o scrisoare a lui John Paston, fiul cel mic al primului John Paston care apare în scrisori, găsim un exemplu elocvent al modului în care acesta încerca să se folosească de influenţa unui nobil. Scrisoarea era adresată mamei sale.

Margaret, în anul 1479. Fratele său, Sir John, tocmai murise şi se declanşase o dispută familială asupra moştenirii. În timpul acestei crize, John scria:

„De îndată ce ajung la Londra, intenţionez să vorbesc cu

Lordul meu Şambelan [acesta era William Hastings, confident apropiat al regelui şi vreme îndelungată persoana de legătură a lui John Paston, deşi, după câte cunoaştem, nu era lordul său] şi dacă pot să-l câştig de partea încă prin intervenţia acestuia pe Lord Ely [John Morton, episcop de Ely]. Şi dacă va fi posibil, prin intervenţia lor, să-l fac pe rege să-mi acorde sprijinul său în această dispută, o voi face cu siguran (a, şi cred că Sir George Brown, Sir James

Radclyff şi al (i cunoscu (i de-ai mei, care sunt în slujba regelui şi care dorm în fiecare noapte în apartamentele sale

[aceştia erau Cavaleri ai Camerei] îi vor comunica şi ei bunele lor intenţii. Deocamdată asta este calca mea".

(Gairdner 1904, nr. 962, vol. vi: 28 – 29)

Aşadar, John Paston se folosea de toată influenţa de care dispunea şi, în măsura în care putea, cauta să obţină intervenţia lorzilor pentru a-şi promova interesele într-o dispută de familie. Astfel funcţionau influenţa şi puterea nobiliară.

Pentru clasa de mijloc, sprijinul nobiliar era foarte important, dar nu era acordat în mod constant, întrucât membrii acestei clase nu făceau întotdeauna pe placul lorzilor. Există un comentariu foarte pertinent în lucrarea

The Arrival of King Edward IV (Dockray 1988: 152 – 153), care relatează în versiune oficială recâştigarea coroanei de către Eduard IV în 1471. După cum am văzut, când Eduard IV

a debarcat la Ravenspur, în Yorkshire, era lipsit total de putere, astfel încât a fost nevoit să renunţe la orice fel de pretenţii asupra

tronului, şi a declarat în mod deschis că nu doreşte altceva decât să-i fie restituit titlul de duce de York.

Percy, conte de Northumberland, era cel mai puternic nobil din regiune şi, după câte se pare, îi era favorabil lui Eduard.

Cu toate acestea, nici măcar el nu i-a putut aduce pe susţinătorii săi de partea lui Eduard şi aceasta, după cum se relatează în The Arrival, deoarece oamenii lui

Northumberland aveau încă proaspătă în minte bătâlia de la Towton (din 1461) în care „stăpânul lor, tatăl contelui, a fost ucis, la fel ca şi prinţii, fiii, fraţii şi neamurile lor, şi ca mulţi dintre vecinii lor". Prin urmare, ei nu au vrut să-i acorde acum sprijinul lor lui Eduard, şi nici măcar

Northumberland nu i-a putut determina să o facă.

Refuzu; lor de a se implica este un fenomen foarte reprezentativ pentru acele vremuri. Christine Carpenter a atras atenţia asupra faptului că foarte puţini dintre membrii marii nobilimi din Warwickshire erau pregătiţi să susţină vreuna dintre părţile angajate în conflictele cruciale din

1460 şi 1461, în timpul bătăliilor de la Nonhampton.

Wakefield, Towton şi cea de a doua bătălie de la St Albans, chiar dacă cel mai puternic nobil din Warwickshire era

Warwick „Făcătorul de Regi", susţinător redutabil al taberei yorkiste (Carpenter 1992: 481 – 486). În 1485, Richard III

era cel care controla comitatul lui Warwick, aflat pe atunci în mâinile Coroanei, dar foarte puţini dintre boiernaşii de

(ară din acest comitat au luptat pentru el la Bosworth (ibid.

559). În Norfolk, se pare că John Paston era privit ca un potenţial susţinător al lui John Howard, înnobilat ulterior de către Richard III cu titlul de duce de Norfolk. Acesta i-a scris de două ori lui Paston, cerându-i să-i vină în ajutor cu cât mai mulţi oameni, o dată împotriva răsculaţilor de la

1483 şi în cele din urmă în bătălia de la Bosworth

(Gairdner, 1904, 994, 1002, vi: 73, 85). Nu ştim care a fost răspunsul lui Paston în 1483, dar este puţin probabil ca el să

fi răspuns afirmativ în 1485, din moment ce deţinea, sub regele Henric VII, şi funcţia de şerif al comitatului Norfolk.

Acestea sunt cazuri în care putem presupune că este vorba de neimplicare. Există, însă, şi altele în care mica nobilime a reacţionat

contrar presupusei sale simpatii. Cel mai sugestiv eveniment de acest tip a avut loc în 1483, când

Richard III, care fusese o figură marcantă în rândul susţinătorilor lui Eduard IV, a devenit rege, dobândind astfel şi puterea asupra acestor sus (inători. Ceea ce nu i-a împiedicat pe mulţi dintre susţinătorii casei regale, atât de la curte, cât şi din comitate, să sprijine revolta lui Buckingham din octombrie (Horrox 1989, Capitolul 3).

De bună seamă, curtenii nu reprezentau un grup pe care lorzii să se poată baza. După cum a demonstrat-o foarte clar Christine Carpenter, şi după cum putem deduce din toate aceste exemple, mica nobilime avea propriile ei interese şi, prin urmare, lua propriile hotărâri. Ea era loială lorzilor atâta timp cât considera că este în avantajul ei, însă pentru a-i câştiga loialitatea, lorzii trebuiau să dovedească o deosebită pricepere politică şi, în acelaşi timp, trebuiau să depună foarte mult efort. Dintre toţi conţii de Warwick studiaţi de Dr Carpenter, numai Richard Beauchamp, conte de Warwick din 1403 până în 1439, şi Eduard IV, pe perioada cât ţinutul a fost sub autoritate regala, au fost capabili să menţină ordinea şi să controleze comitatul.

Warwick „Fâcătorul de regi", Clarence, Richard III şi, în opinia cercetătoarei, chiar şi Henric VII au eşuat în mod evident în încercarea lor de a men ţine loialitatea micii nobilimi din Warwickshire.

Mica nobilime din secolul al XV-lea îşi urmărea interesele în orice criza, indiferent de părţile care erau implicate. Oare această independenţă ameninţa în vreun fel poziţia şi influenţa marii nobilimi, slăbindu-i autoritatea şi determinând-o astfel să recurgă în anumite momente la un comportament agesiv şi violent? Ar trebui oare să percepem Războiul Rozelor ca un efort disperat din partea nobilimii de a-şi recâştiga poziţia şi statutul pe care simţea că le pierde?

Aceasta ipoteză este într-o oarecare măsură plauzibila, dar numai judecând dintr-o anumită perspectivă. în mod normal, nobilimea reprezenta instrumentul prin care regalitatea îşi exercita autoritatea la nivel local. Regele depindea de nobilime pentru a strânge armata în caz de nevoie şi pentru a obţine întărirea autorităţii şi sprijinirea reprezentanţilor săi în comitate. La rândul ei, marea nobilime făcea servicii importante acestor grupuri, în special influenţând disputele şi conflictele, curente într-o societate bazată pe proprietatea funciară. În Evul Mediu, actul justiţiei depindea de influentă. Pentru a câştiga un proces era foarte important să te bucuri

de protecţia unui şerif, întrucât acesta era responsabil cu formarea juriului şi cu înmânarea citaţiilor, ceea ce era esenţial pentru procedura juridică. Un lord influent putea garanta sprijinul şerifilor din comitatele pe care le controla; un lord care se bucura de o poziţie privilegiată la curte putea, de asemeni, să-şi folosească influenţa în interesul susţinătorilor săi. În mod normal, acest sistem, pe care noi îl consideram astăzi corupt, funcţiona fără prea multe piedici. Era pentru toţi clar că puterea nobiliară era esenţială pentru a menţine poziţia unor familii precum familia Paston şi multe altele care au fost studiate în Warwickshire, Derbyshire şi în diferite alte comitate.

Aceste sisteme, destul de complexe, de exercitare a influenţei se puteau prăbuşi în orice moment. Un lord îşi putea pierde foarte repede autoritatea dacă nu îşi manevra bine susţinătorii, dacă se dovedea ineficient în rezolvarea disputelor dintre oamenii săi sau dacă nu-i susţinea atunci când aveau nevoie. Un lord care îşi pierdea influenţa la curte, în cazul în care atenţia şi influenţa regelui erau monopolizate de grupuri prea restrânse de curteni, se găsea în situaţia de a nu mai putea să acorde sprijinul pe care susţinătorii săi îl aşteptau de la el, mai ales dacă problemele în care erau implicaţi aceştia erau rezultatul unor fârâdelegi comise de aceiaşi curteni. Din moment ce aceşti curteni se bucurau de sprijinul Coroanei, niciun alt lord nu putea interveni. În acest context, niciun nobil nu se putea baza pe loialitatea oamenilor săi şi, în consecinţă, putea fi uşor împins într-un conflict violent la nivel naţional, în încercarea de a recâştiga o poziţie influentă. Este foarte posibil ca aceşti factori să fi influenţat în mod direct atât atitudinea ducelui de York, cât şi pe cea a contelui de Warwick, atunci când s-au opus intereselor curţii la începutul anilor 1450.

Stabilitatea societăţii medievale depindea de buna funcţionare a sistemelor de influenţă, dar acest aspect nu reprezintă o problemă specifică numai pentru secolul al

XV-lea. Caracteristice acestei perioade sunt nestatornicia şi independenţa micii nobilimi, pe care le considerăm fără precedent în epocile anterioare, în special din cauza faptului că nu avem documente similare colecţiilor de scrisori aparţinând familiilor Paston, Stonor şi Plumpton. Lipsa unor informaţii detaliate ne determină să credem că politica medievală amerioară fusese un domeniu rezervat exclusiv regilor şi nobililor. Studiile realizate de Nigel Saul şi Michael Bennett (Saul 1981, Bennett 1983) plasează începuturile micii nobilimi

independente în secolul al

XIV-lea; cercetările făcute asupra secolului al XIII-lea au demonstrat rolul important pe care l-au avut cavalerii în politica războaielor nobiliare. În eseul său Magna Carta and the local community 1215 – 1259 (Maddicott 1984), J.R.

Maddicott arat că regele Ioan s-a confruntat cu o mentalitate independentă în rândul comunită (îi locale. Citind corect Domesday Book, descoperim că, în ciuda unei împărţiri a suprafeţei agricole în mari domenii feudale, pământul Angliei lui William Cuceritorul era în posesia nemijlocită a unui număr foarte mare de proprietari relativ modeşti. Schema de proprietate asupra pământului, prezentată în Domesday Book, nu este cu mult diferită de cea existentă ulterior în Evul Mediu. În toate timpurile, regii şi nobilii s-au confruntat cu problema menţinerii loialităţii micii nobilimi. Unii dintre ei au făcut faţă mai bine acestei provocări, alţii nu.

După cum vom vedea în Capitolul 5, unii regi, şi mai ales unii nobili, au menţinut foarte greu loialitatea supuşilor lor în secolul al XV-lea. Dar trebuie subliniat aici că, în ciuda tulburărilor care au marcat secolul al XV-lea, unii dintre ei au întreţinut o societate stabilă. Henric V nu a fost numai în război un lider carismatic; el şi-a menţinut autoritatea şi pe timp de pace, prin forţă, dar cu eficientă. Aceste calităţi au fost demonstrate atât în timpul revoltei lui John

Oldeastle de la începutul anului 1414, cât şi în timpul complotului de la Cambridge din 1415 (Harriss 1985, Capitolele

1 şi 2). Cea de a doua domnie a lui Eduard IV, din 1471

până în 1483, a reprezentat o perioadă de stabilitate, tulbnrată doar de disputele din sânul familiei regale (vezi

Capitolul 5). Croyland Chronicle subliniază pericolul reprezentat de neînţelegerile dintre Clarence şi Gloucester; dar

Eduard IV le-a putut face faţa amândurora, depăşind cu bine episodul trădării lui Clarence. Nu există niciun argument care să probeze că societatea secolului al XV-lea a fost neguvernabilă prin natura ei. La nivel nobiliar, atât

Richard Beauchamp (în calitatea sa de conte de Warwick în timpul domniei lui Henric V şi a minoratului lui Henric

VI), cât şi Lord Hastings în Derbyshire (în timpul celei de a doua domnii a regelui Eduard IV) au fost capabili să controleze mica nobilime din fiefurile lor. Aplanarea şi rezolvarea conflictelor ivite în

rândul micii nobilimi din

Warwickshire au dat multă bătaie de cap contelui, dar acesta le-a putut face faţa (Carpenter 1992: 365 – 393). În mod similar, Lord Hastings, în tripla sa calitate de proprietar de pământ, de administrator al pământurilor ducatului

Lancaster în Derbyshire şi de lider al susţinătorilor de seamă din comitat (Dunham 1955) s-a dovedit suficient de influent pentru a menţine loialitatea oamenilor săi, chiar şi în momentele dificile dui iarna anului 1470 – 1471, când se afla în exil împreună cu Eduard IV, şi pentru a-i mobiliza în sprijinul lui Eduard în campania din primăvara anului 1471, care a culminat cu bătăliile de la Barnet şi Tewkesbury. Unii nobili din secolul al XV-lea şi-au putut menţine autoritatea fără a face uz de violenţă. Această calitate implica o înţelegere deplină a sistemului, precum şi abilitatea de a se folosi de el.

Cu cât studiem mai amănunţit politica locală a secolului al XV-lea, cu atât înţelegem mai bine că dezastrul, atunci când s-a produs, nu a fost altceva decât rezultatul incapacităţii acelora care ar fi trebuit să fie suficient de autoritari pentru a menţine stabilitatea. Dar mai sunt şi alte aspecte ale organizării politico-statale care au contribuit la declanşarea crizei. Aceste aspecte nu reprezintă o trăsătură exclusivă a secolului al XV-lea. De-a lungul timpului, conjuncturi asemănătoare au stat la baza multor crize petrecute înainte şi după secolul al XV-lea. Ne vom concentra acum asupra acestor aspecte mai generale pentru a putea înţelege de fapt care a fost contextul declanşării

Războiului Rozelor.

4. Problema autorităţii în Evul Mediu

Perioada cuprinsă între 1450 şi 1485 a însemnat un lung şir de crize ale autorităţii regale, începând cu revolta lui Jack Cade din 1450, continuând cu revolta lui

Buckingham din 1483 şi invazia condusă de Richmond în

1485, şi culminând cu înfrângerea şi omorârea lui Richard III

la Bosworth. Este greu să găsim în istorie o perioadă similară, dar problema fundamentală a acestei epoci, faptul că opoziţia şi nemulţumirea au fost adeseori exprimate în revolte nobiliare, nu a fost caracteristică doar pentru mijlocul secolului al XV-lea, ci a constituit un aspect des întâlnit în viaţa politică medievală. Chiar şi William

Cuceritorul s-a confruntat cu o revoltă în 1075, iar după

1102, Henric 1 cu mai multe; domnia lui Stephen nu a fost

altceva decât un lung şir de revolte; regele Henric II s-a confruntat şi el cu o revoltă în 1173 – 1174, ca şi toţi cei care s-au aflat la conducerea Angliei în timpul absenţei lui

Richard 1 din 1192 – 1194; regele Ioan a avut şi el parte de revolte, cea mai importantă fiind cea din 1215; Henric III

s-a confruntat cu un lung şir, din 1258 până în 1265, iar

Eduard II doar cu trei în 1311, 1321 – 1322 şi, în sfârşit, în

1326 – 1327; Richard II a avut parte de două revolte în 1387

1388 şi în 1399, la fel şi Henric IV în 1403 şi 1408. Doar

Eduard I, Eduard III şi Henric V au fost scutiţi de astfel de probleme, deşi Eduard 1 şi Eduard III au întâmpinat opoziţia nobililor, expriniată uneori sub formă de revoltă;

În 1415 Henric V s-a confruntat şi el, chiar dacă pentru scurt timp, cu complotul de la Cambridge. Dacă vrem să înţelegem Războiul Rozelor, trebuie să recunoaştem că acest conflict s-a desfăşurat într-un sistem politic în care revolta violentă reprezenta de multă vreme o metodă destul de des practicată. În rândurile următoare vom înţelege de ce stăteau lucrurile aşa.

Regii medievali nu aveau în mod automat şi putere de constrângere. Mecanismul statului modern prin care se impune legea, adică o forţă poliţienească şi o armată permanentă, nu exista pe vremea aceea. Autoritatea regală, deşi în fapt una foarte puternică, era de natură morală.

Supunerea era considerată o îndatorire, iar regii erau percepuţi aproape ca nişte figuri divine. Dar puterea nu era în mâinile lor. Puterea depindea de disponibilitatea vasalilor – a nobililorde a-i susţine, care depindeau şi ei, la rândul lor, de sprijinul ţăranilor. După cum am văzut, un astfel de ajutor nu era dat necondiţionat, ci depindea de priceperea în conducere şi de acordarea unei protecţii eficiente. Prin urmare, autoritatea regala depindea în mare măsură de nobilime. Regi precum William Cuceritorul.

Henric I, Henric II, Eduard I, Eduard III şi Henric V au putut conta pe majoritatea nobilimii. Aceşti monarhi au fost respectaţi, iar dacă unii nobili încercau să opună rezistenţă, Casa regală avea îndeajuns de mulţi susţinători pentru a reprima orice revolta. Cu toate acestea, Eduard 1

a constatat în 1297 că a mers prea departe şi, în consecinţă, a fost nevoit să cedeze în faţa protestului general. Deşi de obicei era un

om autoritar, el a avut bunul simţ de a face concesii atunci când a fost necesar.

Pe de altă parte însă, nobilimea nu avea niciun mijloc politic de a-şi rezolva revendicările. Voinţa regelui avea forţă de lege şi nu exista nicio modalitate oficială prin care puterea monarhului să poată fi controlată. Regii se întâlneau cu nobilii lor în consilii şi Parlamente, dar foloseau aceste întâlniri ca pretext pentru a-şi comunica intenţiile şi hotărârile, aşteptând consuntământul aproape automat, pe care, datorită forţei morale din spatele poziţiei lor, îl şi primeau de obicei. Evoluţia Parlamentului pare să sugereze tendinţa de a limita autoritatea regală. Încă din secolul al XIII-lea, una dintre funcţiile Parlamentului englez era aceea de a exprima doleanţele înaintea regelui.

Până în secolul al XIV-lea, Camera Comunelor încercase în mai multe rânduri să obţină dreptul de a soluţiona plângerile înainte de a percepe taxe de la petiţionari. În foarte puţine ocazii, una dintre ele fiind cazul aşa-numitului

„Pariament Bun" de la 1376, când membrii corupţi de la curtea regelui Eduard au fost violent atacaţi, au fost refuzate chiar şi subvenţiile. Această tactică ar fi mers mai degrabă într-un Parlament confruntat cu un rege hotărât şi activ, şi nu cu unul senil, cum era Eduard III, manipulat în mod evident de către curtenii săi. Tot ceea ce putea face

Camera Comunelor era să susţină că subvenţiile cerute nu erau cu adevărat necesare, iar în două ocazii, în 1377 şi

1404, a cerut înfiinţarea „Tezaurului de Război", pentru a se asigura că banii votaţi erau într-adevăr folosiţi în scopul pentru care fuseseră soucitaţi. Fondurile pentru subvenţiile regelui au fost introduse abia după 1689, ca un mijloc de control politic. În Evul Mediu, dacă regele avea nevoie de bani, era de datoria supuşilor săi de a-i furniza aceşti bani

(Harris 1975); această practică este acceptată şi în prezent în foarte multe ocazii. Însă, în realitate, Pariamentul exercita de multe ori doar un control de formă.

Foarte rar, Parlamentul a putut impune regelui anumite concesii, prin amânarea subvenţiilor: în 1376, un grup foarte hotărât de parlamentari din Camera Comunelor a pus sub acuzaţie şi a obţinut condamnarea câtorva dintre membrii de seamă ai curţii regale; în

1406, Parlamentul a făcut presiuni timp de aproape un an pentru a obţine câteva măsuri de reforma în domeniul guvernării, presiuni finalizate cu anumite concesii. m şi mai puţine ocazii.

Parlamentul s-a implicat în conflicte finalizate cu revolte violente; astfel, în 1327, Eduard II a fost detronat formal după revolta din 1326, iar în 1388 „Parlamentul Nemilos".

I-a condamnat pe mulţi a între Tavoriţii regelui Richard II.

În aceste cazuri pariamentul a dus la bun sfârşit scopurile unei revolte care avusese deja loc. Dar orice încercare de a institui un anumit control nu a avut o durată mai lungă decât cea a crizelor. Cu siguranţă, Eduard III nu a fost mai slab decât tatăl său, deşi acesta din urmă fusese detronat;

până în 1389 Richard 11 îşi redobândise autoritatea, în ciuda acţiunilor întreprinse de „Parlamentul Nemilos".

Aceste Parlamente nu au contat aşa de mult încât să slăbească autoritatea regală; cei condamnaţi în 1376 au fost în cea mai mare parte eliberaţi şi repuşi în drepturi după ce

Parlamentul a fost dizolvat. „Tezaurul de Război" a funcţionat un timp, atât după 1377, cât şi după 1404, în timp ce în paralel erau colectate subvenţii speciale. Dar niciun alt Parlament nu a încercat să-l controleze pe rege în permanenţă.

Prin urmare, dacă un rege nu reuşea să obţină acordul şi sprijinul nobilimii şi al Camerei Comunelor în Parlament, apărea un impas, pentru care niciuna dintre părţile implicate nu deţinea mijloacele constituţionale de acţiune.

Nobilii nemulţumiţi nu aveau altă cale decât sfidarea deschisă şi revolta violentă. Acestea erau singurele posibilităţi prin care nobilimea putea încerca să facă presiuni asupra unui monarh pentru a-l opri să întreprindă acele acţiuni cărora ei li se opuneau. Acest fapt a dus adeseori la perceperea nobilirnii medievale ca o clasă nesupusă, violentă şi dezordonată. În realitate, revoltele nobiliare rezultau tocmai din absenţa unui alt mecanism eficient de protest.

Este important, totuşi, să înţelegem natura reală a acestor revolte. Ele puteau fi violente şi, uneori, ca în cazul celei din 1388, vindicative, dar de obicei nu aveau scopul de a-l înlocui pe rege. Erau neerrcări de a-l determina să-şi schimbe atitudinea şi, din moment ce acest fapt nu era deLoc uş Or, se obţinea foarte puţin pe termen lung. Aceste revolte aveau ca punct de pornire o erodare a relaţiilor şi ele

urmăreau de obicei restabilirea acestor relaţii în termeni mai buni decât cei existenţi anterior.

Bineînţeles, au existat şi situaţii ca acelea din 1075 şi

1173 – 1174, când în urma acestor revolte nu s-a obţinut nimic. Regele s-a dovedit puternic şi cu un un sprijin solid, astfel încât singurul câştig a fost o mai mare prudenţă din partea sa pe viitor. Există foarte puţine elemente detectabile de un istoric care să sugereze că William Cuceritorul sau Henric II şi-au modificat în vreun fel atitudinea.

Există şi câteva revolte prin care s-a încercat o anumită reformă structurală în actul guvernării. Cele mai bune exemple de acest tip sunt reprezentate de revoltele îndreptate împotriva lui Henric III (1258), Eduard II (1310

1311) şi Richard II (1386). Fiecare dintre aceste mişcări a venit cu propuneri clare care vizau actul guvernarii. În 1258

obiectivul era instituirea unei comisii care să controleze

Coroana prin intermediul nobilimii, cel puţin o perioadă, întrucât rebelii îl considerau pe regele Henric III incompetent. În 1310 – 1311, Eduard II a fost nevoit să accepte un program de reforme prezentat în formă scrisă, un precedent urmat de Parlamentul din 1386 în timpul domniei lui

Richard II. în toate aceste cazuri, regii nu au fost detronaţi, chiar dacă în 1386 regele a fost lăsat să domnească doar cu numele. Detronarea nu a fost niciodată scopul imediat al unei revolte.

După cum am văzut, în urma nici uneia dintre aceste încerrcări nu s-a reuşit impunerea unui control politic pe termen lung. Toţi aceşti regi au putut, măcar pentru un timp, să eludeze restricţiile ce le-au fost impuse şi să redobândească puterea. Pe timp de criză, diferitele grupuri de nobili, împreună cu susţinătorii lor, puteau prelua controlul, dar era acceptat de toţi faptul că regele rămânea pe tron şi trebuia să i se dea ascultare.

Totuşi, a existat o situaţie în care nobilimea a intenţionat să-l îndepărteze pe rege; aceasta s-a petrecut în 1216, când eşecul regelui Ioan de a menţine pacea consfinţita în

Magna Carla i-a nemulţumit atât de tare pe câţiva nobili, încât aceştia au pornit o revoltă, cu scopul de a-l înscâuna pe prinţul Ludovic al Franţei, viitorul rege Ludovic VIII.

Nu are niciun rost să facem speculaţi în legătură cu ce s-ar fi

întâmplat dacă regele Ioan nu ar fi murit exact la momentul oportun. Ludovic nu s-a bucurat de foarte mult sprijin în acţiunile întreprinse împotriva minorului Henric III; iar precedentul pare că fost uitat.

Totuşi, detronările regilor Eduard II şi Richard II nu au fost uitate. În felul lor, fiecare dintre ei a persistat în ceea ce nobilimea considera o conduită inacceptabilă.

Eduard II suferise înfrângeri umilitoare atât în Scoţia, cât şi în Franţa. Nu reuşise să se conformeze reformelor impuse de Ordonanţele din 1311, şi şi-a permis să se lase dominat de protejaţii săi, excluzându-i pe unii nobili care se considerau „consilieri din născare" ai regelui. Cel mai grav a fost faptul că a permis ultimilor săi favoriţi, membrii familiei

Despenser, să iniţieze un program sistematic de jecmănire a populaţiei, program ale cărui beneficii Eduard a fost incapabil să le folosească pentru a se salva în timpul crizei din 1326 (Fryde 1979). Richard II s-a dovedit voluntar şi autocrat, fiind mai puţin influenţat de către favori ţii săi, pe care însă i-a propulsat pentru a deveni instrumentele politicii sale personale. În 1397, când a ordonat represalii împotriva celor ce susţinuseră revolta care a culminat cu

„Pariamentul Nemilos" din 1388, acţiunile sale au părut că ameninţă siguranţa celor mai importanţi supuşi ai săi, în timp ce confiscarea ducatului de Lancaster a trezit o panică generală în rândul celor ce şi-au văzut ameninţate pământurile şi averile. Detronările lui Eduard şi Richard au creat precedente constituţionale care nu au fost uitate în epoca

Războiului Rozelor şi care au fost citate în 1469, în manifestul publicat la Calais de către Warwick şi Clarence, înainte de campania care a culmjnat cu bătălia de la Edgecote

(Dockray 1988: 68 – 73, mai ales la pagina 69). Astfel, detronarea a apărut ca o ultimă măsură, chiar dacă nu şi satisfăcătoare, de sancţiune impusă unui rege vinovat de nerespectarea normelor de guvernare.

Detronarea lui Eduard II a constituit o măsură limitată. Regele a fost declarat „corupt fără speranţă de îndreptare" (Chrimes şi Brown – 1961, p. 37 – 38) – y destiturt

ficiâlâcă ăâind incapabil să guverneze. El a fost înlocuit. cel puţih cununiele, cu moştenitorul său legitim, tânărul prinţ care va deveni regele Eduard III. Această acţiune nu a afectat cu nimic descendenţa

Casei regale şi ar putea părea o modalitate rezonabilă de a trata un rege, perceput ca incompetent, fără speranţă de schimbare, chiar dacă acest fapt a implicat o revoltă violentă şi eliminarea unora dintre protejaţii săi, atât de urâţi de populaţie. Bineînţeles, acest precedent nu a fost uitat. După câte ştim. nimeni nu a avut ocazia să-i amintească despre el lui Eduard III, deşi nici acest rege nu a fost ocolit de probleme, cum ar fi cele din

1341, 1371 şi 1376. Dar evenimentele din anul 1327 l-au urmărit pe Richard II în timpul domniei sale.

Relaţiile dintre Richard şi o bună parte dintre nobilii de seamă au ajuns într-un impas în 1386. atunci când opoziţia l-a atacat oficial pe cancelarul său, Michael de la

Pole. În realitate, acesta era un atac îndreptat chiar împotriva tânărului rege, care îşi asumase autoritatea personală la vârsta de 16 ani. „Reformele" impuse în final lui Richard în urma unei furtunoase sesiuni a Parlamentului au dus! a preluarea conducerii de către o comisie, care să verifice întreaga activitate atât a Casei regale, cât şi a guvernului.

Conform relatarilor lui Henry Knighton, în cursul ace. stor dispute Richard s-a retras la palatul Eltham, după câte se pare pentru a evita cererile de demitere a cancelarului.

Acolo el s-a confruntat cu o delegaţie oficială, din care făceau parte Thomas de Woodstock şi Thomas Arundel, episcop de Ely şi ulterior arhiepiscop de Canterbury. După mai multe discuţii, soldate fără niciun rezultat, aceştia au citat o presupusă „lege". „intrată în vigoare cu foarte puţin timp în urmă" şi care prevedea că, în cazul în care un rege se înstrăina de poporul său, fiind rău sfătuit sau din îndârătnicie, şi nu guverna după legile sau după sfaturile nobililor săi, atunci „era legiuit ca regele să fie detronat şi adus pe tron un alt membru al familiei regale" (Chrimes şi Brown

1961: 132, citând Chronicon Henrici Knighton). Această formulare reprezenta o referire clară şi explicită la detronarea lui Eduard II, devenind astfel inevitabil parte a precedentului constituţional.

Richard a fost forţat să se conformeze hotărârii

Parlamentului, iar Michael de la Pole a fost destituit. O

comisie formată din 12 persoane a preluat conducercă pe o perioadă de un an. În acest timp, Richard a pregătit o contralovitură.

Liderii opoziţiei, în încercarea de a-şi asigura protecţia, au apelat la Parlament în 1388, acuzând de trădare un număr foarte mare de consilieri şi susţinători ai lui Richard (de aceea opozanţii lui Richard sunt cunoscuţi sub numele de „lorzii apelanţi"). Rezultatul acestor apeluri a fost conflictul deschis, conflict în care forţele lui

Richard au fost înfrânte. Principalii săi suporteri au fost condamnaţi, iar unii dintre ei chiar executaţi de către

„Parlamentul Nemilos" care a urmat. În ciuda eşecului suferit, Richard a reuşit să-şi redobândească autoritatea în

1389 şi, după ce timp de opt ani a domnit cu foarte multă prudenţă, a simţit că este suficient de puternic ca să se răzbune pentru evenimentele din 1388. Liderii apelanţilor din 1388 au fost condamnaţi de Parlamentul reunit în 1397.

Această răzbunare, ca şi exilarea lui Henry Bolinghroke, fiul lui John of Gaunt, urmate în 1399 de confiscarea ducatului de Lancaster, după moartea lui Gaunt, au dus la izbucnirea revoluţiei din 1399, în urma căreia Bolinghroke a ajuns pe tron.

Evenmentele din 1399 au contribuit în niod semnificativ la declanşarea Războiului Rozelor. Nu ştiiâi, pe cine aveau în minte Gloucester şi episcopul Arundel în 1386

când ameninţau că îl vor înlocui pe Richard cu un alt membru al Casei regale. S-a sugerat că până în decembrie

1387 ideea de a-l detrona pe Richard era foarte răspândită, dar a eşuat, întrucât nu s-a ajuns la nicio înţelegere în legătură cu persoana care îi va succeda, întrucât Richard nu avea copii, iar succesorul său trebuia să facă parte din familia regală (Clarke 1937: 91 – 95). În 1399, această problemă a fost lezolvata din iniţiativa lui Henry Bolinghroke, care, în urma unei revendicări foarte bine pusă la punct, a devenit regele Henric IV. Dar acest drept nu era categoric şi indiscutabil. Deşi Eduard III fusese moştenitorul incontestabil al lui Eduard II, Bolinghroke nu era moştenitorul indiscutabil al lui Richard îi descendenţii lui

Lionel, duce de Clarence şi al doilea fiu supravieţuitor al lui

Eduard III, erau în faţa legii mai îndreptăţiţi decât urmaşii lui John of Gaunt, cel de al treilea fiu, să pretindă tronul.

Descendenţii ducelui de Clarence formau ramura March a familiei, devenită ulterior York, deşi această ramură pornea de la o femeie, Philippa, fiica lui Lionel, iar în 1399

era reprezentată de un minor. Evenimentele din 1399 au creat un precedent nefericit: din acel moment, dacă un rege era considerat incapabil sau corupt, oricine putea revendica tronul, pretextând o descendentă plauzibilă. Întrucât mai multe familii nobiliare erau urmaşele lui Eduard III, era foarte uşor de găsit pretendenţi.

Ceea ce nu înseamnă că evenimentele din 1399 au făcut ca Războiul Rozelor să fie inevitabil. Dacă regii dinastiei de Lancaster ar fi rămas la fel de competenţi şi eficienţi, dinastia ar fi rezistat şi în continuare. Chiar

Henric VI a rămas pe tron timp de 23 de ani, după ce în

1437 a devenit major. Deşi nobilii să-i ezitau să-l îndepărteze de pe tron, abia în toamna anului 1460, când York a încercat în mod oficial să revendice tronul, precedentul creat în 1399 a făcut ca aceasta acţiune să fie realizată.

Celelalte ramuri ale familiei puteau pretinde că tronul le revenea de drept. Acest element s-a adăugat contextului mai general care a făcut posibilă izbucnirea Războiului

Rozelor.

5. Eşecurile guvernării

De fapt, cauza imediată a dezastrului se găseşte în acţiunile întreprinse de regi la îndemnul consilierilor lor.

Henric VI, Eduard IV, în timpul primei sale domnii, şi

Richard III au acţionat de aşa manieră încât au tulburat serios societatea Evului Mediu Târziu, situaţie pe care structurile politice ale acelei epoci nu au putut-o îndrepta.

Punctele lor slabe nu au fost acelaşi, dar toţi aceşti regi au contribuit, prin acţiunile lor, la intrarea în criza a sistemului, deşi dificultăţile întâmpinate de Eduard IV în timpul primei sale domnii au fost cauzate atât de pretenţiile exagerate pe care Warwick şi Clarence le-au avut de la el, cât şi de propriile sale eşecuri.

Conducerea individualistă a lui Henric VI

După cum am văzut în Capitolul 2, când Henric a fost declarat major în 1437, înainte de a împlini 16 ani, moştenirea pe care a primit-o a fost una foarte grea. Dorinţa de pace a lui Henric era în total dezacord cu sentimentele puternice nutrite de mulţi dintre nobilii săi, care deplângeau trista decădere a regatului după victoriile repurtate de tatăl său, Henric V. Într-o conjunctură atât de complexă, ar fi fost nevoie de un rege foarte abil pentru a obţine fie o victorie, fie o pace

avantajoasă.

În această situaţie, Henric s-a dovedit indecis şi sensibil la presiuni. Orice progres în negocierile cu Franţa implica în primul rând renunţarea la titlul de rege al

Franfei, aşa cum renunţase pentru o perioadă şi Eduard UI după Tratatul de la Bretigny/Calais din 1360. Influenţat de Câoucester şi spre disperarea negociatorilor din Franţa.

Henric a refuzat, şi în 1439 negocierile au eşuat. Apoi, guvernul lui Henric a pus în aplicare un amestec de negocieri de pace şi demonstraţii războinice, până la dezastrele finale din 1450 şi 1453. Dorinţa lui Henric de a cădea la pace şi căsătoria sa cu Margaret de Anjou, care în cele din urmă au dus la capitularea regiunii Maine în 1448, îi îndepărtaseră pe susţinătorii războiului. Ocazional, el încuviinţa sau chiar încuraja folosirea unei tactici agresive, ceea ce încurca şi mai rău situaţia. De exemplu, în 1449.

François de Surienne, un căpitan argonez aflat de mult timp în serviciul lui Henric VI şi recent recompensat cu primirea saân rândurile Ordinului Jartierei, a condus un atacân urma căruia a fost capturat temporar bastide-ul breton Fougères, în ceea ce pare a fi fost o încercare de întărire a influenţei englezilor în Bretagne împotriva francezilor. În ciuda faptului că de Surienne a fost rapid dezavuat de Henric VI

şi consiliul său, este foarte sigur că această escapada nu a fost plănuită fără înştiinţarea şi consimţământul lor (Griffiths

1981: 509 – 513). Consecinţa firească a acestei acţiuni a fost provocarea regelui francez Carol VII, fără a-i îngreuna prea mult ofensiva. După cum am văzut, insuccesele de pe frontul de luptă au contribuit în mare măsură la explozia de nemulţumire din 1450 faţă de guvernarea lui Henric VI.

Evident că lui Henric îi revine o mare parte din responsabilitate pentru ceea ce s-a întâmplat.

Henric a dovedit foarte multă slăbiciune şi în maniera în care a condus (ara. Consilierii săi au observat alamia (i că tânărul rege răspundea cu multă generozitate oricărei cereri care i se făcea, fără a încerca să afle mai multe despre solicitant sau să ia în calcul consecinţele. Chiar în 1438, secretarul Consiliului de Coroană a trebuit să-l sfătuiască pe Henric să fie mai prudent în ceea ce priveşte amnistierile, acordarea dregătoriilor şi a proprietăţilor; acest fapt s-a

petrecut după ce în mai multe ocazii Henric a acţionat fără a se consulta cu nimeni şi fără a lua în considerare urmările, incidente care au culminat cu vânzarea doineniului şi a

Castelului Chirk, situate la graniţa galeză, foarte importante din punct de vedere financiar şi strategic, al căror cumpărator a fost cardinalul Beaufort. În ciuda sfaturilor primite, trei ani mai târziu, Henric îi acorda favoruri regale contelui de Uevon, fără a lua în consideraţie că

Devon era angajat într-o dispută violentă cu Lord Bonville, dispută pe care Consiliul de Coroană încerca din răsputeri să o rezolve (Wolffe 1981: 106 – 107).

Pe măsură ce trecea timpul, amestecul de încăpăţânare şi bunăvoinţă nepăsătoare de care dădea dovadă

Henric se dovedea din ce în ce mai dezastruos. El era uşor de manevrat de către cei din anturajul său şi ostil fată de orice critică la adresa sa. Acest fapt i-a făcut foarte influenţi pe membrii curţii regale, care evident se foloseau de această influenta în propriul lor interes. Este vorba de fapt de clasica problemă a protejaţilor regelui, care sunt capabili să influenjeze deciziile Coroanei, dar care. În acelaşi timp, îi exclud pe alţii de la favorurile regale. Chiar de la începutul domniei individualiste a lui Henric, a fost clar pentru toată lumea că membrii curţii regale reprezentau calea de acces la favoruri şi donaţii, şi că ei îşi urmăreau interesele fără să se teamă de consecinţe. Ştiindu-se intangibili în faţa legii, ei au început să terorizeze localităţile unde deţineau pământuri şi îşi puteau consolida poziţia. William de la Pole, care moştenise comitatul Suffolk, devine în 1443 administratorul curţii regale, în fapt conducătorul ei, marchiz în 1444 şi duce în 1448. El ajunge administrator al domeniilor

Coroanei şi al castelului regal Wallingford, maestru de ceremonii la Wallingford şi St Valéry, şeful justiţiei în

Chester, Flint şi North Wales, administrator şef al părţii de nord a ducatului Lancaster, administrator şi inspector al tuturor minelor din Anglia şi Ţara Galilor. Ba mai mult, el a primit mai multe moşii din domeniile Coroanei (Wolffe

1981: 111 – 112). Şi alţi membri mai puţin importanţi ai curţii regale şi-au primit partea lor (ibitl 109, 112 – 113).

Dar tocmai acest abuz de putere pe plan local a creat cele mai serioase probleme. Dovezile care susţin această afirmaţie ne vin din

Kent şi East Anglia: este vorba de rezultatul cercetărilor privind răscoala lui Jack Cade din

1450 şi de cantitatea impresionanta de pagini ale Scrisorilor familiei Paston. Întrucât dovezile vin din partea celor care au suferit nedreptăţiţi, niciuna dintre surse nu este total imparţială, dar sunt citate prea multe cazuri de corupţie pentru a putea fi ignorate.

În Kent, problemele au gravitat în jurul lui James

Fiennes, un vechi aliat al lui Suffolk şi membru al unei importante familii din Sussex a cărei principală reşedinţă se găsea la Herstmonceux, dominând câmpia Pevensey. În calitatea sa de nobil al cur (îi regale şi făcând parte din serviciul personal al regelui, el îşi construise propriul imperiu în sud-est prin donaţii regale în Kent şi Surrey. În anumite perioade a deţinut chiar funcţia de şerif al comitatelor

Surrey şi Sussex şi pe cea de administrator al castelului regal de la Rochester. De asemeni, el a fost administrator al proprietaţilor din Sussex şi Kent ale răposatului conte de

Warwick, şambelan al curţii regale până în 1447 şi administrator regal al Doverului. El a câştigat şi titlul de Lord

Saye and Sale şi un loc în Consiliul de Coroană, iar în 1449

a devenit Lord Trezorier. Evident, a tras şi pe alţii după el, promovându-i în funcţii importante: astfel, Stephen Slegge a ajuns subprefect al Kentului, perceptor, prefect în 1448

1449, iar în 1449 membru în Parlament din partea oraşului

Dover: William Crowmer, fiu al unui consilier municipal din Londra, a deţinut funcţia de prefect al Kentului în

1444 – 1445 şi din nou în 1449; William Isle a făcut parte cu regularitate din Comisia de Pace pentru Kent şi a fost prefect în 1446 – 1447; iar Robert Est a deţinut funcţia de comandant al închisorii Maitistone. Acest grup a monopolizat toate pozi (iile-cheie din comitat, iar abuzurile lor, cum ar fi jecmănirile, întemniţările neîntemeiate şi atrocităţile au fost descrise în amănunt în plângerile şi acuzaţiile ulterioare formulate în timpul şi după revolta lui Jack Cade

(Harvey 1991: 36 – 42).

În East Anglia, problemele s-au centrat în jurul fărădelegilor săvârşite de un alt grup de membri ai curţii regale, care în plus erau şi ei susţinători ai lui Suffolk.

Aceştia sunt: Thomas Tuddenham, care pentru un timp a

deţinut şi funcţia de Intendent al Garderobei Regale, John

Heydon, John Ulveston şi Thomas Daniel. Tuddenham a îndeplinit funcţia de administrator al moşiei Swaffham, care îi aparţinea lui Suffolk şi era situată la 15 mile nord de

Thetford, ceea ce l-a adus aproape de ţinutul Paston şi astfel a devenit un nume de notorietate. Acelaşi lucru i s-a întâmplat şi lui John Heydon din Baconsthorp, aflat chiar mai aproape de familia Paston (Wolffe 1981: 122). În perioada în care Suffolk s-a aflat la conducere, aceşti oameni au fost mai presus de orice lege, iar abuzurile lor s-au înmulţit: printre manuscrisele Paston aflate la British

Library se găseşte o listă de plângeri împotriva lui

Tuddenham şi Heydon, care includ printre altele cazuri de întemniţâri incorecte, furturi şi acuzaţii false, săvârşite de către oamenii lor, susţinerea unor presupuşi răufăcători de către însuşi Tuddenham, acte de violenţă şi extorcare săvârşite chiar de el împotriva stareţului de la West Acre, un aşezământ augustinian înstârit, aflat lângă Castelul Acre în

West Norfolk (vezi Gairdner 1904: 175, îi 213 – 216). După căderea lui Suffolk au putut fi luate măsuri împotriva susţinătorilor lui. În urma tuturor plângerilor, la sfârşitul anilor 1450, a existat chiar un proces în care au fost inculpaţi Tuddenham şi Heydon. Dar sistemele de influenţă încă funcţionau, şi în mai 1451 cei doi se bucurau de favorurile noului protejat al regelui, ducele de Somerset (Griffiths

1981: 588 – 591).

Astfel de abuzuri, răspândite pe scară largă, au trezit frustrare şi furie, sentimente care au ieşit la iveală în 1450, odată cu punerea sub acuzare a lui Suffolk, şi care s-au concretizat în uciderea sa, atunci când Henric VI a încercat să-l salveze exilându-l, şi în izbucnirea răscoalei conduse de

Jack Cade. În proclamaţiile rebelilor se punea un mare accent atât pe eşecurile suferite în Franţa şi pe corupţia din ţară, cât şi pe colapsul financiar total în care intrase Anglia sub conducerea lui Henric; exact aceleaşi probleme au fost reluate de ducele de York în timpul campaniei sale, desfăşurată mai târziu în aceeaşi vară, când a încercat să-i îndepărteze pe cei pe care îi considera consilierii incompetenţi şi corupţi ai lui Henric.

Prăbuşirea finanţelor tării nu i s-a datorat în exclusivitate lui Henric. Niciun monarh inedieval englez nu a avut venituri curente,

corespunzătoare responsabilităţilor sale, deşi Parlamentul se aştepta mereu ca regii „să se descurce prin forţe proprii" şi în mod constant încerca să limiteze dările la cheltuieli „speciale" bine precizate. În realitate, sub diferite pretexte, aceste dari erau percepute cu regularitate, iar cei mai mulţi dintre regi chiar depindeau de ele; dar Parlamentul tindea să micşoreze din ce în ce mai mult aceste subvenţii, iar cel mai adesea întârzia acordarea lor până ce situaţia devenea critică. Aceasta se întâmpla mai ales când lucrurile mergeau prost, ca de pildă în anii

1440. La sfârşitul anilor 1440, Henric avea o nevoie disperată de fonduri; cu toate acestea, Parlamentul din 1445 a acordat în timpul primei sale sesiuni o subvenţie meschină, iar în următoarele două nu i-a mai acordat regelui niciun ban. După cum spune profesorul Griffiths, în 1449 „regimul lancasterian era de-a binelea falit" (Griffiths 1981: 376 – 394).

Nu se ştie dacă York s-ar fi descurcat mai bine. El a devenit Protector de două ori în perioada în care Henric a fost declarat incapabil, dar n-a putut face mare lucru. În esenţă, anii 1450 au fost marcaţi de o înfruntare prelungită între două tabere: pe de-o parte York şi susţinătorii săi, iar pe de altă parte „tabăra de la curte", condusă mai întâi de

Somerset, iar după moartea acestuia în lupta de la

St Albans, de către regina Margaret de Anjou. A fost o confruntare care s-a sfârşit abia în timpul mişcărilor sociale din 1460 – 1461, când York a fost ucis, iar fiul său, Eduard IV, a câştigat tronul.

În anii domniei sale individualiste, adică din 1437

până în 1453, când s-a îmbolnăvit, Henric s-a dovedit incapabil să conducă eficient ţara; iar rezultatul a fost nu numai colapsul financiar, dar şi o criză a autorităţii, dublată de lupta înverşunată între diferitele tabere ale curtenilor, care îi opunea pe de-o parte pe regină şi susţinătorii săi, iar de cealaltă parte pe nobilii nemulţumiţi şi frustraţi de corupţia şi incompetenţa persoanelor care gravitau în jurul regelui.

Prima domnie a lui Eduard IV, 1461 – 1470

Tânărul conte de March, care în 1461 a devenit primul, ege din Casa de York sub numele de Eduard IV, a părut a fi exact opusul lui Henric VI. Aparent total neimpfesibnat de moartea tatălui siu în bătâlialle la Walcefield şi de victoria reginei Margaret asupra lui

Warwick în cea de a doua bătălie de la St Albans, el a fost capabil, după cum am văzut, să pună mâna pe tron şi aproape să nimicească tabăra lancasteriana în decisiva şi sângeroasa bâtălie de la

Towton, la sfârşitul lunii martie 1461. Ulterior, cauza lancasteriană s-a limitat doar la comploturi ineficiente şi la o acţiune mai serioasă de ariergardă, în nordul ţării, care a durat până la înfrângerea decisivă de la Hexham din 1464.

Din acel moment, Eduard IV a părut a fi în siguranţă şi fără rivali. Şi totuşi, după cum am văzut în Capitolul 2, în 1469

1470 el a fost detronat şi forţat să plece în exil. Ce-s-a întâmplat de fapt?

În parte, a fost vorba despre inevitabilele dificultăţi cu care este confruntat orice uzurpator. Obligaţiile sale faţă de cei care îl ajutaseră să ajungă pe tron i-au creat probleme de îndată ce a devenit rege. Dacă îi recompensa după cum se aşteptau ei, cu siguranţă ar fi trezit ostilitatea celorlalţi;

dac3 nu-i recompensa, i-ar fi provocat pe cei care i-au fost cei mai loiali susţinători. Adesea, „făcătorii de regi" devin rebeli, realitate pe care Henric IV a aflat-o atunci când membrii familiei Percy, care îl susţinuseră în timpul loviturii de palat din 1399, au pornit revolta din 1403. Revolta condusa de Warwick în 1469 a urmat aceeaşi schemă.

Pentru sprijinul său, Eduard îl recompensase cu multă generozitate pe Warwick. Nu numai că l-a numit

Mare Şambelan al Angliei, un post onorific, confirmându-l totodată în func (ia de căpitan al portului Calais, titlu care iniţial îi fusese conferit sub Henric VI, dar l-a făcut şi administrator al Doverului, comandant al închisorii

„Cinque ports" şi administrator al ducatului regal

Laiicastef" în comitatele Lancashire, Cheshire, Yorkshire, precum şi în Midlands, pentru a menţiona doar câteva dintre cele mai importante recompense primite. Warwick nu avea niciun motiv să se plângă de generozitatea lui

Eduard; într-adevăr, el a continuat să-l slujească cu multă

loialitate, atât în lungile campanii împotriva susţinătorilor lancasterieni care râmaseseră în viaţă, refugiaţi în nordul ţarii, cât şi în misiunile diplomatice, în special în cele din

Franţa. Aici Warwick reuşise să consolideze relaţiile, de altfel foarte utile, cu noul rege al Franţei, Ludovic XI, care urcase la tron în

1461. În situaţia în care portul Calais rămăsese singurul teritoriu englez din Franţa, o apropiere de monarhia franceză era o politică inteligentă, iar

Warwick făcea mari eforturi pentru a cultiva aceste relaţii.

Cu toate acestea, Eduard, care urcase la tron la o vârstă foarte frageda, cu numai şase săptămâni înainte de a împlini nouăsprezece ani, nu prea să accepte în permanenţă

dominaţia lui Warwick asupra sa. Destul de curând, el a dat semne că vrea să-şi pună în aplicare propria politică. În scurt timp, Eduard a încredinţat altor persoane controlul în două domenii unde iniţial Warwick deţinuse autoritatea.

Deşi în sudul Ţării Galilor îi acordase lui Warwick titlul unor importante domenii feudale, el l-a împuternicit apoi pe William Herbert să le controleze efectiv; în acelaşi timp, în Midlands el a contrabalansat acordarea domeniului

Tutbury lui Warwick cu încredinţarea ducatului Leicester lui William Hastings, prin care acesta era plasat într-o poziţie dominantă în centrul Angliei, ajungând în scurtă vreme partenerul apropiat al lui Eduard (Ross 1974: 70 – 71).

Astfel de acţiuni anunţau o mişcare prin care Eduard încerca să-şi promoveze în poziţii importante propriii susţinători; de asemeni, ele indicau încă de la început posibilitatea apariţiei unor neînţelegeri cu Warwick. l-ar această posibililate a devenit realitate, pe măsură ce

Eduard, care de-abia depăşise vârsta de douăzeci de ani, acţiona din ce în ce mai mult de capul lui.

Una dintre problemele lui Eduard a fost aceea de a-şi păstra susţinătorii şi de a-i recompensa pe cei care îl ajutaseră să ajungă pe tron; în acelaşi timp, el voia să-i atragă de partea sa pe toţi cei care rămăseseră fideli Casei de Lancaster. Însă în această direcţie, eforturile sale nu au fost întotdeauna încununate de succes. De exemplu, în nenumărate rânduri el i-a acordat demenţă tânărului duce de Somerset, fiul ducelui ucis în prima bătâlie de la

St Albans din 1445, în care a luptat de partea lancasteriană.

Dar Somerset a dezertat de mai multe ori, trecând în tabăra lancasteriană, iar în cele din urmă a fost executat după bătălia de la Hexham din 1464. Totuşi, cu mulţi alţii tactica lui Eduard a avut succes. Cu toate acestea, politica sa de reconciliere a tensionat într-o anumită măsură relaţiile cu cei care luptaseră de partea sa la Towton

şi care în mod firesc au aşteptat şi şi-au primit partea lor din pradă. Nu era o situaţie uşor de rezolvat.

Totuşi, Warwick a continuat să-l slujească cu devotament pe Eduard şi să înghită şi alte şicane. De exemplu.

Warwick şi fratele său Montague erau angrenaţi în luptele din nordul ţării, pe care Eduard le trata însă cu dezinteres.

Nici eforturile diplomatice ale lui Warwick nu s-au bucurat de mai multă atenţie din partea regelui. Încercările sale de a-i aranja un mariaj cu o franţuzoaică au eşuat atunci când

Eduard s-a căsătorit în secret cu Elizabeth Woodville, fără ca vreunul dintre consilierii lui să-i cunoască intenţiile.

Acest mariaj poate fi privit într-adevăr ca o încununare a eforturilor lui Eduard de a-i atrage de partea sa pe foştii lancasterieni, deşi niciunul dintre comentatorii din acea perioadă sau din epoci apropiate momentului respectiv nu au perceput această ac (iune ca o dovadă în acest sens. Pe de altă parte, această căsătorie a cauzat serioase probleme politice. Un astfel de mariaj, între un rege şi o supusă a sa, era fără precedent în istoria Angliei de la Cucerirea

Normandă încoace, iar existenţa acelui grup format din copii vitregi şi alte rude ale reginei i-au creat regelui un lung şi de probleme. Acest grup a schimbat chiar structura curţii regale, întrucât rudelor reginei le-au fost inevitabil acordate înalte funcţii, devenind astfel unul dintre grupurile dominante care gravitau în jurul regelui. La momentul potrivit, tatăl lui Elizabeth a devenit conte de Rivers şi

Trezorier al Angliei. Mulţi dintre membrii familiei sale au încheiat căsătorii avantajoase: fratele ei s-a căsătorit cu văduva ducelui de Norfolk; surorile reginei s-au măritat cu moştenitorii ducelui de Buckingham, contele de Essex şi contele de Kent, şi cu fiul unuia dintre cei mai importanţi susţinători ai lui Eduard, William Lord Herbert, iar fiul reginei din prima căsătorie s-a însurat cu moştenitoarea ducesei de Exeter. Probabil că aceste mariaje au fost privite de către familiile cu care au fost încheiate ca o „investiţie bună", care le asigura legături avantajoase cu un grup aflat în ascensiune la curtea regală. Pe de altă parte, deşi familia

Woodville ajunsese foarte influentă la curte, membrii ei nu-i înlocuiseră pe alţii, cum ar fi Hastings şi Herbert, care reuşiseră cu foarte mult timp în urmă să devină cei mai apropiaţi parteneri politici ai lui Eduard. De asemeni, cu toată influenţa pe care o aveau la curte,

membrii familiei

Woodville nu primeau subvenţii directe de la Coroană şi nici nu reuşiseră să acceadă în ierarhia de la curtea regala aşa cum făcuseră Warwick, Hastings sau Herbert la începutul domniei lui Eduard (Ross 1974: 92 – 96). Era evident că Eduard încerca să menţină un echilibru între diferiţii să-i suporteri, deşi acest echilibru nu prea era apreciat de Warwick. Este destul de dificil să înţelegem astăzi cât de puternice erau resentimentele împotriva ascensiunii familiei Woodville. Totuşi, Warwick a accentuat foarte tare această stare de tensiune în propaganda sa din 1469, şi cel puţin un cronicar, scriitorul anonim greşit identificat ca William din Worcester, a atras atenţia asupra acestui lung şir de căsătorii ale familiei Woodville, ca şi asupra animozităţilor pe care le stârnise în rândul unor nobili, printre care se număra şi Warwick. Este însă greu să separam propaganda şi faptele reale în această problemă.

Cu siguranţă, mariajul lui Eduard şi consecinţele lui

I-au iritat pe Warwick. Eduard a înrăutâţit situaţia prin orientarea politicii externe în direcţia stabilirii unor contacte şi bune relaţii cu Burgundia. Această politică era pe deplin justificată, având în vedere importanţa legăturilor comerciale dintre Anglia şi TSrile de Jos. Din nefericire.

Curol Temerarul, moştenitorul în expectativă al bătrânului duce de Burgundia, Filip cel Bun, nu era în bune relaţii cu

Ludovic XI al Franţei. După cum am văzut, Warwick continua totuşi să facă demersurile necesare încheierii unei alianţe cu Franţa. În această situaţie destul de delicată.

Eduard a manevrat negocierile într-o manieră calculată aproape în toate detaliile pentru a-l exaspera pe Warwick.

În 1466 şi 1467, era evident că negocierile purtate de

Warwick cu Franţa erau privite de către Eduard ca un simplu demers formal, în timp ce negocierile cu Burgundia, pe care Eduard le considera decisive, erau conduse de alte persoane, printre care se numărau şi unii dintre membrii familiei Woodville. În final, decizia crucială din 1467, adică înţelegerea prin care sora lui Eduard, Margaret, urma să se mărite cu Carol Temerarul, a fost luată în timp ce Warwick era (mut ocupat cu p misiune diplomatică în Franţa, de pe urma căreia Eduard oricum nu intenţiona să obţină ceva.

Evident că Warwick a fost ofensat de această acţiune. El s-a

retras ia moşiile lui după ce a fost încheiat acordul cu

Burgundia, şi a părut să accepte cu greu o împăcare. Abia în 1469, Warwick a pus la cale o revoltă. Probabil a considerat că a îndurat prea mult acceptând maniera în care acţiona Eduard de atâta vreme; iar revolta sa finală pare a fi rezultatul iritării în urma unei lungi serii de respingeri a muncii sale şi a politicii pe care o susţinuse.

Este mai greu, însă, de explicat sprijinul pe care fratele regelui Eduard, George, duce de Clarence, i l-a acordat lui

Warwick în timpul revoltei; am putea pune această orientare pe seama unui caracter ştiut că instabil. Probabil că ducele de Clarence a sperat să obţină poziţia de moştenitor prezumtiv al lui Eduard; dar având în vedere mariajul lui Eduard şi calitatea sa de tată a unor copii născuţi atât în cadrul, cât şi în afara căsătoriei sale, acest fapt era cu totul neplauzibil. Poziţia de frate al unui rege este deosebit de dificilă, întrucât el se bucură de un rang înalt, dar cu toate astea nu are perspective prea clare.

Clarence era evident preocupat să obţină un statut sigur – în anii 1460 circulau multe zvonuri în legătură cu planurile sale de a încheia un mariaj în Burgundia –, dar orice astfel de proiect era blocat de Eduard, care nu dorea ca fratele său Clarence să se stabilească în străinătate, cum s-ar fi întâmplat în urma unei astfel de căsătorii.

În propaganda dusă de Warwick în 1469 se afirma că

Eduard a intrat sub influenţa „anumitor persoane înclinate spre răzvrătire" şi se încerca o comparare a acestuia cu

Eduard II, Richard II şi Henric VI, regii de dinainte care fuseseră detronaţi pe motive de favoritism şi proastă guvernare (Dockray 1988: 68 – 69). Dar aceste afirmaţii erau total incorecte. Eduard instaurase o guvernare activă şi eficientă, curmase dezordinea din (ară, iar pe plan extern urma o politică în favoarea căreia se pot găsi multe argumente. Cu toate acestea, el a contribuit, prin acţiunile sale, la problemele cu care s-a confruntat ulterior. Mariajul său fusese unul imprudent; el permisese rudelor reginei să domine curtea regală, iar modul în care a manevrat relaţiile cu Franţa, în care Warwick era atât de mult implicat, s-a dovedit în decursul a două perioade – cea a căsătoriei sale şi cea a tratatului cu Burgundia din 1476 – foarte puţin transparent. Şi în alte direcţii şi-a dezamăgit susţinătorii.

Iată ce scrie un cronicar, John Warkworth, probabil în ultima perioadă a domniei lui Eduard, dar referindu-se explicit la anii 1460:

„Când a domnit regele Eduard, poporul se îngrijea de pacea îţi prosperitatea de odinioară; dar ele nu au venit; au venit însă bătălii după bătălii [se referă la luptele din nordu! ţării de la începutul anilor 1460] şi multe necazuri şi multe pierderi au suferit oamenii obişnuiţi; mai întâi o cincisprezecime din bunurile lor, şi apoi cu totul a cincisprezecea parte [o referire la dările impuse de Eduard

IV]". (Dockray 1988: 34)

În multe privinţe, Eduard se arătase vădit mai capabil decât

Henric VI; dar evident că o oarecare nemuljumire persista.

Totuşi, această nemulţumire nu era foarte profundă.

Warwick şi Clarence au câştigat un oarecare sprijin insistând în manifestul lor din 1469 asupra problemei

„Sfătuitorilor râuvoitori" ai lui Eduard. Nu a existat o reacţie ostilă evidentă la înlăturarea familiei Woodville şi a altor favoriţi; pe de altă parte, nu a existat niciun entuziasm deosebit pentru o guvernare condusă în mod clar de

Warwick. Acesta nu a fost în stare să facă nimic efectiv şi a trebuit, în scurt timp, să-l elibereze pe Eduard din detenţie.

În 1470, Eduard nu a întâmpinat nicio dificultate în nimicirea rebeliunii din Lincolnshire; iar singura soluţie care le-a rămas lui Warwick şi Clarence a fost fuga în exil.

Triumful lor la întoarcerea din vara anului 1471 este greu de explicat: căderea rezistenţei lui Eduard se pare că a rexultat din propriile sale calcule greşite, întrucât el aştepta un ajutor de la Montague, ajutor care nu a apărut prea curând. Ceea ce înseamnă că nu exista o susţinere generală pentru reinstaurarea lui Henric VI. Când Eduard s-a întors în 1471, poziţia lui s-a dovedit în cele din urmă a fi puternică, deşi începutul fusese şovăitor. În final, Warwick nu a putut să t'olo. sească în avantajul său acea nemulţumire existentă împotriva lui Eduard IV; şi până la urmă chiar şi

Clarence l-a părăsit.

După victoriile repurtate la Barnet şi Tewkesbury şi nimicirea-ultimilor rebeli ai lui Fauconberg, autoritatea lui

Eduard a fost reinstaurată. Asocierea dizidenţilor yorkişti cu supravieţuitorii lancasterieni a părut, pentru o scurtă perioadă, o ameninţare puternică, dar aceştia nu reprezentau ecoul unei nemulţumiri profunde. Acum că liderii rebeliunii fuseseră îndepărtaţi, poziţia lui Eduard s-a dovedit a fi îndeajuns de puternică. Când, în

1478, şi-a pierdut răbdarea cu fratele său Clarence şi a ordonat să fie executat, acest fapt – după cum a sugerat Polydore Vergil

— L-ar fi putut afecta pe rege din punct de vedere emoţional

(Ellis 1844: 168), dar nu i-a slăbit în niciun fel autoritatea

(vezi Pronay şi Cox 1986: 146 – 147).

Ultimii ani ai domniei lui Eduard au demonstrat că el a fost în stare să depăşească multe dintre problemele cărora

Henric VI nu a putut să le facă faţă. Domeniul finanţelor fusese unul dintre cele mai importante puncte slabe ale lui

Henric: Eduard IV a îmbunătăţit situaţia, pe de-o parte făcând tot ce i-a stat în putere pentru a încuraja comerţul şi sporind astfel veniturile vamale; pe de altă parte, el a făcut eforturi hotărâtoare pentru a îmbunătăţi administrarea proprietăţilor Coroanei, în principal prin plasarea lor şi a veniturilor lor sub controlul direct al oficialilor lui (este vorba de acele terenuri care înainte fuseseră arendate pe scară largă de Trezorerie); de asemeni, el a obţinut dări din partea Franţei în schimbul renun (arii la încercarea de reluare a războiului francez în 1475 (vezi Ross 1974.

Capitolul 16 şi mai ales paginile 379 – 387). Acest control asupra regatului a fost întărit de dezvoltarea autorităţii lorzilor pe plan local, mai ales în Ţara Galilor şi în nord. Au existat foarte multe încerrcări pentru a rezolva această problemă: deja din timpul primei sale domnii, el se folosise, pentru o perioadă, de Herbert ca reprezentantul său pl iiicipiil în Ţara Galilor. În cea de a doua domnie, Eduard s-a pnlut baza mai mult pentru controlul acestor regiuni pe friilele său Richard şi pe rudele reginei, în special pe fratele acesteia Anthony, al 2-lea conte Rivers, care se pare că a fost extrem de admirat şi care a rămas în istorie ca protectorul tipografului Caxton. În Ţara Galilor, el a folosit consiliul format la Ludlow în jurul fiului său minor, viitorul rege Eduard V, consiliu care era condus de contele de

Rivers. În nord, s-a bazat pe autoritatea puternică pe care a creat-o pentru fratele său, Richard, care a stabilit o relaţie de lucru eficientă cu cel mai important om din zonă, Percy conte de Northumberland. În părţile de sud ale Angliei.

Eduard însuşi a păstrat un control strict, de cele mai multe ori bazându-se pe membrii familiei sale care deţineau pământuri în zonă (Ross 1974: 199 – 203, 334 – 339; Horrox

1989: 49 – 58). Acest sistem s-a dovedit a fi eficient, de vreme ce

avea în structura sa oameni în care putea avea încredere, şi a oferit modele şi câteva avertismente pentru Tudori în privinţa tratării acestor probleme, aşa cum au făcut-o şi alte aspecte mai generale ale guvernării lui Eduard.

Problemele lui Richard III

Necazurile care s-au abătut asupra dinastiei de York în 1483 – 1485 au fost create de Richard de Gloucester. După cum spunea Thomas More în cartea sa History of King

Riciniril lli, când a murit Eduard IV tronul se afla în siguranţa, (ara în pace şi nu se aştepta nicio tulburare (vezi

Sylvester 1963). Pentru More, domnia lui Richard III a reprezentat un contrast nefericit faţă de siguranţa instaurată de domnia fratelui său.

Uzurparea lui Richard a determinat toate problemele lui ulterioare. Nu vom şti niciodată exact ce anume l-a împins să aleagă această cale. Cariera lui de până atunci demonstrase o mare abilitate; se descurcase bine în situaţii dificile şi acţionase ca un susţinător loial şi foarte eficient al guvernării fratelui său, atât în nord, cât şi în alte regiuni ale

(arii. El câştigase respectul acelora cu care a lucrat, şi chiar mai mult decât atât. După bătălia de la Bosworth, locuitorii din York şi-au manifestat în mod evident omagiul şi tristeţea lor la moartea sa, într-un moment în care astfel de dovezi ar fi putut părea inutile, dacă nu chiar periculoase.

În perioada în care s-a aflat în serviciul lui Eduard IV.

Richard şi-a câştigat susţinători şi prieteni, dintre care unii chiar au luptat şi au murit pentru el la Bosworth.

Apele au fost atât de tulburate de scriitorii de mai târziu, care fie au publicat lucrări în spiritul propagandei

Tudorilor, fie îndeobşte l-au folosit pe Richard ca pe un avertisment cumplit cu privire la consecinţele ambiţiei politice, încât acum este imposibil să înţelegem pe deplin importanţa evenimentelor petrecute în săptămânile cruciale din mai şi iunie 1483. Ceea ce putem vedea sunt doar consecinţele.

Uzurparea lui Richard şi mai ales zvonurile privind moartea prinţilor au distrus tabăra yorkistă ce părea atât de ferită de primejdii sub Eduard IV. Mulţi dintre slujitorii loiali de la curtea regelui Eduard, şi unii chiar cu o simpatie de hingă durată pentru Richard de

Gloucester, au participat la insurecţia din toamna anului 1483. De vreme ce această mişcare a eşuat atât de rapid, este greu să identificăm cu exactitate natura şi scopul ei. Potrivit Cronicii

Croyland, această mişcare a început ca o acţiune de salvare a prinţilor, iar apoi a prins puteri odată cu răspândirea zvonurilor despre moartea acestora. Se ajunsese în acea etapă în care cei care fuseseră îndepărtaţi definitiv de

Richard III au trebuit, vrând-nevrând, să se întoarcă la

Henric, conte de Richmond, unul dintre ultimii pretendenţi lancasterieni rămaşi în viaţă şi care până la acel moment era cvasinecunoscut. Cei mai mulţi însă dintre cei care ştim că au fost implicaţi în rebeliune nu erau în niciun caz lancasterieni. Lista celor condamnaţi ulterior de Richard

III îi include pe aproape toţi membrii familiei Woodville rămaşi în viaţă, excepţie făcând regina Elizabeth, fiicele ei, şi mulţi nobili din regiunile rurale ale Kentului care s-au remarcat la curtea lui Eduard IV. în esenţă, al ost o revoltă a curtenilor lui Eduard IV împotriva uzurpatorului Richard

(Ross 1981: 105 – 112). Numai Richmond însuşi şi grupul său destul de restrâns de sus (inâtori, care se aflau în exil, ar fi putut contribui la revoltă cu singurele elemente lancasteriene, dacă ar fi ajuns în Anglia la timp. Armata lui

Richmond de la Bosworth din 1485, ce a inclus persoane, ca

Jasper Tudor, care trăiseră alături de el în exil încă de la început, includea, de asemenea, un număr destul de mare de participanţi la rebeliunea din 1483, care fugiseră pentru a-l însoţi în Bretagne şi pentru a-l susţine în acţiunea ulterioară din Franţa. Oameni precum Giles Daubeny şi

Richard Guildford, odinioară în slujba lui Eduard IV şi lideri ai rebeliunii din 1483, vor câştiga în importanţa ca siipuţi ai lui Henric VII. După câte se pare, stegarul său, umorât la Bosworth, a fost acel WUliam Brandon care aparc pe lista rebelilor din Kent, şi nu tatăl său, Sir William, care de asemenea se revoltase împotriva lui Richard, dar nu înainte de 1484. Richard a fost învins la Bosworth de o armată ce avea în componenţa ei mulţi yorkişti, anterior foarte loiali, care fuseseră îndepărtaţi definitiv de urcarea lui pe tron şi de presupusa moarte a prinţilor.

Este evident că Richard a devenit conştient de această reacţie. În

săptămânile de după încoronare, pe parcursul marşului său, aparent triumfal, prin ţară, el părea să fie recunoscut şi acceptat ca rege. Era bine primit în oraşele pe care le vizita şi răspundea condescendent, de cele mai multe ori refuzând darurile lor în bani. Dar rebeliunea lui Buckingham a scos la iveală faptul că prea mulţi dintre cei mai loiali slujitori ai lui Eduard IV fuseseră îndepărtaţi. Prin urmare, în sudul Angliei existau foarte puţine persoane în care el simţea că poate avea încredere.

A avut mai multă încredere în unii dintre susţinătorii săi din nord, aceştia fiind cei la care apela deseori pentru a umple locurile vacante lăsate de cei care fugiseră sau care nu voiau să-l slujească. În acele vremuri, un rege depindea de serviciul loial al oamenilor din întregul regat; cei care îl serveau pe Richard s-au împuţinat din ce în ce mai mult, şi el a trebuit să-i preseze pe cei în care avea încredere ca să-l slujească mai intens ca niciodată şi uneori chiar dincolo de puterile lor (vezi Horrox 1989, capitolele 4 şi 6). Spre sfârşitul anului 1484, Richard s-a confruntat cu o criză în zona portului Calais: James Blount, comandantul castelului din Hammes, a dezertat trecând în tabăra lui Richmond, împreună cu contele de Oxford, care fusese închis acolo din

1473. Unica soluţie rămasă lui Richard a fost să-l numească pe unul dintre susţinâtorii lui cei mai de încredere, James

Tyrell, guvernator al oraşului Guânes, şi, după o întârziere de şase luni, pe un altul, Thomas Whortley, comandant la

Hammes. Prin aceasta mişcare, au fost îndepărtaţi oameni care jucaseră un rol crucial în menţinerea autorităţii lui

Richard în Ţara Galilor şi în teritoriile confiscate de la ducele de Buckingham în Midlands. Tyrell a rămas, cel puţin cu numele, să-l reprezinte pe Richard în Ţara Galilor, cu toate că el se găsea de fapt peste hotare (Ross 1981: 202

n. 2S: Horrox 1989: 290 – 291). Şi la Bosworth membrii familiei Stanley l-au părăsit, iar contele de Northumberland a reacţionat şi el probabil cu precauţie, aşteptând să vadă mersul evenimentelor. Trupele lui cu siguranţă nu au fost implicate, dar părerile analiştilor diferă în privinţa faptului dacă a fost decizia lui Northumberland sau dacă terenul pe care s-a desfăşurat bătălia i-a împiedicat trupele să lupte.

Studiul Dr. Horrox arată că aceştia sunt doar cei mai cunoscuţi dintre cei care au ezitat să-l sprijine pe Richard, dar numărul lor este

cu mult mai mare.

Concluzie

Această analiză a demonstrat că principalele cauze ale colapsului politic de la jumătatea secolului al XV-lea se găsesc în diferitele eşecuri şi acţiuni ale regilor. Henric VI

s-a dovedit incapabil să guverneze, iar slăbirea autorităţii sale a avut ca rezultat dezordinea şi războiul civil, care a durat cu câteva intermitenţe şase ani. Eduard IV a fost mult mai capabil, dar, la rândul său, a contribuit la criza temporară dintre 1469 şi 1471; pe de altă parte, Warwick şi

Clarence, prin nerăbdarea şi ostentaţia interesului personal de care au dat dovadă, au contribuit la această situaţie mai mult decât a făcut-o Eduard, iarsolu (ia lorreinstaurarea lui Henric VI pe tron – a fost greu de acceptat. Uzurparea lui Richard III, prin ruinarea organizării statale yorkiste, ce exista în acea. stă formă încă din 1471, a provocat o nouă perioadă de instabilitate, care nu s-a sfârşit odată cu moartea sa din 1485. Henric VI a trebuit să-şi câştige legitimitatea şi abia după câţiva ani a fost în siguranţă.

Până unde se poate merge cu denumirea de

„Războiul Rozelor" aplicat întregii perioade? Eşecurile lui

Henric VI au provocat, într-adevăr, o luptă dinastică, ce a durat până în 1461. Dar problemele ulterioare nu au fost în esenţă dinastice. Ceea ce s-a numit „anii de criză ai domniei lui Eduard IV", adică 1469 – 1471, nu a fost în esenţă un conflict între Casele de Lancaster şi York, ci o reacţie a dizidenfilor yorkişti împotriva curţii care se grupase în jurul lui Eduard IV. Warwick a tocercat într-o primă fază să recâştige controlul asupra tânărului rege; doar când a eşuat a fost înclinat să revină la Henric vii de Lancaster. Luptele de la Baraet şi Tewkesbury au pus capăt ameninţării lancasteriene. Richard III, la rândul său, a provocat ceea ce a fost esenţialmente o retragere yorkistă, mai degrabă decât o revenire lancasteriană, prin uzurparea lui şi prin zvonurile cu privire la moartea prinţilor. Războiul Rozelor este o denumire total inadecvată pentru o perioadă complexă şi marcată de conflicte atât de intense.

Epilog: soluţia Tudorilor în ultimă instanţă, propaganda Tudorilor trebuia să accentueze şi să reitereze afirmaţia potrivit căreia Războiul

Rozelor s-a terminat în 1486, prin căsătoria lui Henric VII

cu Elizabeth de York. Această propagandă s-a realizat în mod vădit pentru a simplifica foarte mult atât cauzele, cât şi rezolvarea problemelor ce au ruinat Anglia din 1450 până în 1485. Într-adevăr, este evident că în 1485 problemele nu erau încă rezolvate. Abia în 1499, când contele de Warwick şi Perkin Warbeck au fost executa (i, poziţia lui Henric pe tron a părut suficient de sigură pentru ca el să fie acceptat ca socru pentru fiica lui Ferdinand şi a Isabelei de Spania.

Mai mult, după cum am văzut, problemele de la jumătatea secolului al XV-lea nu au fost de natură dinastică, nici privite în esenţă, nici la modul superficial. Erau probleme de putere politică şi de conducere politică şi, prin urmare, trebuiau rezolvate în aceşti termeni. Unirea familiilor

Lancaster şi York printr-un mariaj a reprezentat o proclamare publică folositoare a intenţiei lui Henric de a reinstaura unitatea; dar el şi dinastia din care făcea parte trebuiau să rezolve probleme mult mai importante dacă voiau să supravieţuiască.

Deoarece izbucnirile de violenţă au rezultat în mare parte fie dintr-o incapacitate totală, ca în cazul lui Henric

VI, fie din anumite erori de judecată ale lui Eduard IV şi

Richard III, principalul deziderat a fost să se evite astfel de momente de vulnerabilitate. Henric VII, Henric VIII şi

Elizabeta 1 au fost monarhi cu o personalitate puternică şi capabili, şi astfel au putut obţine primul element esenţial pentru menţinerea unei autorităţi regale eficiente. Dar

„Criza tudoriană de mijloc" a arătat că până şi monarhii tudorieni se pot confrunta cu probleme similare celor din trecut. De-a lungul secolului, proclama (iile oficiale şi literatura politică au revenit constant la importanţa ordinii, la pericolele trădării şi la groaznicele riscuri ale unei ambiţii exagerate. Shakespeare încheie piesa Richard III cu rugămintea de a „potoli ascuţişul sabiei acestor trădători, milostive Doamne, / şi astfel se vor împuţina aceste noi zile sângeroase". Pildele din lucrarea Mirror for Magistrates, aproape toate luate din secolul al XV-lea, reprezintă un avertisment cu privire la cumplitele consecinţe ale ambiţiei politice trădătoare. Importanta vitală a unei monarhii puternice este pusă în evidenţă de picturile în care este reprezentată regina Elizabeta. De exemplu, Portretul

Curcubeului de la Hatfield House poartă inscripţia: „Non sine Sole /râs", „Niciun curcubeu fără soare", spunând de fapt „Nicio pace

fără Elizabeta", întrucât curcubeul este simbolul păcii, iar soarele – simbolul reginei. Accentuarea acestor teme sugerează sentinientul de insecuritate, ascuns în spatele aparentului triumf al statului tudorian.

Finanţele solide reprezentau o necesitate evidentă pentru o guvernare de succes. Domnia lui Henric VI

demonstrase consecinţele lipsei de bani şi ale risipei financiare, această lecţie fiind sesizată nu numai de Henric VII şi de succesorii săi, dar în mod evident şi de Eduard IV (Ross

1974, capitolul 16). Într-adevăr, a devenit un loc comun faptul că măsurile financiare impuse de Henric VII pentru îmbunătăţirea sistemului de administrare a finanţelor erau mai mult o continuare şi o dezvoltare a celor iniţiate de

Eduard IV.

Dar era nevoie de mai mult decât de o administra ţie îmbunătăţită. O hibă fundamentală în poziţia lui Henric VI

a fost lipsa unei baze funciare a monarhiei, importantă nu numai pentru venituri, dar şi pentru influenţa pe plan local ce venea odată cu pământurile aflate sub controlul direct al regelui. Henric IV şi Henric V avuseseră astfel de pâniânturi în ducatul Lancaster. După cum a arătat John

Fortescue, ministru al justiţiei, în cartea sa Governance of

Engiand, generozitatea lui Henric VI i-a slăbit grav propria poziţie (Plummer 1885). Eduard IV a început să extindă domeniile regale, un proces continuat de Henric VII şi urmat apoi în mod dramatic de Henric VIII, prin dizolvarea mănăstirilor, ceea ce a dus la triplarea veniturilor obţinute de coroană din proprietăţile funciare, cel puţin ca o consecinţă imediată a dizolvarii averilor mănăstireşti. Această

măsură a oferit o bază solidă pentru guvernarea regală, ceea ce îi lipsise lui Henric VI.

Totuşi, atât pentru monarhii tudorieni, cât şi pentru predecesorii lor, necesitatea fundamentală o reprezenta capacitatea de a manevra cu eficienţă relaţiile cu marii proprietari de pământuri. Există o idee foarte răspândită, conform căreia Războiul Rozelor a distrus poziţii preaputernicilor supuşi. Dar nu s-a întâmplat aşa ceva. Rata mortalităţii era ridicată în perioadele de conflict, dar per total nu există nicio dovadă care să indice distrugerea clasei moşierilor. Moştenitorii au supravieţuit perioadelor de conflict, şi la momentul

potrivit au luat locul înaintaşilor lor. John Howard, duce de Norfolk, a murit la Bosworth, dar fiul său, Thomas Howard, conte de Surrey, a recâştigat titlul în 1514, după victoria de la Flodden. Sub monarhii tudorieni, Anglia era la fel de mult o (ară a magnaţilor funciari cât fusese şi în secolul al XV-lea. Unii erau oameni

„Noi", alţii, membri ai vechilor familii nobiliare, dar nu exista nicio diferenţă faţă de situaţia din perioadele precedente. Din câte cunoaştem, structura nobilimii se schimbase. prin ascensiunea unor noi membri, care adesea se căsătoreau cu moştenitoarele titlurilor nobiliare, pentru a împiedica astfel dispari (ia pe cale naturală a familiilor. Nu există elemente care şi ne indice o schimbare semnificativă în această perioadă. Singurul aspect important era capaci…"

tatea suveranului de a menţine loialitatea marilor proprietari de pământuri.

Chiar în dificilii ani de la jumătatea secolului al XV-lea, monarhii tudorieni au reuşit acest lucru. Bineînţeles că şi în această epoca au existat revolte, dar Coroana a fost rareori în primejdie. Încercarea lui Northumberland din anul 1553

de a o exclude pe Maria a demonstrat cât de importantă este loialitatea pentru o dinastie. În parte, această loialitate a fost menţinută prin inteligenţa şi fermitatea conducătorilor înşişi, dar ea se datora în mare măsură şi capacităţii supuşilor de a fi credincioşi suveranului. Structurile guvernării oricum se schimbau în secolul al XVI-lea, indiferent cum am defini revoluţia tudoriană în guvernare. O nouă caracteristică a acestei perioade a reprezentat-o importanţa rolului jucat de slujitorii regali, cum ar fi Empson şi Dudley.

Wolsey şi Cromwell, Lord Bugley şi fiul său, Robert Cecil.

Aceşti oameni au avut o contribuţie comparabilă cu cea a monarhilor Henric VII, PIenric VIII şi Elizabeta 1 la organizarea politică tudoriană. Schimbarea sistemului a făcut posibil accesul lor la cercurile de influenţă, unde se rezolvau problemele de management politic, rezolvare care în trecut depindea doar de priceperea suveranei sau a suveranului. Dar aceşti slujitori puteau face doar ceea ce autoritatea regala le permitea. Până la urmă, totul se reducea la bunul simţ al regelui sau al reginei, după cum a demonstrat-o în final şi destinul regelui Carol 1.

Oricum, au existat multe aspecte care i-au ajutat pe conducătorii

secolului al XVI-lea să fie mai eficienţi decât predecesorii lor. Cu toate acestea, ei nu au avut nicio contribuţie la crearea contextelor favorabile de care s-au bucurat.

Un factor cert destabilizator în secolul al XV-lea fusese Războiul de 100 de Ani, care nu a putut fi nici câştigat, dar nici abandonat. Acesta a fost un aspect important care a contribuit la situaţia dificilă în care s-a aflat Henric VI, situaţie pe care atât Eduard IV, cât şi

Henric VII au avut grijă să o evite. De fapt, amândoi au iniţiat expediţii în Franţa, în 1475 şi respectiv 1492, pe care le-au tratat ca pe un mijloc de obţinere a unei păci profitabile, şi nu ca pe o încercare serioasă de reluare a războiului.

Ar trebui spus că Henric VII a fost mai puţin circumspect în această privinţă. Atât în Franţa, cât şi în Scoţia, el a avut ambiţii grandioase care, de vreme ce erau nerealiste, ar fi putut foarte uşor să-i destabilizeze poziţia pe plan intern.

Costurile pe care le-au cauzat şi umilinţele care au rezultat au făcut parte din moştenirea grea lăsată succesorilor lui.

Monarhii tudorieni au fost ajutaţi de un context favorabil pentru a limita puterea marilor proprietari de pământuri. Unul dintre aceste evenimente, apărut sau nu în mod deliberat, a fost manifestarea curţii regale ca un loc care concentra ambiţiile nobilimii. În esenţă, comportamentul nobililor medievali era determinat de statutul lor de moşieri. Ei deţineau domenii, unde şi locuiau de fapt, iar puterea lor depindea de influenţa pe care o aveau în regiunile unde erau concentrate aceste domenii. Ei îl puteau însoţi pe rege în situaţii oficiale, dar de regula nu erau prezenţi la curte şi nici nu îşi doreau să fie. Într-adevăr, medieviştii se referă mai degrabă la „casa" regala (royal household) decât la „curtea" regală (royal court). Deşi „curtea" este esenţialmente o casă regală mai somptuoasa şi mai ceremonială, ea reprezintă în noua ei formă un progres în Anglia începutului de secol al XVI-lea (Starkey et al. 1987). Prin urmare, a servit pentru atragerea marii nobilimi în cercul regal şi pentru gruparea acestei clase în jurul Coroanei. O

poziţie la curte era extrem de preţuită, fiind sursa favorurilor regale şi a unei posibile ascensiuni, iar îndepărtarea de la curte reprezenta o groaznică pedeapsă. Această situaţie îi conferea suveranului o influenţă personalî asupra nobililor săi, pe care precedenţii monarhi nu o avuseseră.

ELementul cel mai puternic prin care coroana câştiga loialitatea nobililor săi erau interesul personal, iar în perioada Reformei monarhii dispuneau de o mare libertate

În acordarea favorurilor. Dizolvârile succesive ale ordinelor

religioase spre sfârşitul anilor 1530 au adus Coroanei o avere funciara enorma. Aceste ordine deţineau aproximativ o treime din pâmanturile Angliei, iar Henric era nerăbdător să le vândă pentru a obţine imediat bani. Prin urmare, începutul secolului al XVI-lea a fost numit „Epoca

Jafului" (The Age of Phmder) (Hoskins 1976), accesul la acest jaf fiind intermediat în anii 1530 – 1540 de curtea regală. De aceea, Lisle Letters, o colecţie de scrisori la fel de valoroasă pentru secolul al XVI-lea ca şi Paston Letlers pentru secolul al XV-lea, constituie o sursă extraordinară pentru înţelegerea maşinaţiunilor statului tudorian (Byrne

1981). Identificăm în aceste scrisori goana după profituri, după obţinerea pământurilor monahale de pretutindeni, din zona rurală şi din principalele oraşe, fiind vizate mai ales aşezămintele călugărilor din Londra; solicitările adresate persoanelor influente de la curte, mai ales lui

Cromwell, şi neruşinarea cu care se cerea mită. Fur. ci o miză atât de mare în joc, totul depindea de accesul la curte. Doar persoanele respinse puteau lua în calcul revolta sau puteau face opinie separată. Profiturile de pe urma dizolvârii mănâstirilor au reprezentat un element extrem de puternic pentru păstrarea unităţii statului tudorian. A fost un efect temporar, dar consecinţele lui vor dura până la sfârşitul, secolului.

Succesul monarhilor tudorieni a fost un fenomen tot atât de complex ca şi eşecul suveranilor din Casele de

Lancaster şi Yoik. Cu siguranţă, nu a fost doar o simplă consecinţă a înăbuşirii certurilor dinastice, ci a fost chiar mai mult decât urcarea pe tron a unor suverani capabili ţi înzestraţi cu o personalitatea puternică. Chiar şi domnia

Elizabetei a fost marcată de revolte, intrigi, ameninţări la viaţa ei, contracarate de elaborate alianţe ale nobililor, loiali pentru apărarea reginei. Totuşi, cu toate obsesiile elizabetane privind tulburările ce marcaseră secolul al XV-lea, lumea se schimbase dramatic în suta de ani scursă după bătâlia de la Bosworth. Acum,

pericolul cel mai important îl reprezenta invazia Spaniei în interesul catolicismului.

Intrigile externe, cum ai fi cele ţesute în jurul! reginei Maria a scoţienilor, erau deosebit de serioase în acel context, dar exista posibilitatea de a uni poporul în sprijinul Coroanei, aşa cum a făcut Elizabeta, invocând unitatea în fa (a invaziei străine. Această idee este prezentată explicit în cuvântarea din finalul piesei Regele Ioan, scrisă de Shakespeare probabil în anul 1595:

„Nicicând această Anglie n-a fost
Şi nu va fi căzută la genunchii
Unui cotropitor trufaş, decât
Când ea l-a ajutat să o doboare.
Acum, când domnii ei sunt întorşi acasă".

[După ce moartea regelui Ioan a pus capăt revoltelor]

„Trei unghiuri ale lumii vie-n arme.
Şi vom ţinea. De nimeni nu ne pasă
Cât Anglia-şi rămâne credincioasa".

Regele Ioan, Act 5, Se. 7, 112 – 118

În momentul în care Shakespeare îşi scria piesele istorice, adică în anii 1590, Războiul Rozelor, despre care a scris atât de mult, aparţinea deja unei alte epoci.